

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

MÜZEKKİ'N-NUFÛS'UN İKİNCİ BÖLÜMÜ'NDE
YER ALAN HADİSLERİN TAHRİC VE
DEĞERLENDİRİLMESİ

İsa ÖZTÜRK
1230207024

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Nuri TUĞLU

ISPARTA – 2016

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Tez Savunma Sınav Tutanağı 2

Öğrencinin Adı Soyadı	İSA ÖZTÜRK	
Anabilim Dalı	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİMDALI	
Tez Başlığı	Müzekkin-Nufusun İkinci Bölümünde Yer Alan Hadislerin Tahriç Ve Değerlendirmesi	
Yeni Tez Başlığı ¹ (Eğer değişmesi önerildi ise)	Müzekki'n-Nüfûs'un İkinci Bölümü'nde Yer Alan Hadislerin Tahriç ve Değerlendirilmesi	
<p>Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca yapılan Yüksek Lisans Tez Savunma Sınavında Jürimiz 10/06/2016 tarihinde toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Yüksek Lisans tezi için;</p> <p>☒ OY BİRLİĞİ ☐ OY ÇOKLUĞU²</p> <p>ile aşağıdaki kararı almıştır.</p> <p>☒ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarılı bulunmuş ve tez KABUL edilmiştir. ☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarısız bulunmuş ve tezinin REDDEDİLMESİ³ kararlaştırılmıştır.</p>		
TEZ SINAV JÜRİSİ	Adı Soyadı/Üniversitesi	İmza
Danışman	Prof. Dr Nuri TUĞLU SDÜ İlahiyat Fak.	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Veli ATMACA MAKÜ İlahiyat Fak	
Jüri Üyesi	Yrd. Dr. Yusuf AÇIKEL SDÜ İlahiyat Fak	
Jüri Üyesi		
Jüri Üyesi		

¹ Tez başlığının DEĞİŞTİRİLMESİ ÖNERİLDİ ise yeni tez başlığı ilgili alana yazılacaktır. Değişme yoksa çizgi (-) konacaktır.

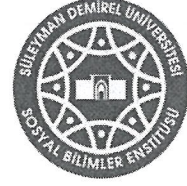
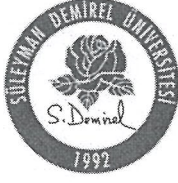
² OY ÇOKLUĞU ile alınan karar için muhalefet gerekçesi raporu eklenmelidir.

³ Tezi REDDEDİLEN öğrenciler için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır. Tezi reddedilen öğrenci, yeni tez konusu belirler.

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “ Müzekki'n-Nufûs'un İkinci Bölümü'nde Yer Alan Hadislerin Tahric ve Değerlendirilmesi ” adlı tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "İsa Öztürk".

İsa ÖZTÜRK
10.06.2016

ÖZET

MÜZEKKİ'N-NUFÛS'UN İKİNCİ BÖLÜMÜ'NDE YER ALAN HADİSLERİN TAHRİC VE DEĞERLENDİRİLMESİ

İsa ÖZTÜRK

Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 145 sayfa, Ocak, 2016

Danışman: **Prof. Dr. Nuri TUĞLU**

Eşrefoğlu Rûmî XV. yüzyılda Anadolu'da yaşamış, Kâdiri tarikatının bir kolu olan Eşrefliğin kurucusudur. En önemli eseri olan Müzekki'n-Nüfus'u İstanbul'un fethinden beş yıl kadar önce 1448'de İznik'e bağlı Pınarbaşı dergâhında telif etmiştir. Bu eseri yazmasının amacını kendisi, halka iyi ahlakı öğretmek olduğunu belirtmiştir. Daha iyi anlaşılabilmesi için de Türkçe olarak neşretmiştir.

Rûmî, insanın hem nefsinin hem de gönlünü arındırabilmesi için İslam ahlakında belirlenen esasları anlayıp uygulaması gerektiğini ifade etmiştir. Bu amaçla eserinde konuları ayet, hadis ve kıssalarla açık ve sade bir dille anlatmıştır. Eser, yüzyıllar boyu insanların ellerinden düşmemiştir.

Çalışmada Müzekki'n-Nüfus'un ikinci bölümünde yer alan hadislerin tahriri ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

Çalışmanın, Giriş kısmında, araştırmanın konusu ve amacı, metodu ve kaynakları hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci Bölüm'de, Eşrefoğlu Rûmî'nin hayatı, eserleri incelenerek kısaca bilgi verilmiştir.

İkinci Bölüm'de, Müzekki'n-Nüfus'un İkinci Bölümü'nde yer alan hadislerin tahriri ve değerlendirilmesi yapılarak rivayetler hakkında kapsamlı bilgiler

verilmiştir. Yine rivayetler Kur'an ve Sünnet'in temel prensipleri çerçevesinde yorumlanmaya çalışılmıştır.

Sonuç kısmında ise kitapta yer alan rivayetlerin genel bir değerlendirmesi yapılarak Eşrefoğlu Rûmî'nin faydalandığı hadis kaynakları tesbit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Tâc-Nâme, Eşrefoğlu Rûmî, Hadis, Müzekki'n-Nüfus, Halvet, Tövbe.

ABSTRACT

THE ASSESMENT AND TAKHRIJ OF THE HADITHS INVOLVED IN THE SECOND CHAPTER OF MÜZEKKİ'N-NÜFUS.

İsa ÖZTÜRK

Süleyman DEMİREL Üniversity, The Institute of Social Sciences, The Department of Basic Islamic Sciences, Master's Thesis, 145 pages, January,2016

Advisor: Prof. Dr. Nuri TUĞLU

Eşrefoğlu Rumi, who lived in Anadolia in the XV. th century, is the founder of Eşreflik, a branch of Kadiri Community.

He compiled Müzekki'n- Nufus, the most significant work, at Pınarbaşı Derviş Covent in İznik in 1448 about five years ago from the conquest of İstanbul. He stated that the aim of his work was to teach good morals to public. He also published it in Turkish to be understood better.

Rumi expressed that human had to understand and put into practice the principles of İslamic Morality to purify both his desire and his heart. For this purpose, he explained the subjects with verses, hadihs and anecdotes in plain and precise terms. People continued to read his book throughout centuries.

The assessment and takhrij of the hadiths involved in the second chapter of Müzekki'n- Nufus was performed in this study.

In the introduction part of the study, the information about the topic, purpose, method and sources of this research were stated.

In the first chapter, some information about Eşrefoğlu Rumi's was given briefly by studying his works.

In the second chapter, the comprehensive information about rumors was given by carrying out the assessment and takhrij of the hadiths involved in the second part of Müzekki'n-Nüfus. Also, rumors were tried to be interpreted within the scope of the basic principles of the Qur ' an and Sunnah.

In the conclusion chapter, the hadith sources, of which Eşrefoğlu Rumi made use, were identified carrying out the general assessment of the rumors involved in the book.

Keywords: Tâc-Nâme, Eşrefoğlu Rumi, Hadihs, Müzekki'n-Nüfus, Seclusion, Penitence.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR	viii
ÖNSÖZ.....	1
GİRİŞ	3
A- ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE GAYESİ	4
B- ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI	5
BİRİNCİ BÖLÜM.....	7
I. EŞREFOĞLU RÛMÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ	8
A. HAYATI	8
B. EĞİTİM ÖĞRETİM FAALİYETLERİ.....	11
C. VEFÂTI	13
D. ESERLERİ.....	14
İKİNCİ BÖLÜM	19
İKİNCİ BÖLÜMDE GEÇEN RİVAYETLERİN TAHRİCİ.....	21
1. FASIL: NEFİS TERBİYESİ.....	21
2. FASIL; AZ SÖYLEMENİN FAYDALARI.....	34
3. FASIL; UYKUSUZLUĞUN FAYDALARI, ÇOK UYUMANIN ZARARLARI İLE UYKUNUN ÇEŞİTLERİ.....	51
4. FASIL; UZLETİN FAYDASI VE HALKA KARIŞMANIN ZİYANINI, RİYÂYI VE İHLASI BİLDİRİR.	63
5. FASIL; ALLAH TEÂLÂ'NİN ZİKİRİ.....	73
6. FASIL; ŞEYHİ KÂMİLİN MÜRİDİ OLMAK HAKKINDADIR.	90
7. FASIL; TEVBE HAKKINDADIR.	99
GÜZEL AHLAK VE MERTEBELERİNİ BEYAN EDER.	118

NASIHAAT	127
SONUÇ	131
KAYNAKLAR.....	133
ÖZ GEÇMİŞ	140

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
bkz.	: Bakınız
b.	: Bin/ ibn
cc.	: Celle Celâlihû
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
H.z.	: Hazreti
H.zr.	: Hazırlayan
İSAM	: İslami Araştırmalar Merkezi
(ra.)	: Radıyallahu Anh, Anhâ, Anhümâ
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
(sas.)	: Sallallahü Aleyhi ve Sellem
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik
trc.	: Tercüme / Tercüme eden
(ty.)	: Basım Tarihi Yok
v.	: Vefat

ÖNSÖZ

İslamiyetin bütün yönleriyle en güzel bir şekilde anlaşılabilmesi şüphesiz Kur'an-ı Kerim'in ve onun açıklayıcısı durumunda bulunan sünnetin doğru olarak öğrenilmesi ile mümkündür. Çünkü Hz. Peygamber (sas.) ilâhi tebliği anlatmakla kalmamış aynı zamanda da onu yaşayarak göstermiştir.

Sahih sünnetin kaynağı olan hadislerin bazıları birçok nedenlerden dolayı, ilave ya da tahriflerle karıştırılarak Resulullah'ın (sas.) uygulamalarını olduğu gibi tanıma işi güçleştirilmiştir. Bu durum karşısında ilk dönemlerden itibaren muhaddisler işe koyulmuş, uzun ve yorucu çalışmalar sonucu sahih hadisleri uydurma rivayetlerden ayıklamaya çalışmışlardır. Bu konuda esasları belirleyerek uydurma rivayetleri ihtiva eden eserler ortaya koymuşlardır.

Hz. Peygambere isnâd edilen her şeyin, sünnet olduğuna sorgusuz sualsiz itimad ederek, rivayet edilenleri eserlerine alan tefsir, menkıbe, va'z ve irşad türü telifler olmuştur.

Toplum içinde şöhret bulmuş, İslam'ın esaslarına uymayan pek çok uydurma haberleri ihtiva eden eserler mevcuttur. Bu ve benzeri mahzurlardan dolayı bu tür eserlerin çok rağbet görmesi, insanların İslam'ın özünden uzaklaşmalarına sebep olmuştur. İslâmî kültürün yozlaşmaması için, bu işin ehli olan kimselerin çalışmalarıyla bu tür eserlerdeki hadislerin kaynağının gün yüzüne çıkarılmaları gerekmektedir.

Bu çalışmamızda, telif edildiği günden bu güne çok rağbet gören fakat içerisindeki hadislerin kaynak çalışması yapılmayan Müzekki'n-Nufûs'un İkinci Bölümü'ndeki hadislerin tahririni ele alacağız. Eserin müellifi XV. yüzyılda sıkı bir nefis terbiyesi ve tarikat disiplini içinde dünyaya ait her şeyi kalben terk etmeyi prensipleştiren Eşrefoğlu Rumi, aynı zamanda Kadiriyyenin Anadolu topraklarındaki bir temsilcisi ve Kadiriliğin ikinci piri olarak kabul edilmiştir.

Müzekki'n-Nufûs İslam ahlakını, tarikat adabını, nefisle mücadele yollarını, müritlerine öğretmek gayesiyle Kur'an-ı Kerim'den, hadislerden ve büyük mutasavvıfların menkıbelerinden nakiller ve kendi oluşmaktadır.

Müzekki'n-Nufûs iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci Bölüm'de dünya sevgisi ve nefs-i emmârenin özellikleri anlatılırken İkinci Bölümde nefs-i emmârenin terbiyesi, tarikat âdap ve erkânı ile iyi bir müslüman olmanın şartları üzerinde durulmuştur.

Giriş bölümünde konunun önemi ve çalışmanın metodu ile kitabın önemine dair açıklamalar yapılmıştır. Birinci Bölüm'de ise Eşrefoğlu Rumî'nin hayatı ve eserleri hakkında özet sayılabilecek bilgi verilmiştir.

İkinci Bölüm'de ise "Müzekki'n Nufûs'un İkinci Bölümü'nde geçen hadislerin tahrir ve değerlendirilmesi" yer almıştır. Hadislerin tahriri yapılırken aslı hadis kaynaklarındaki rivayetler kaydedilmiş, ayrıca rivayetler tefsir, fıkıh, zühd ve ahlak kitaplarında yer almışsa buradaki yerlere de işaret edilmiştir.

Kaynaklarda tesbit edilen hadislerin metin ve sened tahlili yapılarak, tenkidler öncelikli olarak ele alınmıştır. Müzekki'n Nufûs'ta yer alan bir rivayet, temel hadis kaynaklarda bulunamamışsa bu durum belirtilerek, diğer kaynaklarda yer aldığı şekliyle verilmiştir.

Hadislerin sıhhat dereceleri ile ilgili olarak kaynaklarda belirtilen sebepler kısaca ifade edilip hadis hakkında gerekli bilgiler verilmiştir. Müzekki'n Nufûs'ta anlamı verilen hadisin günümüzde kullanılmayan bir kelimeyle ifade edilmesi durumunda tercümesi sadeleştirilerek sunulmuştur.

Araştırma konusunun belirlenmesinde ve bu konunun hazırlanmasında teşvik eden danışman hocam Prof. Dr. Nuri TUĞLU'ya, kaynak temini ve tercüme konularında istifade ettiğim kıymetli arkadaşım Ahmet DOYDUK'a çok teşekkür ediyorum.

İsa ÖZTÜRK

ISPARTA 2016

GİRİŞ

Anadolu'da ortaya çıkan ve gelişen tasavvufi düşüncelerin seyrinde XV. yüzyıl önemli bir yere sahiptir. Çünkü bu dönemde tekke ve zaviyeler çoğalmış ve tasavvufla ilgili temel eserler telif edilmiş ya da Arapça ve Farsça'dan Türkçeye çevrilmiştir. Aynı zamanda bu toprakların manevi çehresinin oluşumunda, daha ilk günlerden başlayarak Ahmed Yesevi'nin temellerini attığı Âhîliğin ve Anadolu erenlerinin etkisi büyük olmuştur. Mevlevilik, Bektaşılık, Bayramilik, Kadirilik, gibi daha birçok tarikatın Anadolunun en ücra köşelerine kadar ulaşip halkın İslam ahlakını öğrenmesinde çok büyük katkı sağlamıştır.

Selçuklular döneminde oluşmaya başlayan tarikatlar artık bu sırada tekemmül etmiş; her tarikat kendi dergâhını kurmuş, çeşitli adap ve erkân kaidelerini oluşturarak değişik tasavvufi yorumlar şeklinde kendilerini göstermişlerdir.

Abbasiler ve Selçuklular döneminde te'lif edilen eserler ya da Arapça'ya kazandırılan eski medeniyetlere ait eserler, Osmanlı döneminde bir kısmı Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Muhammed b. Hamza diğer ismiyle Molla Fenâri, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe mealini hazırlamış, Mesnevi, Fusûsu'l-Hikem, Miftâhu'l-Gayb gibi birçok eser türkçeye kazandırılmıştır.

XV. yüzyılda Anadolu topraklarında Hacı Bayram Veli, Akşemseddin, Emir Sultan, Süleyman Çelebi, Şeyh Vefâ, Âşık Paşazade, Eşrefoğlu Rûmi ve daha birçok sûfi manzum ve mensur olarak halkın anlayabileceği bir üslupla eserlerini ortaya koymuşlardır.

Ahlâki konuların işlendiği ve nefisleri arındıran anlamına gelen Eşrefoğlu Rûmi'nin eseri Müzekkin'n-Nufûs'u incelediğimizde burada başta Kur'an-ı Kerim sonra sırasıyla hadisler, Sahâbe-i Kiram sözleri, meşâyih sözlerini nakledip kendi hallerini anlattığını görülecektir.

A- ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE GAYESİ

Anadoludaki Türk İslam kültürünün oluşmasında hadislerin tesirini tesbit etmek bakımından önem arzeden çalışmaların, öncelikli olarak halk arasında yaygın ve çokça okunan eser grubundan olan tasavvuf kitapları zikredilmelidir. Bu eserlerdeki hadislerin subût, sıhhat ve kaynak değerinin tesbiti Türk Milletinin dini yaşayış düşünüş ve tasavvurunda etkili olan hadislerin değerini ortaya koyacaktır.

Türk Milletinin dini anlayışının oluşumunda etkili olan eserlerden olan Müzekki'n-Nufûs'ta geçen hadislerin araştırılması büyük önem arz etmektedir. Sağlıklı, tutarlı ve doğru bir İslam anlayışının oluşturulabilmesi bu hadislerin doğru anlaşılmasıyla ve yorumlanmasıyla mümkündür.

Herkes anlasın diye *Müzekkin'n-Nufûs*'u Türkçe telif eden Eşrefoğlu Rûmi eserin başlangıcında, "âyât ve ehâdisle ve ashâb-ı kirâmın sözleriyle ve meşâyih-i rızâmın irşadıyla"¹ cümlesiyle kaynaklarını belirtmiştir.

Anadolu topraklarında tasavvufi anlayışın benimsenmesi ve yayılmasında önemli bir yere sahip olan Eşrefoğlu Rûmi'nin *Müzekkin'n-Nufûs*'da kullandığı rivâyetlerin kaynaklarını belirleyip hangi eserlerden yararlandığını ortaya çıkarmak çalışmamızın ana konusunu oluşturmaktadır.

Eserin yazıldığı dönem İstanbul'un fethinden beş yıl kadar önce, Anadolu'da Türk beylikleri birliğinin büyük çoğunlukla sağlanıp medreselerin çoğaldığı, birçok mutasavvıfın yetiştiği bir dönemdir. Eşrefoğlu Rûmi insanları irşad ederken, konuyla alakalı ayetlerden sonra kendine ulaşan hadislerden örnekler verdiği görülmektedir. Hadislerin senedleri verilmeyerek sadece "*Rasulullâh Sallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurdu*" ifadesinden sonra hadis kaydedilmiş ve sıhhati konusunda herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

Hız Peygamber'in (sas.) hadisleri sahih olduğunda şüphesiz kabul edilmesi gerekir. Ancak bu tür mutasavvıfların kitaplarında rivâyet edilen hadislerin, sıhhatleri dikkate alınmadan rivâyet edildiği için senetlerinin tespit edilerek sahih olup olmadığı ya da kaynağının sağlam olup olmadığına bakılmalıdır.

¹ Eşrefoğlu Rûmi, *Müzekki'n-Nufus*, Yayına Hazırlayan; Abdullah UÇMAN, İnsan Yayınları, İstanbul,1996, s. 71.

Muhaddislerin bir hadisle ilgili değerlendirme ve derecelendirmelerini tesbit etmek ve bu görüşlerini ortaya koymak hem hadisin anlaşılmasına hem de anlatılan konunun daha iyi kavranmasına katkı sağlayacaktır.

B- ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI

Bu araştırmada Eşrefoğlu Rûmî'nin tasavvufi bir eseri olan *Müzekki'n-Nufs*'un ikinci bölümünde yer alan hadislerin aslı kaynaklarda yer alıp almadığını belirlemeye çalışarak rivayetlerin sıhhat dereceleri incelenecektir.

Araştırmada Kırımî Yusuf Ziyâ tarafından Osmanlı Türkçesiyle 1327/ 1909 tarihinde İstanbul'da neşredilen nüsha esas alınmıştır.

Öncelikle mezkr eserin ikinci bölümünü okuyarak içerisinde geçen hadisleri tesbit ettik. Eşrefoğlu Rûmî hadislerin birçoğunun arapçasını nakletmekle beraber bir kısmının sadece "Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyuruyor" diyerek anlamını vermiştir. Toplamda tekrarları bir kabul ederek yüz yirminin üzerinde hadisi tesbit ettik.

Metot olarak nitel araştırma yöntemlerinden tarihsel model takip edilecektir.

Öncelikle eserde geçen hadislerin kaynaklarına ulaşmaya çalıştık. Daha sonra bu rivayetin sıhhat durumunu belirlemek için tahri ve değerlendirme çalışması yaptık.

Hadislerin tahrici yapılırken öncelikle aslı kaynakların kullanılmasına dikkat edilmiş olup;

Buhâri (256/869) ve Müslim'in (261/874) *Sahihleri*, Dârimî'nin (255/869), İbn Mâce'nin (273/887), Ebu Dâvûd'un (275/888), Tirmizî'nin (279/892) ve Nesâi'nin (303/905) *Sünen* 'leridir. Bunlar ile beraber ilk dönem temel eserlerden olan Abdurrezâk (211/826) ve İbn Ebi şeybe'nin (159/775) *Musannef'lerine*, Ahmed b. Hanbel (241/855), Bezzar (292/905) ve Ebu Ya'la'nın (307/919) *Müsned*'lerine ve Taberânî 'nin (360/971) *Mu'cem* 'lerine, İbn Hibban'ın (369/971) *Sahih'i* ve Dârekutnî'nin (307/919)

Sünen'i, Hatîb Bağdâdî'nin (463/1071) *Tarîhu'l Bağdad'ı*, Beyhakî'nin (458/1066), *Şu'abu'l İman'ına* ve *Sünen'lerine* başvurulmuştur.

Zayıf ve mevzu hadislerin kaynaklarını ise; Sağâni'nin (650/1252) *Mevzûât-ı* ve Aliyyu'ı Kârî'nin (1014/1605) *el-Esrâru'l-Merfûa Fi'l-Ahbârî'l-Mevdûa'sı*, İbnu'l Cevzî'nin (597/1201) *Kitâbu'l Mevzû'ât'ı*, Muhammed Nâsiruddin El-Albânî'nin (1999) *Silsiltu'l-Ehâdîsi'd-Dâ'ife ve'l-Mevdu'a'sı* ile sahih hadisleri topladığı *Silsiltu'l-Ehâdîsi's-Sahih'a* sına müracaat edilmiştir.

İmam Gazzalî'nin İhyay'ı Ulumî'd-Din'in tahrir çalışmalarını yapan Ebû'l-Fazl Zeynüddîn Abdürrahîm b. el-Hüseyn b. Abdirrahmân *el-İrâkî* (ö.806/1404), Ebû Nasr Tâcüddîn Abdülvehhâb b. Alî b. Abdilkâfi *es-Sübki* (ö.771/1370), Ebû'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirrezzâk *ez-Zebîdî* (ö. 1205/1791)'nin eserlerini inceleyip bir araya getiren derleyen, Ebi Abdullah Mahmud b. Muhammed Haddad'ın, *Tahrir-i Ehâdis-i İhya'ı Ulum* isimli çalışması da çokça başvurduğumuz kaynaklar arsındadır.

Temel hadis kaynaklarında bulunamayan hadisler içinde Aclûnî'nin (811/1452) *Keşfü'l Hafâ'sından* ve Ali Muttakî el- Hindî'nin (975/1567) *Kenzu'l Ummâl'*inden yararlanılarak hadislerin tahriri yapılmıştır.

İnternet ortamında hadis tarici konusunda önemli kaynaklardan olan

(- <https://library.islamweb.net/hadith>) (son erişim tarihi 21/12/2015) sitesinden hadislerin hangi eserlerde geçtiğini belirlemek için müracaat edilmiştir.

Birinci Bölüm olan Eşrefoğlu Rûmî'nin hayatı ve eserlerini araştırırken Abdullah Bağdemir'in "*Müzekki'n-Nüfûs*" isimli basılmamış doktora tezi ile Mustafa Güneş'in "*İznikli Eşrefoğlu Rûmî Divan ve Menkıbeler*" isimli kitabı başvuru olan önemli kaynaklar arasındadır.

Müzekki'n-Nüfûs, tasavvufun temel prensiplerini, adabını açıklayan bir eser olduğu için içerisinde geçen birçok hadisin kaynağını bulmamda Ahmed Yıldırım hocamın "*Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*" isimli eseri de faydalanılan önemli kaynaklardan birisi olmuştur.

Hadislerde geçen bazı ıstılahların dipnot olarak açıklaması, Abdullah Aydınlı'nın *Hadis İstılahları Sözlüğü* esas alınarak yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. EŞREFOĞLU RÛMÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

A. HAYATI

Anadolu'da yetişen mutasavvif şâirlerin ilklerinden ve en büyüklerinden olan Eşrefoğlu Rûmî'nin asıl adı Abdullah bin Eşref bin Muhammed Mısırdır.

Eşrefoğlu Rûmî'nin doğum tarihi olarak Emir Sultan ve Hacı Bayram-ı Veli ile olan irtibatlarından dolayı sadece bir nüshada geçen m.1377 tarihini esas almak en makul olanıdır.²

Asıl adı Abdullah olan Eşrefoğlu, babasının adına izafeten Eşrefoğlu, İbnü'l Eşref, Eşrefzâde, Eşrefzâde Abdullah, doğduğu yere izafeten Abdullah İznikî, eskiden Anadolu'ya Diyar-ı Rûm denildiği için Eşrefoğlu Rûmî, şöhretine izafeten de Eşref-i Rûmî diye pek çok isimle anılmaktadır. "Rûmî" lakabıyla bilinmesine rağmen Diyârü Rûm'u "Anadolu" kılan manevi mimarlarımızdandır.³

Babası gençliğinde Mısır'dan Anadolu'ya göç etmiş, daha sonra da İznik'e yerleşmiş olan "Seyyid Ahmedü'l-Mısıri" veya "Seyyid Ahmed Eşref bin Seyyid Muhammed Süyufî" dir. Rûmî'nin babası hakkında kaynaklarda bu bilgiden başka bir bilgiye raslanılmamıştır. Yine annesi hakkında araştırdığımız kaynaklarda hiçbir bilgi mevcut değildir.

Buradaki "Seyyid" nitelemesi de bu sülâlenin Hz.Peygamber'in (sas.) neslinden olduğuna işaret etmektedir. Müzekkin-Nufûs'un bazı baskılarının sonuna eklenen ve kimin tarafından düzenlendiği bilinmeyen bir secerede; Eşrefoğlu silsilesi Hazreti Peygambere kadar ulaşmaktadır.⁴

İslam dünyasındaki bütün büyük mutasavvif ve âlimlerin peygamber soyuna nisbet edilme geleneği tâbilerin ve müridlerin bağlılıklarını güçlendirmek için gelenek halini almıştır.⁵

Eşrefoğlu Rûmî'nin hayatı hakkında akademik bir bilgiye ulaşma imkânımız oldukça sınırlıdır. Bu konularda araştırma yapan Mehmet Halid Bayri şöyle demektedir;

² Neclâ Pekolcay, Abdullah Uçman, "Eşrefoğlu Rûmî ", DİA, II, 480-482.

³ Ömür Ceylan, Gül İle Gülü tartanlar-3 Eşrefoğlu Rûmî, Kapı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 2.

⁴ Mustafa Güneş, İznikli Eşrefoğlu Rûmî Divan ve Menkibeler, Hoşgörü Yay. İstanbul, 2014, s.17.

⁵ Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, I, 94, İstanbul, 1974.

“Eski tezkirelerimizde Eşrefoğlu’na dair malûmat bulmak mümkün değildir. Eski ve yeni edebî tarihimizin hiç birinde ismi geçmeyen Eşrefoğlu, yaşadığı senelerin şûununu bize nakleden satırlar arasında sîmasının hatta en hayalî gölgeleriyle dahi görülmez. Eşrefoğlu’nu bundan dolayı daha ziyade menkıbevî bir tarzda tanımak mecburiyetinde bulunuyoruz.”⁶

Babasının Anadolu’ya geliş ve İznik’e yerleşiş tarihi hakkında malumat sahibi olmamakla beraber bunun Miladi 14. Asrın sonlarına doğru olduğunu tahmin etmek mümkündür. Eşrefoğlu, çocukluk ve gençlik yıllarını, güçlü bir Türkleşme ve İslamlaşma sürecinin yaşandığı Anadolu topraklarında geçirmiştir. O dönemlerde Orta Asya’dan Anadolu topraklarına gazâ erleriyle birlikte birçok tarikat ehlinin geldiği ve Ahilik sistemi gibi teşkilatlar kurduğu bir gerçektir. Yeni göç edenler buralarda yepyeni bir medeniyet kurmak için hem maddi fetihler hem de manevi fetihler yapmaları gerekiyordu. Ahlaki ve kültürel boyutta olan bu faaliyetler için şeyhler, mürşitler müritleriyle beraber Anadolu’nun her köşesine tekkeler açmışlar ve insanların gönüllerini fethetmişlerdir. İslam la yeni tanışan bu topluluklara Türkçe eserler kaleme almak büyük bir ihtiyaç olmuştur. Eşrefoğlu böyle bir ortamda yetişti ve toplumun ahlaki yapısındaki çököşlere, sıkıntılara şahit oldu.

İlk bilgilerini babasından alan Eşrefoğlu, Mehmet Çelebi’nin Menâkıb-ı Eşrefzâde’de bildirdiğine göre kırk sene zâhiri ilimlerle uğraşmış, tefsir, hadis ve fıkıh ilimlerini tahsil ederek söz sahibi âlimler derecesine yükselmiştir. Daha sonra Bursa’da Çelebi Sultan Mehmet Medresesinde danışment olmuştur. Bir müddet sonra o dönemin allâmelerinden olan ve bilhassa fıkıh ilminin üstadlarından olan Kara Hoca ismiyle anılan Karahisarlı Alaaddin Ali’ye muîd yani asistan olmuştur, verdiği derslere takrir ve izâha başlamıştır.⁷

Çelebi Mehmet Han medresesinde bir müddet ders veren Eşrefzâde tasavvuf yoluna meyletti. O dönem Bursa’da tanınmış “*ilâhi meczûb*”lardan Abdal Mehmed ile tanışır ve sonra da Emir Sultan’a intisap eder. Emir Sultan, Abdullah’ın tasavvufa tutkunluğunu görünce onu evliyanın büyüğü Hâcî Bayrâm-ı Velf’ye gönderir. Ankara’ya gidip yeni hocasına teslim olur. Çeşitli merhalelerden geçerek on yıl kadar riyâzet ve

⁶ Mehmet Halid Bayri, “Eşrefoğlu” Dergâh Mecmuası, S. II, s. 9.

⁷ Âsaf Hâlet Çelebi, Türk Klasikleri serisi: VII, 9 “Eşrefoğlu Divânı”, Ahmed Hâlit Kitabevi, İstanbul, 1944.

mücahede ile başarılı bir dönem geçirir. Hacı Bayram Veli kabiliyetli dervişinin belli bir olgunluğa eriştiğine kanaat getirerek Onu önce dergâhına imam, daha sonra da kızı Hayrunnisa hanımla evlendirerek kendine damat yapar. Daha sonra irşad yetkisi verdiğinin sembolleri olan, alem ve seccade ile birlikte İznik'e gönderir. Artık Hacı Bayrâm Veli'nin kurucusu olduğu bayramiliğin temsilcisi, halifesiydi. Fakat orada münzeviyane bir hayat yaşayan Eşrefoğlu, kendisinin henüz halkı irşat edecek olgunluğa erişmediğini düşünür. Onun için İznik'te kısa bir müddet kaldıktan sonra Ankara'ya, Hacı Bayram Veli'ye döner. Sohbet esnasında Eşrefoğlu bir gün şeyhine "Sultanım, seyr-ü sülukun tamamı şimdiki makamımız mıdır? Yoksa daha var mıdır? Diye sorar. Şeyhi de;

- "Bir velinin bin sene ömrü olsa envai mücâhedat ve riyâzat eylese henüz enbiyâdan birisinin kademinin vardığı yere velinin başı varmak muhaldir" der. Buna karşılık Eşrefoğlu; "Efendim, bendenize kanaat gelmedi. Seyr ilallah'da tayaran arzusu vardır. Daha ziyadesini isterim" diyerek ısrar eder.

Bu söz üzerine Hacı Bayram Veli, O'na, Hama'da bulunan, Abdülkadir Geylani hazretlerinin soyundan gelen aynı zamanda da kâdiri tarikatının halifesi bulunan Şeyh Hüseyin Hamevî'ye göndereceğini ve onun yanında daha yüksek makamlara yükselebileceğini söyler. Yalnız Hama'ya gitmeden önce İznik'e dönmesini, orada kırk günlük sıkı bir riyâzat devresini geçirmesini, bu riyazat ve ibadet devresinde de göreceği rüyaları kendisine yazmasını ister.

Bu söz üzerine Eşrefoğlu İznik'e dönerek şeyhinin emirlerini tamamen yerine getirdi. Bu riyazet devresindeki rüyalarını uygun bulan Hacı Bayram Veli, nihayet hem müridi, hem de damadı olan Eşrefoğlu Rûmî'nin Hama'ya gitmesine izin verir.⁸

Eşrefoğlu Rûmî karısını ve kızını bir merkebe bindirip kendisi de yaya olarak uzun bir yoluktan sonra Hama'ya varır. Bu sırada Şeyh Hüseyin Hamevî hacdadır. Eşrefoğlu'nun Hama'ya geldiği gün Şeyh Hüseyin Hamevî de Hama'ya gelir. Dergâhın kapısında "hoş geldin yâ Rûmî " diyerek onu kaşlar. Eşrefoğlu Rûmî'nin şiirlerinde Rûmî mahlasını kullanmasının nedeni Hüseyin Hamevî'nin kendisine bu şekilde seslenmesidir.⁹

⁸ Bursalı Mehmet Veliyyüddin, Menâkıb-ı Eşrefzâde, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Nu, 270.

⁹ Abdullah Bağdemir, Müzekki'n-Nüfûs, 12, Ankara,(Basılmamış Doktora Tezi), 2007.

Abdülkâdir Geylânî hazretlerinin torunlarından Hüseyin Hamevî, önce nefisini terbiye etmek üzere bu yeni talebesini kırk gün halvet için bir hücreye kor. Ona sıkı bir riyâzet ve mücâhedeye tâbi tutar. Kırk gün içinde, ona teveccühlerde bulunur. İmtihâm başarıyla vererek çok yüksek mertebelere çıkar. Şeyh Hüseyin Hamevî bu süreçten sonra Eşrefoğlu'nu Kâdirliği Anadolu'da yayması için icâzetnâme hazırlayıp tarikatının sembolleri olan alem, çırağ, seccâde ve asâ vererek memleketine gönderir.¹⁰

Daha önce Ankara'dan döndüğünde, Bayramiliğin halifesi iken şimdi de Şeyh Hüseyin-i Hamevî'den el alıp, kâdiriliğin temsilcisi olur.

Kadiriye erkâmı üzere İznik'in Pınarbaşı mevkesine inşa ettiği dergâhında ve Bursa'da irşada başlayan Eşrefoğlu'nun öğretileri kısa zamanda yayılmıştır. O'nun tasavvufi şahsiyeti yanında edebi hüviyeti de eserlerinde açıkça görülmüş, ikna edici anlatımıyla gönüllere te'sirini göstermiştir. Edebi yönünü tasavvufla geliştirip şekillendirmiş, şiirlerinde Yunus Emre'nin tesiri görünmekle beraber kendine özgü tarzını oluşturur.

Anadolu'nun fethedilmesiyle başlayan Türk tasavvufunun en önemli eserlerinden biri kabul edilen Müzekki'n Nüfus İstanbul'un fethinden beş yıl kadar önce yazılmıştır. Eşrefoğlu Rûmi kitabın mukaddimesinde halkı doğru yola sevk etmek için bilhassa Türkçe yazdığını belirtir.

B. EĞİTİM ÖĞRETİM FAALİYETLERİ

Eşrefoğlu irşatla görevlendirildiği halde, büyük sevgi ve saygı gördüğü Hama'dan İznik'e döndüğünde bir müddet yine gizli ve halktan uzak bir nevi uzlet halinde yaşamaya devam eder. Meşrebi itibarıyla Melamî olan Eşrefoğlu, halk tarafından hor hakir görülmeye başlanırsa da bu hal kısa süre devam eder. Daha sonra Hama'da Eşrefoğlu'nu tanıyan birisinin İznik'e gelmesiyle durum değişmiştir. Kaynaklarda ismi geçmeyen bu şahıs Hama'da olanları halka anlatınca insanların Eşrefoğlu'na hürmetleri artar. Bundan rahatsız olan Rûmî belli bir süre Tırse dağlarında inziva hayatı yaşamaya başlar, köylülerin O'nu tanımasıyla tekrar İznik'te Pınarbaşı mevkiinde tesis ettiği dergâhında ve Bursa civarında irşada başlar. Kurmuş olduğu

¹⁰ Abdullah Bağdemir, Müzekki'n-Nüfus, 13.

tarikât, Kâdiriliğin bir kolu olan Eşrefilik adıyla kısa sürede süratle yayılır.¹¹

Anadolu da tasavvufî hareketlerin yaygınlaştığı bir dönemde faaliyetlere başlayan Eşrefoğlu, insanın terbiyesi ve yetiştirilmesi konusundaki fikirleriyle tanınır. Eşrefoğlu'na göre en büyük eser, yetişmiş insandır. Rûmî'nin bu noktadaki çalışmaları Anadolu insanı tarafından takdir edilerek büyük bir saygı ve sevgiyle karşılanarak baş tacı edilmiştir.¹²

Eşrefoğlu kendi devrinde ve daha sonraki dönemlerde büyük bir velî olarak tanındı. Hakkında bir takım menkıbeler vücuda getirildi. Zaten biz Rûmî'nin hayatını bu menkıbelerden öğrenmiş bulunuyoruz.¹³

İçinde yaşadığı toplumda aktif rol alan Rûmî, bir mürid olarak halkı daima doğru yola yönlendirmiş, Kur'an'a ve Sünnete uymayan fırka ve tarikatlardan onları sakındırmıştır. Çevresindeki insanlara iyiliği güzeli tavsiye etmiş, toplumun huzurunun sağlanmasında önemli vazifeler yapmıştır.¹⁴

Eşrefoğlu, tekkesini kurarak halkı irşada başladıktan sonra, önceki halinden çok daha değişik görünür, ilahileriyle coşarak halkı irşada davet ederdi. Dîvânındaki şiirlerin çoğunu halkı irşad makamında söylemiştir. Şâirin ünü, İznik'ten başka Bursa ve civar şehirleri de kaplamıştır. Saray çevresinde de tanınmış ve devlet büyükleri tarafından kendisine hürmet edilmiştir.¹⁵ Âsaf Hâlet Çelebi "Menakıb-ı Mahmud Paşa s.826'dan naklen" vezir Mahmud Paşa'nın Eşrefoğlu'nun müritlerinden olduğunu zikreder.¹⁶

Bir tarikât kurucusu olarak daima halkı irşad etmek, Rûmî'nin temel hedefi olmuştur. Tarikatı, sünmî ve Türkleştirilmiş gerçek bir Müslüman tarikatydı. Rûmî bu amaç ve ilkeyi gerçekleştirebilmek için Sünnilik, Yerlilik ve Devletin sürekliliği ilkelerinden hiç taviz vermemiştir. Eşrefoğlu, devletin başı olan hükümdarın tarikata girmemesini ve bunun yanında herkese eşit muamele yapılmasını ister. Dünya işlerinin dinle âhenkli bir şekilde yürütülmesini istediği için mümkün olduğu kadar yöneticilerle diyaloga girmemeye gayret sarfettiği çeşitli kaynaklarda belirtilmiştir.¹⁷

¹¹ Abdullah Uçman, Müzekkin-Nufûs, 20, İnsan Yay. İstanbul, 1996.

¹² Mustafa Güneş, İznikli Eşrefoğlu Rûmî Divan ve Menkıbeler, 38.

¹³ Mustafa Güneş, İznikli Eşrefoğlu Rûmî Divan ve Menkıbeler, 39.

¹⁴ Mustafa Güneş, İznikli Eşrefoğlu Rûmî Divan ve Menkıbeler, 40.

¹⁵ Kâsım Kufralı, "Eşrefiyye" MEB. İslam Ansiklopedisi, IV, 369, İstanbul, 1964.

¹⁶ Asaf Hâlet Çelebi, Eşrefoğlu Divânı, 40.

¹⁷ Mustafa Güneş, İznikli Eşrefoğlu Rûmî Divan ve Menkıbeler, 45.

Eşrefoğlu Rûmî, ehl-i sünnet akidelerine sahip bir mutasavvıftır. Şiirlerinde bilhassa hakiki aşk ve ilâhî serhoşluğu terennüm etmiştir. Dünya ve dünyevi zevklere rağbet etmeyi nefsin arzusu icabı saymıştır. Tüm manzumelerinde allah aşkını terennüm ettiği ve bu aşkı başkalarına da aşlamak istediği görülür.¹⁸

Kâdirî tarikatının Anadolu'da mümessili olan Eşrefoğlu'na, Abdulkâdir Geylânî'den sonraki şeyh anlamında Pîr-i Sâni ünvanı verilmiş ve Allah'ın büyük velilerinden addedilerek takdir edilmiştir.¹⁹

Hayatında hem halka yol göstermekle uğraşmış hem de düşüncelerini ve kurduğu Eşreflik tarikatının temel esaslarını anlatan eserler yazarak ölümünden sonra da tarikatının canlı bir şekilde devamını sağlamıştır. Eşrefliğin lideri olmakla beraber aynı zamanda büyük bir ahlakçı ve halkı peşinden sürükleyen bir gönül eri olmuştur.

C. VEFÂTI

Hayatının sonuna kadar Pınarbaşındaki tekkesinden hiç ayrılmayan Eşrefoğlu Rûmî, Hicri 874 (M.1469-70) senesinde yüz yaşını aşmış olduğu halde ölmüş ve ölümü için “ Eşref-zâde azm-i cinan eyledi. ” mısrası tarih olarak düşülmüştür. Dergâhın haziresine defnedilmiştir. Sultan Bayezid Veli'nin vâlideleri olan Mükerrreme Hâtun 1485 tarihinde vakıf olarak Eşrefzâde Hazretlerinin kabrini türbe olarak inşa ettirmiştir.²⁰

Vefatından sonra dört yaşından beri büyüttüğü ve kızı Züleyha ile evlendirdiği Şeyh Abdurrahim Tırsî (v.1519) post makamına oturur.²¹

¹⁸ Saadettin Nüzhet Ergün, Türk Şâirleri, III, 1369, İstanbul, 1936.

¹⁹ Sâdık Vîcdânî, Kâdiriyye Silsilenâmesi, 43, İstanbul, 1340

²⁰ Muhammed Şemseddin, Yâdigâr-ı Şemsî, 73, Bursa, 1332/1913.

²¹ Hüseyin Vassaf, Sefine-i Evliya, Yayına hazırlayanlar: Mehmet Akkuş - Ali Yılmaz, İstanbul, 1990, s.98.

D. ESERLERİ

- **Müzekki'n – Nüfûs**

Eserin telif tarihi olarak müellif, 852/1448 tarihini zikretmiştir. Anadolu coğrafyasında gelişen tasavvuf yolunun en önemli eserlerinden biridir. Eşrefoğlu, halkı doğru yola sevk etmek için bilhassa Türkçe olarak yazdığını belirtir. Çeşitli kütüphanelerde pek çok yazma nüshası vardır. Yalnızca Süleymaniye Kütüphanesinin değişik bölümlerinde yirmiden fazla nüshası vardır. Osmanlı coğrafyasında birçok tekke ve dergâhta okunduğundan çeşitli ebatlarda birçok nüshası vardır. Süleymaniye Kütüphanesi en eski nüsha, Ayasofya bölümü 0,2070 numarada kayıtlı olmaktadır. Nesih hattı ile 971/1563 de istinsah edilmiştir.²²

Müellifin Osmanlı döneminde Anadolu'da kurulan ilk tarikatlardan biri olan Eşrefiyye'nin pîri olması dolayısıyla kitabın Türk tasavvuf ve düşünce tarihinde ayrı bir yeri vardır. Yeni sayılabilecek herhangi bir görüşe yer verilmemekle beraber tasavvufun temel konularıyla tarikat terbiyesinin esaslarını, başarılı bir üslupla özetleyen Müzekki'n-Nüfûs, yazıldığı devirden itibaren Muhammediyye ve Envârü'l-Âşıkîn gibi geniş halk toplulukları tarafından benimsenmiş, daha sonraki devirlerde kaleme alınan bu tür eserlere örnek teşkil etmiştir.

Eşrefoğlu Rûmî, kitabı okuyanların takınacağı tavrı belirterek gönül hoşluğu ile anlatılanları kabul edenlerle, inkâr edenlerin durumlarını eserin girişinde belirtmiştir. Müellif kitabın çeşitli yerlerinde, eseri okuyup nasihatleri kabul ederek amel edenin nefsinin, emmârelik makamından kurtarılıp mutmeinnelik derecesine ulaşacağını söylemektedir. Anlatılanların, denizden çıkarılan incilere benzediğini ve rağbet edilmesi gerektiğini ifade eder. Kitaptaki sözlerin ayet hadis ve evliya haberlerinden başka bir şey olmadığını, bu hakikatleri inkârın, insanı günaha sokacağını belirterek okuyucuya şu tavsiyelerde bulunur;

“Şimdi ey aziz kardaş, benim sana olan nasihatim şudur ki; bu garip kitabı eline al, rağbet edesin. Doğru ve gerçek olduğuna inanasın. Çünkü ancak o takdirde bu kitap seni yücelerin yüceminin katına ulaşmana sebep olabilir. Bu kitabın içindeler vahdet denizinden çıkarılmıştır. Bu kitabın içerisinde derç olunan her söz Allah'ı

---

²² Abdullah Bağdemir, Müzekki'n-Nüfûs 58.

Teâlâ'nın Kur'ân-ı Kerim'inden, Resulullahın(sas.) hadislerinden ve meşâyih haberlerinden alınmıştır. Bazı sözler rumuz ile söylenmiştir. Bu rumuzla söylenenleri herkes anlayamaz. Bunları terkedersen ancak sana küfür ve inkâr yazılır. Bu kitap necat ve kurtuluşa vesiledir. Bu kitaptaki sözlere itikad ile amel edesin.”²³

Mehmet Tahir, eseri şöyle tanıtır; “Müzekkin-Nufûs, heyet-i mecmuâsı itibariyle, aşk ve mücahede vadisinde yazılmış bir eserdir.”²⁴

Hilmi Ziya Ülken ise Türk tefekkürünün tarihi seyrini incelerken Eşrefoğlu ve eseri Müzekkin-Nufûs'un tanıtımını anlatırken şöyle der;

“Eşrefoğlu Rûmî'nin en güzel eseri Müzekkin-Nufûs'tur. Çok sade bir Türkçe ile ve zengin halk kelimeleri ile yazılmış olan bu tasavvufi ahlak kitabı, orta derecedeki fikir muhitinde büyük bir rol oynamıştır. Hacı Bayram mensuplarından Mehmet Bican ve Ahmed Bican Muhammediyye ve Ahmediyye'yi yazdıkları İslam ideolojisinin artık tamamı ile halka indiği bir sırada, tasvufi ahlakın halklaşması hususunda en büyük vazifeyi hiç şüphe yok ki Eşrefoğlu Abdullah görmüştür. Eşrefoğlu'na göre kendi zamanında İslam fikriyatının anarşiye uğramasına sebep fikir sahasında “münafıklar” ve ahlak sahasında “fasık”lardır. O bilhassa Cebrîler, Kaderîler, Hurûfîler, Dehrîler ve Mübâhîleri münafıklar arasında zikrediyor. Gayesi bir taraftan bunlar, bir taraftan da fasıklarla mücadeledir.”²⁵

Günümüzde de en çok satan tasvufi kitaplar arasında olan Müzekkin-Nufûs toplum tarafından hala sevilerek okunan bir kitaptır.²⁶ Pek çok yayınevi tarafından basılan bu eserin, akademik süzgeçten geçirilerek, tahkikli bir şekilde topluma kazandırılması gerekmektedir. İkinci bölümdeki hadislerin tahkikini yaptığımız bu çalışmayla beraber birinci bölüm hadisleri birleştirilerek yayınlanması Müzekkin-Nufûs'un değerini daha da artıracaktır.

²³ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 26.

²⁴ Bursalı Mehmet Tahir Efendi, a.g.e, I, 94.

²⁵ Hilmi Ziyâ Ülken, Türk Tefekkür Tarihi, II, 264, İstanbul, 1946.

²⁶ Geniş açıklama için bkz. Nuri Tuğlu, Prof. Dr. Türk kültüründe Hadis, Rağbet Yay. İstanbul, 2014

- **Divânı**

Eşrefoğlu Rûmî, Hama'dan İznik'e geldiğinde insanlara söylemek istediği hakikatleri şiir şeklinde söylemesiyle ortaya çıkmış bir eserdir. Şâirlik yönlerinin ortaya çıktığı bu eserde Yunus Emre'nin tesiri görülür. Hece ve aruz vezniyle gazel, mesnevi, koşma ve kıt'a tarzında yazdığı şiirlerden meydana gelen toplam 220 şiir bulunmaktadır. Bu şiirler lirik ve didaktik tarzda kaleme alınmıştır.²⁷

Eşrefoğlu, Dîvânıyla Türkçe'yi ebedileştirme yolunda çok önemli bir vazifeyi yerine getirmiş bulunmaktadır. 1845 tarihinden itibaren matbu olarak basılmaya başlanan bu eserin, yurt içinde ve yurt dışında pek çok baskısı vardır.²⁸ Âsaf Hâlet Çelebi, Tercüman Gazetesi 1001 Temel Eser Serisi, Kervan Kitapçılık²⁹ ve Çağaloğlu Yayınları tarafından yayınlanan Eşrefoğlu Dîvânlarında yazma ve basma şiirlerin hepsi bulunmamaktadır.

Eşrefoğlu Rûmî Dîvânıyla ilgili, en son ve en kapsamlı akademik çalışmayı yazma ve basma bütün nüshaları karşılaştırarak ortaya koyan Mustafa Güneş, “ İznikli Eşrefoğlu Rûmî Divan ve Menkıbeler ” ismiyle neşretmiştir.³⁰ Eserde şiirlerin altlarına bilinmeyen kelimelerin karşılıkları eklenerek anlaşılması kolaylaştırılmıştır.

- **Tarikat-Nâme**

Bu ismi taşıyan en eski eserlerdendir. Eşrefiliğin âdâb ve erkânının öğretilmesi esas alınmıştır. Eşrefoğlu'nun en son yazdığı rivayet olunan bu eserde isminden de anlaşıldığı gibi tarikat adabından bahsetmektedir. Konular hadisler ve veli sözleriyle anlatılarak açıklanmıştır. Müzekki'n-Nufûs'un anlatım tarzına oldukça yakındır. Eşrefoğlu Rûmî'nin Dîvân'ı ve Müzekkin-Nufûs'u halk kitabı olarak bilinirken Tarikatnâme'si ise dervişlere hitab etmektedir. Eserin Bursa ve İstanbul'da pek çok yazma ve basma nüshaları vardır.³¹

²⁷ Mustafa Güneş, İznikli Eşrefoğlu Rûmî Divan ve Menkıbeler, 53.

²⁸ Fehmi Erdem Karatay, İstanbul Üniversitesi Basmalar Alfabetik Kataloğu, (1729-1928),III, 7. İstanbul, 1956

²⁹ Âsaf Hâlet Çelebi, Tercuman 1001 Eser Komisyonu, Eşrefoğlu Divanı, İstanbul, 1967.

³⁰ Mustafa Güneş, İznikli Eşrefoğlu Rûmî Divan ve Menkıbeler, 79

³¹ Abdullah Uçman, Müzekkin-Nufûs, 26.

- **Tâc-Nâme**

Eşrefiyye tarikatı Emir Sultan tarikatı ve Bayramiyye tarikatının mezcedilmesinden meydana gelmiştir. Bu tarikatın alametlerinden birisi de tâc'dır. Eşrefoğlu evvelce tepesinde bir pul ile altı terkten (bölümden) oluşan Bayramî tâcını giyerken Şeyh Hüseyin Hamavî'nin emri üzerine pulu kaldırarak terklerin adedini yediye çıkarır.³² Böylece bir gelişme gösteren Eşrefiyye tâcı, yazarın bu risalesinin konusunu oluşturur.

Âsaf Halet Çelebi bu eserle ilgili olarak “ tasavvuf sembollerini belirten bu eser, kütüphanemde bulunan Tarikatnâme'nin arkasına ilave edilmiştir. Eşrefoğluna nisbet edilmekte ise de ben biraz şüpheli görmekteyim. Ancak bütün bu risaleler İstanbul umumî kütüphanelerinde bulunmayıp Bursa Nu'maniye Dergâhından Bursa umumî Kütüphanesi'ne giden kitaplar arasında bulunmaktadır”³³ demektedir.

- **Makâlat**

Manzum bir eserdir. Tek yazma nüshası, Süleymaniye kütüphanesi Mihrişah BL.185/4 bölümündedir. Mesnevi tarzında yirmi beş beyitten oluşmaktadır.

- **Delâ'ilü'n-Nübüvve**

Bursa eski yazma ve basma eserler kütüphanesi (genel) 1463/2 numarada kayıtlı bir nüshası mevcuttur. Hazreti Muhammed'in (sas.) Peygamberliğinin delillerini anlatır.

- **Şerh-i Kaside-i Seyyid Şâfi**

Süleymaniye Kütüphanesi Kara Çelebi-Zâde 359/1 de kayıtlı bir nüshası olan bu eser eski kimyaya dair Seyyid Şâfi'nin Kasidesinin şerhidir.

- **Mazûme-i Esrar-ı İlm-i Kâfi**

Süleymaniye Kütüphanesi Kara Çelebi-Zâde 359/6 da kayıtlı nüshası vardır.

---

³² Kâsım Kufralı, “Eşrefiyye” MEB. İslam Ansiklopedisi, IV, 397, İstanbul,1964.

³³ Asaf Halet Çelebi, Eşrefoğlu Divânı, 54.

- **Diğer Eserleri**

Eşrefoğlu Rûmî'nin küçük risale tarzında bazı eserlerinin olduğu kaynaklarda geçmekle beraber günümüze kadar ulaşmamışlardır. Bir kısmının da müellifinin Eşrefoğlu'nun mu ya da babasına mı aid olduğu kesin değildir.³⁴ İsimleri şöyledir; Fütüvvet-Nâme, İbret-Nâme, Mazeret-Nâme, Elest-Nâme, Nasihat-Nâme, Hayret-Nâme, Münâcât-Nâme, Cinânu'l- Cenân, Eşrefü't- Tâlibîn gibi eserleri vardır.

---

³⁴Abdullah Veliyyuddin Bursevî, Menâkıb-ı Eşrefzâde, hazırlayan: Abdullah Uçman, 23. Kitabevi Yay. İstanbul, 2009

İKİNCİ BÖLÜM

MÜZEKKİ’N-NUFÛS’UN İKİNCİ BABI’NDA BULUNAN HADİSLERİN TAHRİC VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki’n-Nufûs adlı eserini iki bâba ayırmış ve bâbların içine fasıllar koyarak konuları ayrıntılı bir şekilde açıklamaya çalışmıştır. Birinci Bâb: “Dünya ve dünya sevgisini, bunun fayda ve zararlarını ve nefsi emmârenin sıfatlarını bildirir” şeklindedir. İkinci Bâb ise “ bu kısım tâlibi terbiye etmeye dâirdir. Yani insanı terbiye edip emmârelikten levvâmelîğe, mülhimelîğe, mutmainnelîğe döndürüp ircîî hitabına yâni Hak Teâla Hazretlerine şeriat tarikat ve hakikat terbiyesiyle çağrılmaya hak kesp ettirmek hususunu beyan eder ” başlığı altında uzunca açıklanan konu, yedi fasılda işlenmiştir.

Bu çalışmamda Müzekki’n-Nufûs’un ikinci bölümünde geçen hadislerin kaynakları ve sıhhat durumları ele alınacaktır. İkinci Bâb’da yer alan konuları yedi fasıla ayıran Eşrefoğlu, konunun açıklamasını yaptıktan sonra ayet ve hadislerle anlatıma geçmiştir. Hadisleri Müzekki’n-Nufûs’daki sıralamaya göre incelerken fasılların açıklamalarını da kısaca değinerek hadislerin incelemesine geçilecektir. Hadislerin Arapçası verilmiş ise aynen yazılacak, sadece anlamı verilmiş ise Osmanlı Türkçesiyle yazılan metni aktarılıp sonra temel hadis kaynaklarında yer alış şekli, senet ve metin olarak değerlendirip tahriri yapılacaktır. Rivayetlerin çeşitli tarikleri var ise bunlara da kısaca değinilerek kaynaklar hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki’n-Nufûs’ta bir kısım hadislerin sebab-i vürudunu da aktararak hadisleri kıssa şeklinde anlatmıştır. Birçoğunun Arapçasını senetsiz olarak ifade etmiş, çok az da olsa sadece Türkçe olarak anlamını vermiştir. Bazen sahabeden râvisini de kaydetmiştir.

İKİNCİ BÖLÜMDE GEÇEN RİVAYETLERİN TAHRİCİ

Eşrefoğlu Rûmî'nin Müzekki'n-Nufûs adlı eserinin ikinci bölümünde geçen hadisleri tahric ederken, Eşrefoğlu'nun başlıklarını dikkate alarak yapılan tasnifin uygun olacağını düşündük. Bu sayede okuyucu kolay bir şekilde hadislere ulaşacaktır.

Eşrefoğlu Müzekki'n-Nufûs'un ikinci bölümünde: nefis terbiyesi, az söylemenin faydaları, uykusuzluğun faydaları, çok uyumanın zararları ile uykunun çeşitleri, uzletin faydası ve halka karışmanın ziyanını, riyâyı ve ihlası, Allah Teâlâ'nın zikri, şeyhi kâmilin müridi olmak, tevbe ve güzel ahlak'ın ne olduğunu ayet, hadis ve menkıbelerle anlatmıştır.

1. FASIL: NEFİS TERBİYESİ

Tasavvufta nefis terbiyesi şiddetli mücâhede ve meşakkatli riyâzet yoluyla gerçekleştirilir. Bunun için nefsin isteklerine uymamak, ondan gelebilecek tehlikelere karşı dikkatli ve uyanık olmak gerekir.

Bu bölüm de Eşrefoğlu Rûmî, nefsi terbiye ederek emmârelikten levvâmelîğe, mülhimelîğe, mutmainnelîğe döndürüp ircîi hitabına yani Hak Teâlâ Hazretlerine çağrılmaya kabiliyet kesbetmenin yollarının neler olduğunu açıklamış³⁵, konunun önemine kısaca değinip ayet ve hadislerden deliller getirerek geniş açıklamaya geçmiştir.

1. Hadis

“ إن الشيطان يجري من ابن آدم مجرى الدم الا فضيقوا بالجوع والعطش³⁶ ”

Müzekki'n-Nufûs' ta sadece arapçası olan bu hadisin anlamı şöyledir:

³⁵ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, Hazırlayan, Muhammed Emin ve Kırmî Yusuf Ziyâ, İstanbul, 1909, s.165.

³⁶ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 165.

"Şüphesiz şeytan, âdemoğullarının damarları içinde kan gibi dolaşır. Onun dolaşmasına engel olmak ve damarları daraltmak ise ancak açlık ve susuzlukla mümkündür."

Buhârî'de geçen hadisi Safiyye binti Huveylid (ra.) rivayet etmiştir ve şu şekildedir:

حدثنا عبد العزيز بن عبد الله الأويسى، حدثنا إبراهيم بن سعد، عن ابن شهاب، عن علي بن حسين، أن النبي صلى الله عليه وسلم أتته صفية بنت حيي فلما رجعت انطلق معها، فمر به رجلان من الأنصار فدعاهما، فقال: "إنما هي صفية"، قالوا: سبحان الله، قال: "إن الشيطان يجري من ابن آدم مجرى الدم"

Hadis kaynaklarında³⁷ Hz. Peygamber(sas.) İ'tikafda iken eşi Safiyye binti Huveylid 'in O'na ziyarete gelmiş ve yanında bir saat kadar kaldıktan sonra evine dönmek üzere ayağa kalkmış. Rasûlullah(sas.) de O'nu evine geçirmek için Onunla beraber kalkmış, mescidin kapısının yanına ulaştığı zaman Ensâr'dan iki adam onların yanından geçmişler ve Rasûlullah'e (sas.) selam verdikten sonra hızla ilerlemişler. Rasûlullah (sas.) onlara:

"Hızlı gitmeyiniz. Demin yürüdüğünüz gibi yürüyünüz. Yanımdaki kadın (zevcem) Safiye binti Huvey'dir." buyurmuş. Adamlar:

"Yâ Rasûlullah Biz Allah'ı (Rasûlünün uygunsuz bir harekette bulunmasından) tenzih ederiz." dediler. Ve Peygamber'in yanındaki kadının kimliğini açıklamak ihtiyacını duymasına onlara ağır geldi. Bunun üzerine Rasûlullah (sas.):

"Şeytan Âdemoğlundan kanın dolaştığı her yerde dolaşır. Ben temiz kalplerinize şeytanın bir şüphe atmasından korktum." buyurdu.³⁸

Buhârî, Müslim, Ebu Dâvud, Nesâî, İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel ve Beyhakî 'de Safiyye binti Huveylid'in (ra.) rivayet ettiği bu hadis " itikafda olan bir kimse ihtiyacı

³⁷ Buhârî, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Cufî, Sahihu'l-Buhârî, I-VII, Beyrut, 1990, Şehadet 35, İtkaf 9, Ahkâm 21; Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. El-Haccac el-Kuşeyri en-Nisaburi, Sahih, I-IV, Beyrut, 1983, Sû-i zannın def'i, 23; Ebû Dâvud, Süleyman b. El-Eş'as es-Sicistânî, Sünen, I-V, Beyrut, 1997/1417, Savm 78; Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre el-Camiu'Sahih (Sünen't-Tirmizî), Kahire, 1975, Radâ. 17; Abdurrezzak, Ebû Bekr Abdurrezzak b. Hemmâm b. Nâfi' el-Hımyerî es-San'ânî, Musannef, I-XI, Beyrut,1403/1985, IV, 360.

³⁸ Haydar Hatipoğlu, Sünen-i İbn Mace Şerhi, I-V, Kahraman Yay. İstanbul,1992, Sıyam, V, 49.

için evine gidebilir " bâbında, Müslim' de ayrıca "sûi-zannın defî" bâblarında bu şekilde rivayet edilmiştir.³⁹

Safiyye binti Huveylid'in (ra.) rivayet ettiği bu hadis *muttefekun aleyhtir. Sahihtir.* Hadisin devamı olan " (الا فضيقوا بالجوع والعطش) , *Ancak onu açlık ve susuzlukla sıkıştırınız*" kısmı İhyâ'da geçmektedir. Irâkî (806/1403) daha sonradan Sûfiler tarafından ziyade yapıldığını belirtmiştir.⁴⁰ Hadis kaynaklarında ilave edilen bu cümleye yakın anlamda bir hadiste bulunamamıştır. Dolayısıyla bu kısım *müdreçtir*.

Hadis bu şekliyle sadece İhyâ'da geçtiğinden Eşrefoğlu Rûmî'nin, hadis kaynakları arasında Gazzâlî'nin (505/1111) İhya'sının olduğu anlaşılmaktadır.

Müdreç: Senet ve metine, aslında bulunmayan bir şey eklenmiş olan hadise denir.⁴¹

2. Hadis

" شيبتي سورة الهود "

"Hud suresi beni kocaltı."⁴² Hadis kaynaklarda "Hud suresi ve kardeşleri beni ihtiyarlattı, o sûreler, Vâkıa, Mürselât, Hâkka, Şems, Nebe, Kâria'dır."⁴³ Hûd sûresinin kardeşleri bazı rivayetlerde farklılık göstermiştir. Münâvî (1031/1622) Feyzî'l-Kadir isimli şerhinde bütün rivayetleri bir araya getirmiş, Sahabeden Enes b. Mâlik, Hz. Ebû Bekir, İbn Abbas, Sehl b. Said ve Eb Hureyre tarafından çeşitli yollarla rivayet edildiğini belirtmiştir.⁴⁴

³⁹ Aynî, Mahmud b. Ahmed, Umdetu'l Kâri Şerhu Sahihi'l Buhârî, I-XX, Kahire, 1972, XXIV, 372.

⁴⁰ Haddad, Ebi Abdullah Mahmud b. Muhammed, Tahric-i Ehadis-i ihya'yı Ulum, I-VI, Riyad, 1986,s. 607, hadis no:671; Aclûnî, İsmail b. Muhammed el-Acluni el-Cerrahi, Keşfu'l-Hafa ve Müzilu'l-İlbas Âmme's- Teheramine'l-Ehadis alê Elsineti'n-Nâs, I, II, Beyrut, 1405, I, 221.

⁴¹ Abdullah Aydın, Hadis İstilahları Sözlüğü, Marmara Ün. İlahiyat Fak. Yay. İstanbul, 2011, 196.

⁴² Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 168.

⁴³ Ali el-Muttakî, Ali b. Husamuddin el-Hindi, Kenzu'l Ummal fi Süneni'l-Akval ve'l-Ef'al, I, XVIII, Betrut,1405/1985) I,572,573, Begavî, Ebu Muhammed el- Hüseyin b.Mes'ud, Şerhus'Sünne, I-XVI, ,thk. Züheyr eş-Şaviş ve Şuayb el-Arnâvut, Beyrut ,(1403/1983) , XIV,372.

⁴⁴ Münavi, Muhammed Abdurrauf el-Münavi, Feyz-ül Kadir Şerhu'l-Camii's-Sağır, I-VI, Beyrut,1972, IV,169.

Tirmîzi bu hadisi, İbn Abbas'tan rivayet ederek “*hasen garip*” olarak derecelendirdiği bu rivayeti, Hâkim Nişâbûrî (405/1014) bu rivayetin, Buhârî şartlarında olduğundan dolayı *sahih* olduğunu belirtmiştir.⁴⁵

Bu hadis, bir çok isnadla nakledilmiştir. En meşhur isnâd Ebî İshak es-Sebî - İkrime - Ebu Bekir yoluyla gelen rivayettir. Hz. Ebu Bekir ile İkrime'nin arasında inkıtâ' olmasından hadis *zayıf* kabul edilmiştir.⁴⁶

Tirmîzi'nin “*hasen garip*” olarak nitelendirdiği hadisi Hâkim'in “*sahih*” kabul etmesine ihtiyatla yaklaşmak gerekmektedir.⁴⁷

Hasen garip: Bir ravinin tek başına rivalet ettiği hasen hadise denir.⁴⁸

Bu sûrenin Hz. Peygamber (sas.) 'e ihtiyaratması muhtevasından dolayıdır. Eski milletlerin başına gelen belâları ve kıyâmet ahvalini haber vermekte, insanın gelecekte karşılaşacağı olayları anlatmaktadır.

3. Hadis

"الفقر فخرى"

" *Fakirlik övüncümdür.*"⁴⁹

Bu rivayetin sened ve metin olarak kaynaklarda tesbiti mümkün olmamıştır. Genellikle zayıf ve mevzu hadisleri ihtiva eden eserlerde bu rivayet için İbn Hacer Askalânî'nin (852/1447) “*mevzu ve bâtil dediğini*” naklederler.⁵⁰

⁴⁵ Hâkim Nişâburî, Ebu Abdillah Muhammed b. Abdillah, el-Müstedrek ale's-Sahihayn, I-V, Kahire,1997, II,407.

⁴⁶ Abdurrezzak, Musannef, VI,151. İbn Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed el-Kûfî , el- Musannef fi'l-Eh'adîsi ve'l Asâr, Thk. Muhammed Avvâme, I-XXVI, Betrut, 2006, X,274. Taberani, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed b. Eyyub, el-Mu'cemu'l-Kebir, I- XXV, Beyrut, Tsz , XVII,286.

⁴⁷ Ahmet Yıldırım, Tasavvufun temel öğretilerinin hadislerdeki dayanakları, TDV. Yay. 2009, 357

⁴⁸ A. Aydın, Hadis İstılahları Sözlüğü, 112.

⁴⁹ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 171.

⁵⁰ Aclûnî, Keşfu'l Hafâ, II, 87.

İbn Hibban (354/965)'ın Ebu Said el-Hudri'den rivayet ettiği "*Küfürden, fakirlikten, borçlanmaktan, şirkten, riyâdan, nifaktan Allah'a sığınırım*"⁵¹ hadisi sahih olarak bize ulaşmıştır.

Hz. Peygamberin (sas.) 'in istiâze duaları arasında olan fakirlikle övünmesi, mümkün değildir.

Eşrefoğlu Rûmî'nin bu hadisi kullanması, kişinin kendinde fâni olup "*fenâfillaha*" ulaşması kalbini Allah ile meşgul etmesi şeklindedir. Kişinin kazancı için çalışmaması, zengin olmaması anlamındaki fakirlik için değildir.⁵²

4. Hadis

"من تشبه بقوم فهو منهم"

Müzekki'n-Nufûs'ta anlamı belirtilmemiş.

Anlamı ise "*Kim bir kavme benzemeye çalışırsa onlardandır.*"⁵³

Ebû Davud'da şu şekilde rivayet edilmiştir:

İbn Ömer'den rivayet olduğuna göre; Resulullah (sas.) ; "*Kendisini bir kavme benzetmeye çalışan kimse o kavimendir*" buyurmuştur.⁵⁴

Aynı anlama gelen başka bir hadis-i şerifte, "*Bizden başkasına benzeyen bizden değildir*" buyrulmuştur.⁵⁵

İbn Teymiye ile İbn Hacer, bu hadisin senedinin hasen olduğunu söylemişlerdir.⁵⁶

⁵¹ el-Albâni, Muhammed Nasiruddin, et- Ta'likâtü'l İhsan alê Sahih-i İbn Hibbân, I-XII, Cidde,2002, II, 316.

⁵² Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 171.

⁵³ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 171.

⁵⁴ Ebu Davud, Libas, 4.

⁵⁵ Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, el-Camiu'Sahih, Kahire, 1975, İstizan, 7.

⁵⁶ Ebu Davud, Süleyman b. El-Eş'as es-Sicistâni, Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, (tercüme edenler, Hüseyin Karapınar, Necati Yeniçel), Şamil Yayinevi, I-XVII, İstanbul,2012, XIV,106-107.

Temel hadis kaynaklarının birçoğunda geçen⁵⁷ ve İbn Ömer, İbn Abbas, Huzeyfe, Ebu Hureyre gibi birçok sahabî tarafından rivayet edilen bu rivayet “*sahihtir.*”

Hadisin anlaşılması konusunda *Mirza TOKPINAR*'ın bir incelemesi özetle şu şekildedir:

“ Hz. Peygamber'in, Ebû Dâvûd tarafından rivayet edilen: “Kim bir topluma benzemeye çalışırsa o da onlardandır” buyurduğu hadisi, Hz. Peygamber'in başka toplumlara benzemeyi yasaklayan ve o toplumların dinî anlamı olan davranışları ile sınırlı olan bir grup hadisiyle aynı anlamda sanılmış; bu doğrultuda fikirler üretilmiş ve yönlendirmeler yapılmıştır. Hadisin, Ebû Dâvûd tarafından bağlamından koparılarak giyim kuşama ilgili bölümde rivayet edilmesi yanlış anlamaya yol açmıştır. Çünkü Ebû Dâvûd, bütün bir hadisin yalnızca bir cümlesi olan bu metni, bağımsız bir metin gibi rivayet etmekle bağlamı dışında kullanmış ve anlam bütünlüğünü bozmuştur. Hâlbuki tam metin Ahmed b. Hanbel tarafından sahih bir isnadla rivayet edilmiştir. Ayrıca Saîd b. Mansûr ve başka bilgiler de hadisin bu şeklini eserlerinin savaşa ilgili bölümünde Kitâbü'l-Cihâd nakletmişlerdir. Hadisin hem bütününe hem de savaşa ilgili bölümlerde rivayet edilmesine tarihî ve sosyal bağlamın da bunu gerektirdiğine bakarak metni anlamaya çalıştığımızda, anlamının giyim kuşama değil cihadla ilgili olduğunu görmekteyiz. Büyük bir ihtimale de, İslâm ve müslümanlara savaşa muhalefet ederek düşmanlık yapanlara benzeme arzusunda olanları tehdit, müslümanları da teşvik sadedinde söylenmiştir. Amacı ve söylendiği yer dikkate alındığında hadis, “ Kim, bizimle savaşarak İslâm düşmanlığı yapma konusunda düşmanlarımıza benzerse, o da onlardan olur; biz nasıl düşmanlarımızı kılıç ve mızraklarımızla perişan etmişsek, onu da aynı şekilde perişan ederiz; kim de îman eder, İslâm düşmanlarıyla savaşan müslümanlarla birlikte hareket eder, onların yanında yer alırsa, mücâhidlerden olur ve onlara vaad edilenlere kavuşur” anlamını ifade etmektedir.

İslâm düşmanlarına karşı, özellikle de müslümanlarla savaşa hazırlanan Arap kabilelerini tehdit ederek savaşı önleme ve barışı temin etme amacına yönelik olarak söylenen bu hadis, giyim kuşama ilgili sanılarak yıllarca yanlış telkinlerde bulunulmuştur. Zamanımızda da bu yanlış anlama sebebiyle zihinler karıştırılmakta ve buradan hareketle yanlışlık, müslümanların Ortaçağ Arap giyiniş tarzına

⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, Müsned, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Darul-Hadis, I-XX, Kahire, (1416/1995), II, 50. Taberânî, Mucem'ul-Evsat, VIII, 178. Kudâî, Ebu Abdullah Muhammed b. Selame b. Ca'fer el-Kudâî, Müsned-üş Şihab, I- II, Beyrut, 1985, I, 244. Aclûnî, Keşfu'l Hafâ, II, 240.

özendirilmesine kadar götürülmektedir. Ayrıca Yahudi ve Hristiyanlarla ilişkilerde Müslümanlardan İslâm'ın inananlarından istemediği davranışlar istenmektedir. Hâlbuki hadisi doğru anlamak, İslâm'a ve Müslümana yakışır bir hayat sürüp başka toplumlarla da sağlıklı ilişkiler kurmak, en doğru ve en uygun davranış olur.”⁵⁸

5. Hadis

Eşrefoğlu Rûmi hadisin vurûd sebebiyle beraber nakletmiştir.

Enes b. Mâlik (radiyallahu anh) rivayet eder;

"Bir kişi geldi, Rasûl hazretlerine: (aleyhissaletü vesselam)

- "*Kıyamet ne vaktin kopar Yâ Rasullah?* diye sordu.

Ol kişiye cevap vermedi. Belki namaz vakti geldi namaza şuru' eyledi. Namazı kıldıktan sonra "*ol kıyametten suâl iden kişi neredir?*"

Adam kalkıp; "*Benim Yâ Rasullah*" dedi.

- *Ne hazırladın ki kıyametten soruyorsun?*

Adam, "*çok namaz ve oruç hazırlamadım, ancak Allah ve Resulünü çok severim.*"

Bunun üzerine Resûlullah (sas.) şöyle buyurdu:

"المرء مع من احبه وان لم يعمل عمله"

"*Kişi kimi severse onun ile haşır olacaktır. Eğer onun ameli gibi amel işlemezse dahi.*"⁵⁹

Hadisin son kısmı hadis kitaplarında geçmiyor, hadisin sadece ön bölümü hadis olarak geçmektedir.

O da şu şekilde rivayet edilmiştir:

حدثنا بشر بن خالد، حدثنا محمد بن جعفر، عن شعبة، عن سليمان، عن أبي وائل، عن عبد الله: عن النبي أنه قال: «المرء مع من أحب»

Nebi (sas.) şöyle buyurdu: "*Kişi sevdiği ile beraberdir.*"⁶⁰

⁵⁸ Mirza Tokpınar, "Men teşebbehe bi-kavmin fe-hüve minhüm' Hadisi Üzerine Bir İnceleme", Hadis Tetkikleri Dergisi (HTD), III/2, 2005, ss. 85-109.(özetle alınmıştır.)

⁵⁹ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 171.

⁶⁰ Buhârî, Kitâbu'l Edeb,97. Aynî, Mahmud b. Ahmed, Umdetu'l Kâri Şerhu Sahihi'l Buhârî, I-XX, Kahire, 1972, XXII,306; Müslim, Bir ve Sıla ve Edeb, 165; Dârimî, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman, Sünen-i Dârimî, Dâru'l-Kalem, Şam,1414/1991, Rikak,71.

Eşrefoğlu Rûmî'nin rivayetine en yakın olan hadis Dârimî'nin (v.255/869) Ebû Zer'den rivayet ettiği şu hadistir;

Ebû Zer're (r.a) dedimki: "*Ya Rasulullah bir kimse bir topluluğu seviyor fakat onlar gibi amel işlemeye gücü yetmiyor*" (bu durumda o kimsenin durumu nedir?)

Hz. Peygamber " *Sen Yâ Ebâ Zer sevdiğinle berabersin.*"

Ebû Zer dedim ki: "*Muhakkak ki ben Allah ve Resulünü seviyorum.*"

Hz. Peygamber (sas.);"*Sen sevdiğinle berabersin*" buyurdu.⁶¹

Başta Kütüb'ü sitte ve ilk temel hadis kaynaklarının birçoğunda geçen bu hadis "*sahih*tir." Müttetekun aleyhtir.

6. Hadis

"انت مع من احب"

"*(Yâ Ebâ Zer sen kıyamet gününde) kimi seversen onun ile olsan gerek dür.*"⁶²

"*Kişi sevdiği ile beraberdir*" hadisiyle aynı anlamı taşıyıp farklı lafızlarla rivayet edildiğinden ikisinin tahririni birlikte değerlendirdik.(bakınız 5. Hadis)

7. Hadis

Rasulullah (sas.) buyuruyorlar ki:

" ان لله و ملائكة يطوفون فى الطرق..."

"*Allah'u Teâlaâ'nın bir bölük melâikeleri vardır ki, onlar yeryüzünde gezerek doğudan batıya kadar yürürler. Ziyaret edecek zikir ehli ararlar. Zikri dinlemek, zikirlerine iştirak etmek isterler. Zikreden bir kavim bulunca, birbirlerine öyle çağırırlar; gelin hâcetinize gelin, ehli zikri ziyaret etmeye ve dinlemeye gelin. Ehli zikirden bir cemaat bulduk. Melekler zikir ehlini kaplar, dünya göğüne varıncaya kadar saf tutup dinler ve dururlar. Ne zaman ki zikir ile meşgul olanlar dağılsa melekler semâya urûç ederler.*

Hak Teâlâ onlara sorar ve der ki:

⁶¹ Dârimî, Sünen, Rikâk, 71.

⁶² Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 172.

-Nereden geldiniz? (Hak Teâlâ sorduğunu bilen yegâne padişahtr.

Melâikeden ehl-i zikri sormaktaki muradı zikir ehlinin şanları ve şereflerinin yüceltmek ve ta'zim etmektir. Makamlarının yüceliğini izhar etmek içinde soruyor. Çünkü Allah-ü Teâlâ onlara der ki:)

-Benim kullarım ne söyler? (Hâlbuki kendisi allamu'l-ğuyûbdur. Bütün gaybları bilen kendisidir.)

Melekler cevap verir ve derler ki:

-Sana hamdetmekteler. Tesbih, tekbir ve tehlil ederler.

Hak sübhânehû ve Teâlâ buyurur:

-Onlar hiç beni gördüler mi?

Melekler:

-Vallahi ya Rabbi, onlar seni hiç görmediler.

Allah-ü Teâlâ:

-Onlar eğer beni görselerdi, halleri nasıl olurdu?

Melekler:

-Eğer onlar seni görselerdi halleri gayet güzel olurdu?

Hak Teâlâ:

-Onlar benden ne isterler?

Melekler:

-Cenneti isterler.

Hak Teâlâ:

-Onlar cenneti gördüler mi?

Melekler:

-Vallahi görmediler.

Hak Teâlâ:

-Eğer onlar cenneti görselerdi acaba halleri nasıl olurdu? Cennet nasıl isterlerdi? Nasıl rağbet gösterirlerdi?

Melekler:

-Eğer onlar görselerdi halleri çok güzel olurdu.

Hak Teâlâ:

-Onlar neden korkarlar?

Melekler:

-Cehennemden korkarlar.

Hak Teâlâ:

-Onlar cehennemi gördüler mi?

Melekler:

-Vallahi onlar cehennemi görmediler.

Hak Teâlâ:

-Eğer onlar cehennemi görselerdi acaba halleri ne olurdu?

Melekler:

-Onlar cehennemi görselerdi çok korkarlar ve kaçarlardı. Yâ ilahî! Onlar senden yargılanmak ve affolunmak isterler.

Hak Teâlâ:

-Ey meleklerim! Ben sizi şahid tutuyorum ve onları affediyorum. Onlara dilediklerimi verdim, onları korktuklarından kurtardım.

Melekler:

- Yâ Rabbi! O mecliste onlarla beraber falan kulun da bulunurdu. Lâkin onlardan değildi. Belki bir ihtiyacı vardı da onun için oraya gelmiş ve beraberinde oturmakta idi.

Bir rivayette melekler derler ki:

-Filan günahkâr kulun da onlarla beraberdi. Fakat onlarla beraber zikretmek istememişti. Belki de onlar seyretmek maksadıyla oraya uğradı. Onlar görüp yanlarında bir saat oturdu.

Allah-ü Teâlâ:

-Onlar öyle bir kavimdirler ki onlarla oturanlar bile şaki olmazlar. Ben o günahkâr kulumu dahi af ve mağfiret ettim. ⁶³

Hadis bütün hadis kaynaklarında⁶⁴, başta Buhârî ve Müslim'de ufak farklılıklarla geçmektedir. Rivayetleri incelediğimizde isnadı muttasıl ve ricali sikâ olduğundan hadis "sahih"tir.

⁶³ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 174. (Hadisin arapçası bu kadar verilmiş)

⁶⁴ Buhârî, De'avât,66; Müslim, Zikir, 25, 39, 40; Ebu Davud, Vitir,14, Daavât,7; Nesâi, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali Sünen, (el-Müctebâ mine's-Sünen), I-VIII, Beyrut, 1409/1988, Kudât,37; Tirmîzi, Daavât. 129; el-Albâni, et- Ta'likât, II, 225.

8. Hadis

"أَفْضَلُ الذِّكْرِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ" "La ilâhe illallah" zikrin en efdalidir.⁶⁵

Sahabeden Câbir b. Abdullah (ra) tarafından rivayet bu hadisin devamını Eşrefoğlu Rûmî getirmemiştir. Bütün rivayetlerde devamı şu şekildedir:

أَفْضَلُ الذِّكْرِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَفْضَلُ الدُّعَاءِ الْحَمْدُ لِلَّهِ.

"Zikrin en efdali La ilâhe illallah ve duanın en faziletlisi elhamdülillah tır."⁶⁶

Senedi muttasıl ve râvileri sîka olan bu hadis "sahih"tir.

9. Hadis

"العبادة عشرة اقسام تسعة منها في طلب الحلال"

"İbadet on cüzdür. Dokuzu helal yemektir."⁶⁷

Hadis bu cümleyle hiç bir kaynakta bulunamamıştır. Deylemî, Enes b. Malik'ten (ra) bu rivayete benzer bir hadis aktarmıştır. Fakat tahrîcini yapan Irâkî bu rivayetin senedinin bulunmadığını belirtmiştir.⁶⁸ Dolayısıyla hadis değildir.

Eşrefoğlu Rûmî'nin kullanmış olduğu bu rivayete ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

Bu anlama yakın olarak helal rızık peşinde koşmak ile ilgili hadislerden bir tanesi şu şekildedir: "En faziletli amel helal kazançtır"⁶⁹

10. Hadis

"سيد الاعمال الجوع و ذل النفس لباس الصوف"

Anlamı ise "Amellerin büyüğü açlıktır. Nefsin horluğu da aba giymektir."⁷⁰

Araştırmada el-İrâkî (ö. 806/1404) bu sözün hadis olmadığını belirterek "ashl yoktur" şeklinde ifade etmiştir.⁷¹

⁶⁵ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 174.

⁶⁶ Müslim, İman,53,154; Tirmîzi, Daavât,58, 59; İbn Mâce, Ebu Abdullah Muhammed b. Tezid el-Kazvini, Sünen, I-III, Kahire, ts, Edeb, 55.

⁶⁷ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 175.

⁶⁸ Haddad, Ebi Abdullah Mahmud b. Muhammed, Tahrir-i Ehadis-i ihya'yı Ulum, s. 1055, hadis no;1526

⁶⁹ Münavi, Feyzül-Kadir, II, 26.

⁷⁰ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 176.

Dolayısıyla araştırdığımız temel hadis kaynaklarında bulunmayan bu söz için ihtiyatla olmak gerekir.

11. Hadis

" لا يموت القلوب الا بكثرة الطعام "

" Çok yemek yenmedikçe kalpler ölmez."⁷²

Araştırmamızda böyle bir hadise rastlayamadık. Irâkî "kaynağını bulamadım hadis olarak *aslı yoktur*" der.⁷³ Dolayısıyla *mevzu'* bir rivayettir.

12. Hadis

" عز من قنع ذل من طمع"⁷⁴

Müzekkin- Nufüs'ta anlamı" *Azizdir kim ki kanaat etti. Zelildir kim ki tama' etti*"⁷⁵ şeklinde verilmiştir.

Araştırmamızda, temel hadis kaynaklarında böyle bir hadise rastlayamadık. İhyay-ı Ulûmî'd-Din'de bu anlama yakın şu şekilde bir rivayet vardır; Hz. Peygamber (sas.) şöyle buyurur: "İnsanlardan istiğna eden mü'min, aziz olur"⁷⁶ Irâkî bu hadisin sahih bir senetle birçok kaynakta geçtiğinden *sahih* olduğunu belirtmiştir.⁷⁷

⁷¹ Haddad, Ebi Abdullah Mahmud b. Muhammed, Tahrir-i Ehadis-i ihya'yı Ulum, s. 1595, hadis no:2470.

⁷² Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 177.

⁷³ Haddad, Ebi Abdullah Mahmud b. Muhammed, Tahrir-i Ehadis-i ihya'yı Ulum, 1597, hadis no:2476.

⁷⁴ İbnü'l-Esîr, el-Mübârek b. Muhammed, en-Nihâye fi Ğarîbi'l-Hadîs ve'l Eser, I-V,Beyrut, ty., IV,114.

⁷⁵ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 179.

⁷⁶ Gazzâlî, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, İhyây-ı Ulûm'id-Dîn, Tercüme: Ahmed Serdaroğlu, I-IV, İstanbul, 1974, III, 242.

⁷⁷ Haddad, Ebi Abdullah Mahmud b. Muhammed, Tahrir-i Ehadis-i ihya'yı Ulum, s.1908, hadis no:3025.

13. Hadis

" اديموا اقرع باب الجنة حتى يفتح لكم "

Müzekkin- Nufûs'ta anlamı "*Uçmağın kapuların kakun dayım kehil olman. Ta ki sizin üzerinize açıla.*

-Ya Rasulallah, uçmak kapısını kakmak nice olur? Cennetin kapısı bize görünmez kim varup kakalım. İki Cihan Fahri buyurdu:

- *Cennetin kapısını kakmak açlık ve susuzlukla olur. Cehd eyleyin açlığa ve susuzluğa nefsinize gaza eyleyin. Tâ ki, Hak Teâla size cenneti açivere buyurdu.*"⁷⁸

Kaynaklarda böyle bir hadise rastlayamadık. Irâkî "*kaynağını bulamadım*" der.⁷⁹

Dolayısıyla Eşrefoğlu Rûmî'nin kullanmış olduğu bu rivayete ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

14. Hadis

"جاهدوا أنفسكم بالجوع والعطش فإن الأجر في ذلك كأجر المجاهد في سبيل الله"

Müzekkin- Nufûs'ta anlamı "*Gaza edin nefsinizle açlıkla ve susuzlukla. Kim aç susuz olanların gâziler gibi ecri vardır*".⁸⁰ Şeklindedir.

Temel hadis kaynaklarında bulunamayan bu rivayet için El-Albânî, (v.1999) aslının olmadığını, "*batıl*" bir söz olduğunu Irâkî'nin (v.806/1403) ve Subkî'nin (v.756/1355) de aynı şekilde değerlendirdiğini ifade etmiştir.⁸¹

Dolayısıyla Eşrefoğlu Rûmî'nin kullanmış olduğu, hadis olmayan bu rivayete ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

⁷⁸ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 182.

⁷⁹ Haddad, Ebi Abdullah Mahmud b. Muhammed, Tahric-i Ehadis-i ihya'yı Ulum, s.1601, hadis no:2483.

⁸⁰ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 182.

⁸¹ Ebi Abdullah Mahmud b. Muhammed, Tahric-i Ehadis-i ihya'yı Ulum, hadis no:2479. el-Albânî, Silsiltu'l-Ehadis'd-Daîfe ve'l-Mevzua ve Eserha's-Seyyiu Fi'l- Ümme, I-XIV, Riyad,1992, I, 247.

2. FASIL; AZ SÖYLEMENİN FAYDALARI

Azizim! Bil ve Âgâh ol ki, çok söylemek ve konuşmak insanı çok ziyana uğratar. Müslümana gereken dilini her yerde kollamalı, icabetmeyen yerde konuşmamalıdır ki dilin âfâatlarından emin olasın.⁸²

Eşrefoğlu Rûmi konunun önemine kısaca değindikten sonra hadislerle konunun anlatımına geçmiştir.

15. Hadis

"من صمت نجا"

Müzekkin- Nufûs'ta anlamı "*Kim ki dinmadı (sessiz oldu), necat buldu.*"⁸³

Dârimi'nin Sünen'inde Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan merfu olarak rivayet edilen hadis en kısa ve öz bir şekilde birçok manayı içinde barındırmaktadır.

“ İshak b. İsa- Abdullah b. Ukbe- Yezid b. Amr -Ebu Abdîrrahman el-Hublî-Abdullah b. Amr ibn'l As -Rasulullah (sas.) şöyle buyurdu:

"*Susan kurtulur!*"⁸⁴

Bu anlamda başka sahih hadisler de mevcuttur. Hz. Peygamber başka tavsiyelerle beraber dili muhafaza etmeyi tavsiye etmiştir. Buhari ve Müslim'den birer örnek verelim:

"*Allah'a ve ahiret gününe îmân eden ya hayır söylesin yâhud sussun.*"⁸⁵

Rasûlullah (sas.) şöyle buyurdu: "*Allah'a ve ahiret gününe inanan kişi misafirine ikramda bulunsun. Allah'a ve ahiret gününe inanan kişi mutlaka hayır söylesin veya sussun.*"⁸⁶

Temel hadis kaynaklarında merfu olarak ta rivayet edilen bu hadis "*sahih*"tir.

⁸² Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 184.

⁸³ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 184.

⁸⁴ Tirmizi, Kıyamet, 50. Darimi, Sünen, Rikak,5.

⁸⁵ Buhârî, Rekaik,23. Kudâî, Ebu Abdullah Muhammed b. Selame b. Ca'fer el-Kudai , Müsned-üş Şihab, I- II, Beyrut, 1985. I, 129.

⁸⁶ Buhârî, Edeb, 27,31. Müslim, İman, 17, 75.

16. Hadis

Ukbe b. Âmir anlatıyor; Rasulullah'a iki cihanda necatın ne ile olduğunu sordum, şöyle buyurdu: "*Diline hâkim olmak, günah için ağlamak, halka karışmamak iledir. Yâ Ukbe, hiç kimsenin imanı doğru olmaz, dili doğru olmadıkça. O kimseler ki, dilini zapt etmeyip salıverirler, onlarda ne din kalır, ne de ahiret. Zira o kimsenin dilinden müslümanlar incinir.*"⁸⁷

Kaynaklarımızda bütünüyle bu lafızda bir rivayete rastlayamadık. Dolayısıyla bu lafızlarla hiç bir kaynaktan geçmeyen bu hadise ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

Eşrefoğlu Rûmî'nin râvisiyle birlikte anlattığı bu hadisin bir kısmı Tirmizi'de şu şekilde rivayet edilmiştir;

- Ukbe b. Âmir'den (ra.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah'e (sas.) kurtuluş nedir? Diye sordum. Buyurdular ki:

*"Diline sahip ol; evin başına dar gelmesin, günahlarından dolayı ağla."*⁸⁸

Tirmizi bu rivayetin "*hasen*" olduğunu belirtmiştir.

Eşrefoğlu'nun kullandığı bazı rivayetlerde lafızlar hadis metinleriyle birebir uyuşmamaktadır. Bu rivayette olduğu gibi konunun gidişatına göre belli ilavelerle hadis rivayet edilmiştir.

17. Hadis

" من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليكرم جاره "

*"Kim imanı varsa Allah Teâlâ'ya ve ahiret gününe komşularına ikram etsin."*⁸⁹

Eşrefoğlu Rûmî hadisin bir bölümünü almış ve devamında başka bir hadise geçmiştir. Hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

Ebu Hureyre (ra.) şöyle demiştir: Rasûlullah (sas.) şöyle buyurdu: "*Allah'a ve ahiret gününe imân eden kimse komşusuna eza etmesin. Yine Allah 'a ve ahiret gününe*

⁸⁷ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 184.

⁸⁸ Tirmîzi, zühd, 60.

⁸⁹ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 184.

îmân eden kimse misafirine ikram etsin. Yine Allah 'a ve ahiret gününe îmân eden her kişi ya hayır söylesin yâhud sussun."⁹⁰

Hadis başta Buhari ve Müslim'de ve diğer ilk dönem kaynaklarında⁹¹ geçmektedir. Hadis "*sahihtir.*"

18. Hadis

Eşrefoğlu Rûmî komşu hakkıyla ilgili hadisi zikrettikten sonra "İhbar içinde vardır ki" diyerek bir başka hadisin sadece anlamını hikâye etmiştir.

*"Bu azalar her sabah gelirler ve dile derler -hey dil kork Allah'tan ve utan Resul den ne gerekse söyleme ve bizi mihnete sokma. Sen hakka ve halka karşı doğru olasin. Biz dahi doğru oluruz. Sen eğilesin biz dahi eğiliriz, günahkâr oluruz. Ey dil doğru dur eğilme. Yoksa tamuda bizimle yanasın dediler."*⁹²

Kaynaklar da bu hadisin bir kısmı rivayet edilmiştir. Anlamına en yakın rivayet şöyledir.

عن أبي سعيد الخدري رفعه قال إذا أصبح بن آدم فإن الأعضاء كلها تكفر اللسان فتقول اتق الله فينا فإنما نحن بك فإن استقمتم استقمنا وإن اعوججت اعوججنا

Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'den merfu olarak rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir: "*Sabah olduğu zaman bütün organlar dile yalvararak şöyle derler: Bizim için Allah 'a karşı sorumluluk bilinci duy. Biz seninle ayaktayız sen doğru olursan biz de doğru oluruz, sen eğilirsen biz de eğiliriz.*"⁹³

Mübârekfurî (1934) Tirmizi'nin rivayet ettiği bu hadisin şerhinde;

⁹⁰ Buhârî, Edeb, 51, Rekaik, 23; Müslim, İman, 74.

⁹¹ Tirmîzi, Kıyametin özellikleri, 50; Ebu Dâvud, Edep, 132; Beğavî, Ebu Muhammed el- Hüseyin b. Mes'ud, Şerhus'Sünne, I-XVI, thk. Züheyr eş-Şaviş ve Şuayb el-Arnâvut, Beyrut, XIV, 312, Abdurrezzak, Musannef, XI, 7.

⁹² Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 184.

⁹³ Tirmîzî, Zühd, 60; Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 96.

“Dikkat edin! Vücutta öyle bir et parçası vardır ki, o iyi/doğru/düzgün olursa bütün vücut iyi/doğru/düzgün olur; o bozulursa bütün vücut bozulur. Dikkat edin! O, kalptir.”⁹⁴

Şeklinde açıklayarak hadisin anlamını başka bir hadisle anlatmıştır.⁹⁵

Hadisin sıhhatiyle ilgili bir değerlendirme yapmamıştır. Hadis başka kaynaklarda bulunamadığından “zayıf”tır.

19. Hadis

Bir gün bir sahâbi gelerek;

- *“Yâ Rasullah, beni cennete sokacak bir amel öğret”*dedi.

Rasulullah(sas.) şöyle buyurur:

“Açları doyur, susuzları kandır, muhtaçların ellerinden tut, hakkın kullarını hayırlara sevk et.

Sahabî;

-*Yâ Rasulallah, bunlar benim elimden gelmez.*

-*O halde diline hâkim ol. Yani aklına gelen her şeyi söyleme, söylediğin zaman hayırlı söz söyle.”⁹⁶*

Hadis kaynaklarda bu şekliyle geçmemektedir.

Bu anlama yakın iki hadisi İbn Ebi'd-Dünya(v.281/894) Kitâb'us-Samt ve Âdâbu'l-lisan'da zikretmiştir.⁹⁷

-Ebû Şureyh (r.a)'den; Rasulallah'e (sas.) cennete girmeyi gerektirecek bir haslet sordum.

⁹⁴ Buharî, İman, 39.

⁹⁵ Mübârekfurî, Ebu'l Ulâ Muhammed, Tuhfetu'l Ahvezî bi Şerh-i Câmîi't-Tirmîzî, I-X, Daru'l Fikir, tarihsiz, VI, 88.

⁹⁶ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 185.

⁹⁷ İbn Ebi'd-Dünya, Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed b.Ubeyd el-Bağdadi, Kitâb'us-Samt ve Âdâbı'l-Lisan, Beyrut,1990, 176.

Buyurdu ki; “Sana güzel konuşmanı ve yemek yedirmeni tavsiye ederim.”⁹⁸

Buhari'nin Edeb'ül Müfred'inde ve Tirmîzi'nin Sünen'inde ve İbn Ebi Dünya'nın Kitâbu's-Samt'ında geçen bu rivayet *sahih* tir.

20. Hadis

-Enes b. Malik (ra) rivayet etti: Uhut gazasında bir yiğit şehit oldu, Rasulun önünde donun aradılar, karnına bir taş bağlamış açlıktan bunalmamak için. Anası geldi, üstüne ağladı dedi ki: “*ey oğul, saadet senindir; ne mutlu ve ne kutlu ve ne bahtlı imişsin kim, Resulün önünde şehit oldun. Ehli cennet oldun dedi*” dedi.

Rasulullah Sallallahu Teâla Aleyhi ve Sellem Hazreti ol hatunun böyle dediğın işitince, buyurdu ol hatuna ki:

“*Neden bildin ey hatun oğlun ehli cennet olduğun? Belki malayani sözler söyledin*” dedi.⁹⁹

Temel hadis kaynaklarında bu şekilde bir hadise rastlanmadığından rivayete ihtiyatla yaklaşmak gerekir. Boş sözlerden kaçınmak ve malayaniden yüz çevirmek ile ilgili hadisler daha önce geçmişti. (Bakınız 15 - 18. Hadisler)

21. Hadis

“ان الله ليغضب اذا مدح الفاسق”

Eşrefoğlu Rûmi bu hadisin anlamını söyle verir; “*Be-dürüsti Allah gazap eder şol fâsıkları övene.*”¹⁰⁰ Yani “*şüphesiz fasıkları övene Allah gazablanır.*”

Bu rivayete yakın ilk dönem kaynaklarından İbn Ebi'd-Dünya'nın *Kitabu's-Samit*'ta üç şekilde bazı ilavelerle rivayet edilmiştir.

“-*Şüphesiz Allah fasıkların övülmesine gazap eder, bundan dolayı arş titrer.*”

⁹⁸ Buhâri, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Cû'fi, el-Edebü'l-Müfred, I-III, thk. Muhammed Nasıruddin El-Albânî, Riyad,1998, Hadis no: 811; İbn Ebi'd-Dünya, es-Samt, 176. Münâvî, Feyzü'l Kadir, IV, 333

⁹⁹ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 185.

¹⁰⁰ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 187.

- Şüphesiz Allah fasıkların övülmesine gazap eder.

- Kim zâlim bir kimseye dua ederse Allah'a isyan etmeyi sevmiş olur.”¹⁰¹

Bu rivayetlerin Kitab’us-Samt’ın tahricinde “zayıf” olduğu belirtilmiştir. Yine aynı şekilde El-Albânî(v.1999) bu rivayetleri incelemiş ve sıhatlerinin “zayıf” olduğunu belirtmiştir.¹⁰²

Hatip Bağdâdi(463/1070) Tarih-i Bağdat’ta bu hadisi şu şekilde rivayet etmiştir:

“Fâsık biri övüldüğünde Arş bundan dolayı titrer ve Rab Teâlâ bundan dolayı gadaplanır” Bu hadisin tahricinde de münker olduğu belirtilmiştir¹⁰³.

Eşrefoğlu’nun bu rivayetinin “zayıf” olduğu anlaşılmaktadır.

22. Hadis

“لو علمتم ما اعلم لبيكتم كثيرا و ليضحكتكم قليلا”

Eşrefoğlu Rûmî anlamını şöyle vermiştir: “Kişi bileydi önünde ne var herkes gülmeyeydi, ömrünü ağlayaydı.”¹⁰⁴

Günümüz Türkçesiyle; “Eğer benim bildiklerimi bilseydiniz. Çok ağlar az gülerdiniz.”

Enes b. Malik (ra.) şöyle dedi: Resulullah (sas.) bir benzerini daha önce asla duymadığım pek etkili bir hitabede bulundu ve şöyle dedi:

“Eğer siz benim bildiklerimi bilseydiniz, mutlaka az güler, çok ağlardınız.”

Bunun üzerine Hz. Enes, -“Resulullah’in (sas.) ashabı, yüzlerini kapatıp hıçkıra hıçkıra ağladılar,” demiştir.¹⁰⁵

¹⁰¹ İbn Ebi’ d-Dünya, es-Samt, s.156, hadis no: 228, 229, 230.

¹⁰² el-Albani, Silsilu’l-Ehadis’ d-Daife ve’l-Mevdua, III,587.

¹⁰³ Hatib Bağdâdî, Ebu Bekir Ahmed b. Ali, Târihu Bağdad, I-XVIII, Kitabu’l Çarbiyye, Beyrut, 2001, VIII, 251.

¹⁰⁴ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki’n-Nufus, 188.

¹⁰⁵ Buhârî, Küsuf,2; Müslim, Salat, 112, Küsuf,1.

Müslim'deki rivayette, Efendimiz (sas.) namazda önünü gördüğü gibi arkasını da gördüğünü açıklamış, sonra da; “Siz benim gördüklerimi görseydiniz, gerçekten az güler çok ağladınız” buyurmuştur. Ne gördüğü sorulduğunda da;

“Cennet ve cehennem gözlerimin önüne serilip bana gösterildi. Hayır ve şer açısından bugün gibisini görmedim. Eğer sizler benim bildiklerimi bilseydiniz, az güler çok ağladınız” buyurmuştur.

Resulullah'ın ashabına bundan daha ağır gelen bir gün olmamıştı. Başlarını örterek hıçkırarak hıçkırarak ağladılar.¹⁰⁶

Hadis başta Buhârî ve Müslim de ve pek çok kaynakta geçmektedir.¹⁰⁷ Müttefekun aleyh olan bu rivayet “Sahihtir”.

23. Hadis

“ويل للذين يحدثون و يكذبون ليضحك به القوم ويل له ويل له”

Eşrefoğlu Rûmî anlamını şöyle vermiştir;

“Veyl şol kimseler içindir ki; yalan söyleye halkı güldürmek için veyl ânundur, veyl ânundur, veyl ânundur.”¹⁰⁸

Hadis Ebû Dâvud ve Tirmizî ve Dârimî’ de şu şekilde geçmektedir:

Rasûlullah (sas.) ’in şöyle buyurduğunu işittim: “İnsanları güldürmek için laf edip yalan söyleyen kişiye yazıklar olsun yazıklar olsun yazıklar olsun .”

Temel kaynaklarda geçen bu rivayet için Tirmizî “hasen” olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Müslim, Fezail,134.

¹⁰⁷ Buhârî, Küsuf,2; Müslim, Salat, 112, Küsuf,1; Tirmizî, Zühd,9.İbn Mâce, Zühd, 19.

¹⁰⁸ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 188.

¹⁰⁹ Ebû Davud, Edeb,38; Tirmizî, Zühd,10; Dârimî, İstihsan, 6, Ahlak, 66.

24. Hadis

” اولياء تحت قبائي لا يعرفهم غيرى ”

“Velilerim benim kubbem altındadır. Onları benden başka hiç kimse bilmez.”¹¹⁰

İfadeden anlaşıldığı gibi kudsî hadis şeklinde kaydedilen bu söz, hiçbir hadis kaynağında geçmemektedir. Dolayısıyla Eşrefoğlu Rûmî'nin kullanmış olduğu bu rivayete ihtiyatla yaklaşmak gerekir.¹¹¹

25. Hadis

” دعوة المظلوم مقبول وان كان فاجرا فجوره على نفسه ”

Eşrefoğlu Rûmî anlamını vermeden açıklamaya geçmiştir.¹¹² Anlamı ise;

“*Mazlumun duası makbuldür, ondan sakının. Vele ki o mazlum fâcir bile olsa. Zira onun fîsk-ı fücuru kendi nefsine aittir.*”

Birçok hadis kaynağında geçen bu rivayet Buharî'de şu şekilde geçmektedir:

İbn Abbâs'tan (ra) (şöyle demiştir): Peygamber (sas.)Muâz ibn Cebel'i (onuncu hicret yılında) Yemen'e vâli ve muallim olarak gönderdi ve:

- "*Ey Muâz! (Âsî olsa bile)mazlumun duasından sakın. Çünkü mazlumun duası ile Allah arasında (icabeti men' edici) hiçbir engel yoktur*" buyurdu.¹¹³

İbn Ebî Şeybe (v.235/849) Musannef'inde bütün bu rivayetleri toplamış ve sihhatleri konusunda değerlendirmelerde bulunarak hadisin birçok rivayetinin *sahih* olduğunu belirtmiştir.¹¹⁴

¹¹⁰ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 188.

¹¹¹ Ahmet Yıldırım, Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları, 148

¹¹² Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 191.

¹¹³ Buhârî, Zekât, 41,63, Meğâzî, 60,Tevhit,1; Müslim, İman,29,31; Ebu Dâvud, Zekât, 6; Nesâî, Zekât, 46; İbn Mâce, Zekât,1.

¹¹⁴ İbn Ebî Şeybe, Musannef, XV,190.

26. Hadis

Eşrefoğlu Rûmî Hadisin arapça ibaresini vermeden “ Resûl Hazreti Aleyhis-Salâtü ve s-Selâm buyurur:

“*Saklan başınızı ve başın yöresindekileri ve saklan karnınızı ve karnunuzun yöresindekileri*”¹¹⁵ şeklinde rivayet etmiştir.

Bu şekilde hiçbir kaynakta geçmemektedir. Eşrefoğlu Rûmî Tirmizî’de geçen bu rivayeti mana olarak ve bir kısmını alarak rivayet etmiştir.

Tirmizî’nin Kıyamet Alametleri Bâbında rivayet ettiği hadisin içerisinde bir cümle ile geçmektedir.

عن ابن مسعود رضى الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: استحيوا من الله حق الحياء، فئنا يا رسول الله إنا نستحي والحمد لله. قال: ليس ذلك، ولكن الاستحياء من الله حق الحياء أن تحفظ الرأس وما وعى، والبطن وما حوى، وتنتكر الموت والبلوى، ومن أراد الآخرة ترك زينة الدنيا، فمن فعل ذلك فقد استحيى من الله حق

Abdullah b. Mes’ûd’dan (ra.) rivayete göre; Rasûlullah (sas.) şöyle buyurmuştur: “*Allah’tan gereği biçimde hayâ edin!*”

Bunun üzerine “*Ey Allah’ın Peygamberi! Zaten; hayâlî davranıyoruz*” dedik.

-*Elhamdülillah!*” dedi ve buyurdu ki: “*O sizin anladığınız utanma hissi değildir! Allah’tan gereği biçimde hayâ etmek demek; baş ve başta bulunan organlarla, karın ve karnın içerisine aldığı organları her türlü günah ve haramlardan korumak, ölümü ve toprak altında çürümeyi daima hatırlamaktır. Ahireti isteyen dünyanın süsünü bırakır. Kim bu şekilde davranırsa Allah’tan gereği biçimde hayâ etmiş olur.*”¹¹⁶

Temel hadis kaynaklarından sadece Tirmizî’de geçen bu hadisi yine Tirmizî *garib* olarak nitelendirmiştir.

¹¹⁵ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki’n-Nufus, 193.

¹¹⁶ Tirmizî, Kıyame, 24.

27. Hadis

“ اكلت رزقى و تواضعت لغيرى ”

Eşrefoğlu Rûmî anlamını vermeden açıklamaya geçmiştir¹¹⁷.

Anlamı “ *Benim rızkımı yersin, benden başkasına tevazu gösterirsin (boyun eğersin).*”

İfâdeden anlaşıldığı gibi kudsî hadistir. Araştırdığımız temel hadis kaynaklarında böyle bir hadise rastlamadık. Dolayısıyla Eşrefoğlu Rûmî'nin kullanmış olduğu bu rivayete ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

28. Hadis

“ شراركم ذوالوجهين يأتى هؤلاء بوجه و هؤلاء بوجه ”

Eşrefoğlu Rûmî hadisin arapça ibaresinden sonra başka bir hikâye anlatımına geçmiştir¹¹⁸.

Anlamı şöyledir; “*Şer olanlarınız ikiyüzlülerdir. Onlar birine bir, ötekine başka bir yüzle gelirler.*”

Bazı ifade farklılıklarıyla beraber genel olarak aynı anlama gelen kelimelerle ifade edilen hadisin Buhârî ve Müslim’de geçen rivayeti şöyledir:

- Ebû Hüreyre (ra)’den rivâyete göre, Rasûlullah (sas.)şöyle buyurmuştur:

“*Kıyamet günü en kötü konumda olacak kişi ikiyüzlü olup insanlara çifte standart uygulayan kimsedir.*”¹¹⁹

Sahabeden Ebû Hureyre ve Abdurrahman b. Sahr tarafından rivayet edilen ve ilk dönem kaynaklarında geçen hadis “*sahih*”tir.”

¹¹⁷ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 193.

¹¹⁸ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 194.

¹¹⁹ Buhârî, Edeb, 34, Menakıb, 1; Müslim, Birr,93; Ebû Dâvud, Edeb,34; Tirmizî, Birr, 78.

29. Hadis

Eşrefoğlu Rûmî arapça metni olmadan hadisi şu şekilde nakleder:
İbn Ömer (ra.) rivayet ediyor: Rasûlullah'ın (sas.) şöyle buyurduğunu işittim:

“Hak Teâlâ Uçmağı yarattığı zaman, ona söyle yâ uçmak dedi.

- *Uçmak da bana girebilen ne saîd kimsedir diye konuştu.*

Bunun üzerine Hak Teâlâ şöyle buyurdu;

- *“İzzetim hakkı için şu sekiz kimse sende sâkin olmaya. Biri suçu işler tövbesiz ola, biri zina edip tövbesiz ola, biri koğuculardır. Ve biri deyyuslardır, yani avradın sakınmaz nâ mahremden. Ve biri lûtîlerdir. Ve biri muhannislerdir. Ve biri Kâti'ü'r-Rahimdir. Ve biri dahi ahdullah benim üzerime olsun eğer ben falan nesneyi edersem der ve yine eder.”¹²⁰ (yani yeminin tutmaz)*

Bu lafızlarla başvurduğumuz kaynaklarda rastlamadık. Dolayısıyla Eşrefoğlu Rûmî'nin kullanmış olduğu bu rivayete ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

Eşrefoğlu Rûmî'nin rivayet ettiği bu hadisin muhtevasına giren sınıflarla ilgili rivayetler pek çoktur.¹²¹

Buhârî'de geçen bir rivayet;

Huzeyf'e: - *“Bir adam bu hadîsi Osmân ibn Affân'a yükseltiyor,”* denildi.

Huzeyf'e o sözü söyleyene hitaben:

- Ben Peygamber (sas.)'in "Koğuculuk eden fesâdçı kimse cennete girmez" buyururken işittim, dedi.

¹²⁰ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 195.

¹²¹ Buhârî, Edeb, 50, Müslim, Birr,19, Nesâî, Zekât, 69.

30. Hadis

Eşrefoğlu Rûmî hadisin şu şekilde nakleder;

‘Efendimiz (sas.) bir gün Ömer(ra.) ve Selman-ı Farisî (ra.) ile birlikte sefere çıktılar. Yolda konaklayıp çadır kurdular. Yemek yiyeceklerdi. Selman uyuyakaldı. Orada hazır bulunanlardan bazıları dediler ki;

- *Bazı kimseler isterler ki yiyecek ve içecekleri yanlarında hazır bulunsun.*

Bu esnada Selman uyandı. Selman’ı ekmeklerine katık alması için Rasulullah’a gönderdiler. Selman:

“*Yâ Rasulallah yaranlar senden katık isterler*” dedi.

Rasulullah (sas.) onların katıklandıklarını söyleyerek boş çevirdi.

Bunlar biz henüz bir şey yemedik, Rasulullah (sas.) yalan söylemez, bu sözü bize neden ötürü etti, soralım dediler.

Efendimiz (sas.) şöyle buyurdu;

- *Siz arkadaşınızın uyuması sebebiyle söylediğiniz sözden dolayı katıklandınız (onun gıybetini ettiniz) dedi ve Huccurat suresi 12. Ayetini (Ey iman edenler zannın çoğundan kaçınin..) okudu.”*¹²²

Huccurat suresi 12. âyetinin sebab-i vurûdu olarak rivayet edilen hadis şu şekildedir:

Süddî der ki: Anlatıldığına göre Selmân el-Fârisî bir seferde Hz. Peygamber'in (sas.) ashabından iki kişi ile -bir rivayette Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer ile- beraberdi. Onların hizmetlerini görür ve yemeklerinden yedi.

Bir gün insanlar yürüdüğünde Selmân uyuyakalmış ve onlarla birlikte yürüyememişti. İki arkadaşı onu arayıp bulamayınca çadırlarını kendileri kurarak konakladılar ve:

- *"Selmân -veya şu köle demişlerdir- pişmiş yemeğe ve kurulmuş çadıra gelmekten başka bir şey bilmiyor."* dediler.

Selmân geldiğinde de onu, kendilerine katık istemek üzere Hz. Peygamber 'e (sas.) gönderdiler.

¹²² Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 197.

Selmân, elimde bir kapla Rasûlullah'ın (sas.) yanına vardı: "*Ey Allah'ın elçisi, şayet senin yanında katık varsa kendilerine vermen için arkadaşlarım beni sana gönderdiler.*" dedi. Allah'ın Resulü (sas.):

"Arkadaşların katığı ne yapacaklar, onlar katıklarını yediler." buyurdu.

Selmân dönerek o ikisine Rasûlullah'ın (sas.) sözlerini haber verdi.

Kalkıp Rasûlullah'ın (sas.) yanına geldiler ve: "*Hayır, seni hak ile gönderene yemin olsun ki konakladığımızdan beri biz herhangi bir yemek yemedik.*" dediler.

Rasûlullah (sas.): "*Konuşmalarınızla siz Selmân'ı katık olarak yediniz.*" buyurdu, peşinden de: "*Hangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır?*" ayet-i kerimesi nazil oldu.¹²³

Temel hadis kaynaklarında bulunamayan bu rivayet İbn Kesîr (v.774 / 1373) Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Azîm'de birçok nüzul sebebi aktarıldıktan sonra, rivayet edilmiş ve sıhhatiyle ilgili bir açıklama bulunamamıştır.

Eşrefoğlu Rûmî rivayet ettiği bu hadis temel kaynaklarda bulunmayıp sadece Esbâbu'n-Nuzûl eserlerinde bulunduğundan "*zayıf*" hadisler sınıfındadır.

31. Hadis

Eşrefoğlu Rûmî hadisi şu şekilde nakleder:

-Cabir (ra)den rivayet edilmiş Rasulullah (sas.) zamanında bir katı yel esti Resul Hazreti "*münafıklar müslümanların bazısına gybet etti bu sebeple bu rüzgâr esti*"¹²⁴ buyurdu.

İmâm Ahmed der ki: Bize Abdüssamed'in Câbir İbn Abdullah'dan rivayetine göre; O şöyle anlatıyor:

"Biz Hz. Peygamber (sas.) ile beraberdik. Kokuşmuş bir cifenin kokusu yükseldi.

Allah Rasûlü (sas.) şöyle buyurdu:

¹²³ İbn Kesîr, Ebu'l-Fida İsmail, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, çev. Prof. Dr. Bekir Karlığa, Prof. Dr. Bedreddin Çetiner, Çağrı Yayınları, I-XVI, İstanbul Tefsîru-Kur'ânî'l-Azîm, XIII, 7411, 7419. Bedreddin Çetiner, Esbab-ı Nüzul, Çağrı Yayınları, I-II, 2002, II, 828,829.

¹²⁴ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 197.

-Bu kokunun ne olduğunu biliyor musunuz?

- Bu, müminlerin gıybetini yapanların kokusudur. Buyurdu.

Hadîsin başka bir kanaldan rivayeti de şöyledir:

İbn Humejd'in, Müsned'inde İbrahim İbn Eş'as tarikiyle Câbir'den rivayetine göre;

O, şöyle anlatıyor:

Bir seferde Hz. Peygamber (sas.) ile beraberdik. Kokuşmuş bir koku yükseldi. Hz. Peygamber (sas.) şöyle buyurdu:

-Münafıklardan bir güruh, müslümanlardan bazı kimseler hakkında gıybet ettiler.

- İşte bu sebeple o koku gönderildi. Herhalde şöyle de demiş olmalıdır: İşte bu yüzden o koku yükseldi.¹²⁵

Temel hadis kaynaklarında bulunmayan sadece İbn Humejd'in Müsned'inde bulunan bu hadisin senedi "zayıftır."

32. Hadis

“ ان كان فيه ما تقول فقد ابتغيت وان لم يكن فقد بهيت ”

“Şayet dediklerin o kimsede var ise gıybet etmiş olursun yok ise bühtan etmiş olursun”¹²⁶

Müslim'de geçen rivayet şöyledir:

Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlullah (sas.):

-Gıybet nedir bilir misiniz? buyurmuş. Ashâb:

- “Allah ve Resulü bilir” demişler.

-“Kardeşini hoşlanmadığı bir şeyle anmandır” buyurmuş.

- Ya kardeşimde benim söylediğim bulunursa, ne buyurursun? denilmiş.

“Söylediğin onda varsa, onu gıybet ettin demektir. Eğer onda yoksa ona bühtan etmiş olursun.” Buyurmuşlardır.

Hadis gıybet nedir? Sualinin cevabı hükmündedir. Birçok kaynakta geçmektedir.

¹²⁵ Ahmed b. Hanbel, III,351. İbn Kesîr, Tefsîru-Kur'ân'il-A zîm, XIII, 7419

¹²⁶ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 197.

Birçok temel kaynakta rivayet edildiğinden *sahih* bir rivayettir.¹²⁷

Hadisteki açıklamadan *gybetin*; bir kimsenin arkasından onun hoşlanmayacağı şeyleri söylemek olduğu *bühtanın* ise; yalan bâtil demek olduğu anlaşılmaktadır.

33. Hadis

Rasûlullah(sas.) buyuruyor ki:

*“Miraç gecesinde gökte bir kavim gördüm. Odan sındılarla etlerini keserler yine kendilerine lokma lokma yedirirler. Onlara ederler ki bil şu karındaşının etini dünyada yediniz derler. Cebrail’e sordum, Bunlar kimlerdir? Cebrail, “Bunlar ümmetinin gybet edicileridir” dedi.*¹²⁸

Konu olarak gybet hakkında Ebu Davud’un rivayeti bu anlama en yakın rivayet, şöyledir:

-Hz. Enes b. Malik'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (sas.) şöyle buyurmuştur:

“Miraca çıkarıldığım zaman bakırdan tırnakları olan bir topluluğa uğradım. (Bu tırnaklarıyla) yüzlerini ve bağrılarını tırmıyorlardı. Cebrail’e, “bunlar da kimlerdir? dedim.

Cebrail: *-"Gybet etmek suretiyle halkın etlerini yiyenler ve şereflerine saldıranlardır, cevabını verdi."*¹²⁹

Ebu Davud’un rivayeti sağlam bir senedle geldiğinden *“sahihdir”*.

34. Hadis

Rasulullah kendi evindeydi. Ashâb-ı Suffe mescitte otururlardı.

Zeyd b. Sâbit(ra.) Hz. Peygamber’den (sas.) işittiklerini mescittekilere anlatıyordu. Bir gün Rasulullah’e (sas.) taşradan et geldi. Bunlar gelen eti gördüler ve

¹²⁷ Müslim, Birr ve Sıla, 20; Ebu Davud, Edeb, 35; Tirmîzi, Birr, 23.

¹²⁸ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 197.

¹²⁹ Ebu Davud, Edeb,35; Ahmed b. Hanbel, III, 224; Dârmî, Rikat,6.

Zeyd b. Sâbit'ten Rasulullah'a (sas.) gelen etten biraz getirmesini istediler. Zeyd yanlarından ayrılınca da O'nun hakkında konuştular.

Zeyd (ra.) Rasulullah'ın (sas.) yanına vardı. Bir müddet orada kaldı. Zeyd arkadaşlarının et istediklerini Rasulullah'e (sas.) bildirdi. Efendimiz buyurdular ki:

-Şimdi onlar et yediler.

Zeyd dönüp arkadaşlarına Rasul'in (sas.) haberini verdi. Onlar bunun üzerine;

-Bizler gerçekten filan zamandan beri et yemedik. Rasulullah'ın (sas.) bu sözünün hikmetini soralım dediler.

-Ya Rasulullah siz bizim için et yediler buyurmuşsunuz. Bunun hikmeti nedir? Bize bildirir misiniz?

Rasûl (sas.) buyurdu:

-Şimdi kardeşinizin etini yediniz. Eseri henüz dışınızda durur. Tükürün tükürün de onun kızılığını ve kanını görün buyurdu.

Tükürdüler. Ağzlarının tükürüğü kıpkırmızı kan idi. Tövbe ettiler. Zeyd'den helallik istediler.¹³⁰

Daha önce incelemiş olduğumuz gybetle ilgili hadisler de olduğu gibi, Eşrefoğlu Rûmi kendi ifadelerini de katarak hikâyeleştirmiş olduğundan bu lafızla bir hadise ulaşamadık. Genel olarak hadislerin arapça lafızlarını verip onları açıklama yolunu tercih etmiştir. Anlatılan bu olaya yakın manada bir hadis şu şekildedir:

عن أبي هريرة قال : كنا عند النبي صلى الله عليه و سلم فقام رجل فقال : يا رسول الله ما أعجز أو قال : ما أضعف فلانا فقال النبي صلى الله عليه و سلم : " اغتبتم صاحبكم وأكلتم لحمه "

Ebu Hureyre'den (ra.) rivayet edilmiştir. Biz Rasulullah ile beraber oturuyorduk. Bir adam geldi ve şöyle dedi:

-Ya Rasulullah falan kimse niçin çok zayıf?

Nebi (sas.) de:

-“Arkadaşının gybetini yaptın ve onun etini yedin” buyurdular.¹³¹

Bu hadisler ilk dönem temel kaynaklarında bulunamamıştır. İbn Ebî'd-Dünya hadisi rivayet ettikten sonra senedinin “zayıf” olduğunu belirtmiştir.¹³²

¹³⁰ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 198.

¹³¹ Heysemi, Ali Ebu Bekir, Mecmeu'z- Zevâid ve Menbe'u'l-Fevâid, I-XII, Dârul Kitab'ul İlmiye, Beyrut, 2001, VIII,177. Taberani, Mucem'ul Evsat, I, 145. İbn Ebî'd-Dünya, es-Samt,136.

¹³² İbn Ebî'd-Dünya, es-Samt,136.

35. Hadis

Enes b. Malik' den (ra.) Rasulullah (sas.) buyurdu: “Dört şey orucu bozar, abdesti ve dahi ameli haseneyi iptal eder; biri yalan söylemek, biri müsavi eylemek,(genellemek),biri bühtan eylemek, biri genç hatunlara kasıt ile ve şehvetle nazar eylemek.”¹³³

Eşrefoğlu Rûmi'nin anlattığı bir hadisin benzerini İbnu'l-Cevzî (v.597/1201) Mevzûât'ında rivayet etmiştir.

Eşrefoğlu Rûmi dört şey orucu bozar derken bu hadiste beş şey şeklinde ve içerik birbirine yakındır. Diğer kaynaklarda da *batıl ya da mevzu* denilmiştir.¹³⁴

Enes b. Malik'den (ra.) Rasulullah (sas.) buyurdu: “Beş şey orucu ve abdesti bozar bunlar; yalan söylemek, nemime, gıybet, şehvet nazarıyla bakmak, yalan yemin.”

İbn Cevzî bu rivayetin “mevzu” olduğunu belirtmiştir.¹³⁵

36. Hadis

Rasul Hazreti Aleyhi's-Selam Buyurur: “ من حفر بئر لآخيه وقع فيه ”

Eşrefoğlu Rûmi anlamını şu şekilde vermiştir: “Gayrı için kuyu kazın kişi kendi düşer.”¹³⁶ Daha açık ifadeyle “Kim kardeşi için kuyu kazarsa kendisi düşer.”

Hadis kaynaklarda şu lafızla geçiyor:

“ من حفر لآخيه اوقعه الله فيه قريبا ”

“Kim kardeşi için kuyu kazarsa Allah en kısa sürede onun içine düşürür.”¹³⁷

Daha değişik lafızlarla başka rivayetlerde vardır. Eşrefoğlu Rumi'nin Arapçasıyla beraber verdiği lafza en yakın rivayet sonraki dönem kaynaklarda geçmektedir. Bütün mevzuât kitapların da İbn Hacer'in “*ashını bulamadım*” dediği nakledilir.¹³⁸

¹³³ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 200.

¹³⁴ Zeylât, Cemaledin Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf b. Muhammed, Nasbu'r-Râye li Ehâdisi'l Hidaye Mea Haşiyetü'l Ma'na fi Tahrici Zeylât, IV, Thk: Muhammed Avvâme, Beyrut, 1997, II,483; Suyûtî, Ebu'l-Fadl Celaluddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr b.Muhammed eş-Şâfi, el-Câmiu's-Sağîr fi ehâdisi'l-Beşiri'n-Nezir, Beyrut, 1410/1990, I, 375; İbnu'l Cevzi, Ebu'l Ferec Abdurrahman, Kitâbul'l Mevzûât, I-IV, Riyad, 1997, II, 560

¹³⁵ İbnu'l Cevzi, Mevzûât, II, 560.

¹³⁶ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 201.

¹³⁷ Aclunî, Keşfu'l Hafâ, II, 247.

3. FASIL; UYKUSUZLUĞUN FAYDALARI, ÇOK UYUMANIN ZARARLARI İLE UYKUNUN ÇEŞİTLERİ

Tasavvufun en önemli esasları zühd ve riyâzet, az yemek, az uyumak, az konuşmak ve yalnız yaşamaktır.¹³⁹

Eşrefoğlu Rûmi nefis terbiyesinin ve az yemenin öneminden sonra az uyumanın faydalarını ayet ve hadislerden deliller getirerek anlatmaya başlamıştır.

37. Hadis

Rasul Hazreti Aleyhi's-Selam buyurur:

“ ركعتان في جوف الليل خير من الدنيا وما فيها ”

Eşrefoğlu Rûmi hadisin anlam şöyle vermiştir:

“Gece boşluğunda iki rekât namaz kılmak dünyadan ve dünyadakilerden hayırlıdır.”¹⁴⁰

Eşrefoğlu Rûmi'nin rivayet ettiği şekilde kaynaklarda geçmemektedir. Hadisin ikinci kısmı olan “dünyadaki her şeyden hayırlıdır” ibaresi kaynaklarda yoktur. Bu bölüm “Günahlara keffaret olur” şeklindedir.

“ ركعتان في جوف الليل يكفران الخطايا ”

-“Geceleyin kılınan iki rekât namaz günahlara keffarettir ” şeklindedir.¹⁴¹

İmam Suyuti'nin (v.911/1505) şerhi olan Feyzu'l Kadir'de Câbir (ra.)'den rivayet edilen bu hadisin tahricinde ravilerin ekserisinin münker olduğunu Zehebî (v.748/1374) el-Muğnî fi'd-Duafâ'sında belirttiği ifade edilmiştir.¹⁴²

Yine aynı şekilde el-Albânî'de Duafâ'sında rivayetin “münker”¹⁴³ olduğunu belirtmiştir¹⁴⁴.

¹³⁸ Ali el Muttaki, Ali b. Husamuddin el-Hindi, Kenzu'l Ummal fi Süneni'l-Akval ve'l-Ef'al, I, XVIII, Betrut, (1405/1985), VII,790.

¹³⁹ (özet), Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 166

¹⁴⁰ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 203.

¹⁴¹ Suyûti, Câmiu's-Sagir, I,435; Ali el-Muttaki, Kenzul Ummal, VII,790.

¹⁴² Munavî, Feyzü'l Kadir, IV,37.

Gece namazıyla ilgili birçok sahih hadis vardır. Hz. Peygamber (sas.)şöyle buyuruyor:

“Farz namazlardan sonra en faziletli namaz da gece namazdır.”¹⁴⁵

38. Hadis

Eşrefoğlu Rûmi hadis metninin hem arapçasını hem de türkçe anlamını vermiştir.

Rasul Hazreti Aleyhi’s-Selam Buyurur:

النوم ستة اوجهة نوم الغفلة وهوى مجلس العلم و نومالشقاوة وهو نوم وقت الصبح ونوم العقوبة وهو وقت الصلاة و نوم القيلولة وهو نوم صلوة الفجر ونوم الرخصة وهو نوم بعد صلاة العشاء و نومالحسرة و هو نوم ليلةالجمعة

“Altı türlü uyku vardır; Gaflet uykusu ve o ilim meclisindeki uykudur. Şekavet uykusu ve o sabah vakti uykusudur. Ukubet uykusu ve o namaz vakti uykusudur. Lânet uykusu ve o sabah namazı sonrası uykusudur. Ruhsat uykusu ve o yatsı namazından sonraki uykudur. Hasret uykusu ve o Cuma gecesi uykusudur.”¹⁴⁶

Başvurduğumuz kaynaklarda böyle bir hadise rastlamadık. Dolayısıyla Eşrefoğlu Rûmî'nin kullanmış olduğu bu rivayete ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

39. Hadis

Eşrefoğlu Rûmi hadis metninin arapçasını söylemeden doğrudan anlamını hikâye etmiştir.

-Rasulullah (sas.) buyuruyor:

“-Bir gece menamımda gördüm. İki kişi geldiler. Beni aldılar gittiler bir yere attılar. Ol yer ne yere benzer ne de göğe benzer. Gördüm bir kişi arkası üzre yatmış ve bir kişi arkası üzre yatan kişinin üzerine yatmış ve bir büyük karpuz gibi bir taş eline

¹⁴³ Bknz: Abdullah Aydemir, Hadis İstılahları Sözlüğü, 212, Münker: Sika bir ravinin diğer sika ravilere aykırı olarak rivayet ettiği hadis

¹⁴⁴ El-Albâni, Silsilu'l-ehadis'd-Daife ve'l-Mevdua, VIII, 134.

¹⁴⁵ Müslim, Sıyam,202,203.

¹⁴⁶ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus,203.

almış. Altında yatan kişinin başını bu taşla vurmakta idi. Baş, yara bere içinde parça parça olmuştu. Vardım o kimseye sordum. Bu kişi kimdir böyle azap edersiniz?

Kişi bana cevap verdi. Bu kişi gece erteye kadar yatar güneş doğunca kalkardı. Kur'an okumakla, meşgul olmazdı. Gece yatıp sabaha kadar uyuyanların cezası budur. Kıyamette dahi hali ne olur bilinmez".¹⁴⁷

Hadis Buhari'de Cenazeler ve Rüya bablarında tamamı verilmiş Buyû' ve Bed'u'l-Halk bablarında parça parça rivayet edilmiştir.¹⁴⁸

Rivayet şöyledir:

-Semûre İbn Cundeb (ra.) şöyle demiştir:

Peygamber (sas.) sabah namazım kılınca yüzünü bize yöneltir ve: "Bu gece sizden kim rüya gördü?" diye sorar idi. Eğer birisi rüya görmüş ise, rüyasını Peygamber'e hikâye ederdi. Peygamber de o şahsın rüyası hakkında Allah'ın dilediği şeyleri yani yorumunu söylerdi.

Yine bir gün bize sordu ve:

- "Sizden rüya gören var mıdır?" buyurdu.

Biz: *Hayır, yoktur*, dedik.

Peygamber dedi ki: "Lâkin bu gece ben şöyle bir rüya gördüm: Bana iki adam geldi, bunlar elimi tuttular ve beni Mukaddes Arz'a (yani tertemiz ve düz bir araziye) çıkardılar. Orada bir adam oturuyordu. Diğer bir adam da ayakta duruyor, elinde de demirden çatal bir kanca vardı. - Mûsâ ibn İsmail'den rivayet eden bazı arkadaşlarımız şöyle dedi:

-Ayaktaki adam bu çatal kancayı oturanın ağzının sağ tarafına, tâ kafasına kadar sokuyor ve ağzın bu kısmını parçalıyordu. Sonra bu adam onun ağzının diğer tarafını da böyle yapıyor ve bu tarafı da parçalıyordu. Bu sırada ağzın sağ tarafı iyi olmaya dönüyordu. Bu defa da buraya dönüyor, yine kancayı sokup parçalıyordu.

Ben, benim yanımdaki iki zâta: Bu adam kimdir ve bu hâl nedir? dedim.

Onlar bana: (Sorma) yürü, dediler. Birlikte ileri gittik.

Nihayet arka üstü yatmış bir adamın yanına geldik. Bunun başucunda da bir adam dikilmiş, elinde yumruk büyüklüğünde bir taş var. Bu taşla yatan adamın başını kırıyordu. Taşı başına her vurduğunda, taş yuvarlanıp gidiyordu. O adam da arkasından taşı almak için koşuyordu. O dönüp gelmeden bunun kırılmış olan başı düzeliyor ve tekrar eski hâline dönüyordu. Öteki adam dönüp gelince, yine başına vurup

¹⁴⁷ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus,205.

¹⁴⁸ Buhârî, Cenazeler, 93, Rüya, 48, Buyû, 24, Bed'u'l-Halk, 6.

eziyordu.

Ben yanımdaki adamlara: *Bu adam kimdir?* diye sordum.

Onlar: *(Hiç sorma) ileri yürü*, dediler. Birlikte ileriye gittik. Fırın gibi altı geniş, üstü dar bir deliğe eriştik. Bu deliğin altında ateş yanıyordu. Ateş alevlenip yükseldikçe içindeki insanlar da yükseliyor, hatta delikten çıkmağa yaklaşıyorlardı. Ateşin alevi sakinleşince de aşağı dönüyorlardı. Bunun içinde çıplak erkekler ve çıplak kadınlar vardı.

Ben yanımdaki iki zâta: *Bunlar kimdir?* diye sordum.

Onlar da: *(Hiç sorma) ileri yürü*, dediler. Beraber yürüdük. Nihayet kandan bir nehrin yanına geldik. O nehrin içinde ortasında ayakta bir adam dikiliyordu.

Râvî Yezîd ile Vehb ibnu Cerîr ibn Hazm şöyle dediler:

-Bu nehrin kıyısında da bir adam duruyordu. Önünde de bir takım taşlar vardı. Nehrin içindeki adam yüzerek kenara doğru gelip dışarı çıkmak isteyince, kıydaki adam onun ağzının içine bir taş atıyor ve onu geriye eski yerine döndürüyordu. Çıkmak için sahile doğru gelmeye her teşebbüs ettikçe, kıydaki hemen ağzına bir taş fırlatıyor ve onu eski yerine döndürüyor.

Ben yine yanımdaki iki zâta: *Bu nedir?* diye sordum.

Onlar da: *Sorma; ileri yürü*, dediler. Beraberce yürüdük. Nihayet yeşil bir bahçeye vardık. Bu bahçede büyük bir ağaç vardı. Bu ağacın dibinde de yaşlı bir adamla bir takım çocuklar bulunuyordu. Bu ağaca yakın bir yerde de bir adam vardı ve önündeki ateşi yakmaktaydı.

Benim yanımdaki iki zât, benimle beraber ağaca çıktılar. Ve beni bir eve soktular ki, ben asla bundan güzel bir ev görmedim. Burada bir takım yaşlı erkekler, bir takım gençler, bir takım kadınlar ve bir takım çocuklar vardı. Sonra yanımdaki iki adam beni buradan dışarıya çıkardılar. Benimle birlikte ağaca yukarı çıktılar. Ve beni evvelkinden daha güzel ve daha kıymetli bir eve girdirdiler. Burada da bir takım yaşlılar ve gençler vardı.

Ben, yanımdaki iki zâta: *“Sizler beni bu gece (iyi) gezdirdiniz. Şimdi bana gördüğüm şeyleri haber verip, bildiriniz”*, dedim.

Onlar: *Evet (anlatalım)* dediler: Şu ağzının parçalandığını gördüğün kimseye gelince, o bir yalancı idi; o dünyada devamlı yalan söylerdi. Bunun yaydığı yalan her tarafâ ulaşırdı. İşte bu yalancı, kıyamet gününe kadar yapılmakta olduğunu gördüğün şekilde azâb olunacaktır.

Başı ezilmekte olduğunu gördüğün kimseye gelince, öyle bir adamdır ki, Allah ona Kur'ân öğretmiş, o da (bu nimetin kıymetini bilmeyerek) bütün gece uyumuş, gündüz de Kur'an ile amel etmemiştir. İşte hayâtında Kur'ân'dan yüz çeviren bu gafil kimse de, kıyamet gününe kadar bu suretle azâb olunacaktır.

O delik içinde gördüğün çıplak kimselere gelince, onlar da bir alay zina edicilerdir.

Nehir içinde gördüğün kimse ise, ribâ yâni faiz yiyicilerdir.

Ağacın dibindeki yaşlı kimse İbrahim Peygamber 'dir. İbrahim'in etrafındaki çocuklar ise, insan çocuklarıdır.

O ateş yakan kimse, cehennemın bekçisi olan Mâlik'tir.

Girdiğin birinci ev, bütün müminlerin ortak evidir.

İkinci gördüğün o muhteşem saray da, şehîdlerin sarayıdır.

Ben Cibril'im, bu da kardeşim Mîkâil'-dir. (Yâ Muhammed!) Sen başımı yukarı kaldır, dedi. Başımı kaldırdım, bir de gördüm ki, üst tarafında beyaz bulut misâli bir şey! Melekler:

“İşte burası senin makamındır” dediler. Ben: *Beni bırakınız da şu makamıma gireyim,* dedim. Melekler:

Hayır. Senin daha tamamlamadığın kalan bir ömrün vardır. Onu ne vakit tamamlarsan, o zaman menziline girersin, dediler” ¹⁴⁹.

Eşrefoğlu Rûmi hadisin bir bölümünü alarak açıklamak istediği konuya uygun olan parçayı aktarmıştır.

Buhâri ve Müslim'in eserlerine aldığı bu rivayeti Tirmîzi de *“sahihtir”* şeklinde hükmünü belirtmiştir.¹⁵⁰

40. Hadis

Rasulullah (sas.) şöyle buyurmuştur;

-Sabahleyin uyunan uyku şeytandandır. Şeytan burun deliğinden içeri girer. Şer rüyalar gösterir. Bir kimse uyuyacağı zaman o şeytan gelir o kimsenin burun deliğinden içeri girer. Varır genzine oturur. Ondan sonra o kimsenin uykusu gelince tutulur.

¹⁰³ Buhâri, Bediu'l-Halk, 11, Teheccud, 10; Müslim, Taharet, 23.

¹⁵⁰ Tirmîzi, Rüya, 10.

*Uykuya dalar. Sizden birinize uyku galebe çalsa hemen gelip burnuna su çekip sümüksün ki o kimsenin burnundan şeytan çekilip gitsin.*¹⁵¹

Bu rivayet araştırdığımız kaynaklarda bulunamadı. Fakat biraz benzer bir rivayeti Buhâri ve Müslim¹⁵² rivayet etmiştir. Şeytanın burunda konaklaması ve abdest alarak burnunu temizlemesiyle şeytanın kaçması anlatılmaktadır.

Ebu Hureyre'den (ra.) Rasulullah'in (sas.) şöyle söylediği rivayet olunmuştur.

“Sizin biriniz gece uyuyunca şeytan onun boyun köküne üç düğüm düğümler. Her düğüm yerine: ‘Senin için uzun bir gece vardır, rahat uyu’ diyerek eliyle vurur. O kimse uyanıp Allah’ı anarsa, bir düğüm çözülür. Abdest alırsa, bir düğüm daha çözülür. Namaz kılarsa son düğüm de çözülür. Artık o kişi düğümü çözümlü ve gönlü hoş ve neşeli bir halde sabaha dâhil olur. Fakat zikretmez ve abdest alıp namaz kılmasa gönlü kirli ve uyuşuk bir halde sabaha girer.”

Müttefek'un aleyh olan bu rivayet *sahihtir*.

41. Hadis

Rasullah (sas.) şöyle buyurmuştur;

” اذا تئاب احدكم فليمسك على فم فان الشيطان تدخل ”

Eşrefoğlu Rûmi hadisin anlamını şu şekilde vermiştir;

*“Sizden biriniz esnese eliyle ağzını tutsun.”*¹⁵³

Devamını söylememiştir. Hadis birçok kaynakta geçmektedir. Farklı raviler tarafından rivayet edilen hadisi *Buhari* şu şekilde rivayet etmiştir;

عن ابن أبي سعيد الخدري - عن أبيه، قال: قال رسول الله "إذا تئاب أحدكم، فليمسك على فيه، فإن

الشَّيْطَانُ يَدْخُلُ".

Said el-Hudrî (ra.) den rivayet edilmiştir;

Rasulullah (sas.) şöyle buyuruyor: *“Sizden biriniz esnediği zaman eliyle ağzını tutsun. Çünkü şeytan (ağzından içine) girer.”*¹⁵⁴

Hadis ilk dönem kaynaklarda geçtiğinden ve Muttefek'un aleyh olduğundan *“sahihtir”*.

¹⁵¹ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus,205.

¹⁵² Buhâri, Bediü'l-Halk,11; Müslim, Taharet, 23.

¹⁵³ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 206.

¹⁵⁴ Buhârî, Edeb,125, 126, 128, Bed'ü'l-halk 11; Müslim, zühd,56; Tirmizî, Edeb3, 7; İbni Mâce, Edeb,20.

42. Hadis

Rasul Hazreti Aleyhi's-Selam buyurur:

“إذا استيقظ احدكم من منامه فاليحز فان الشيطان يبيت علي خماسم”

“Sizden biriniz uykusundan uyansa, suyu burnuna vermek ile şeytanı çıkarsın. Şeytan onun burnunun dibine girer. (genzinde geceler)¹⁵⁵

Hadis kaynaklarının birçoğunda geçen hadisin Buhari'deki rivayeti şöyledir;

Ebû Hureyre'den (ra.) rivayet edilmiştir; Peygamber (sas.) şöyle buyurdu:

“Sizin biriniz uykusundan uyanıp da abdest aldığında burnundaki nesneyi suyla üç defa dışarı çıkarsın. Çünkü şeytan, uyuyanın genzinde geceler”¹⁵⁶

İlk dönem hadis kaynaklarının birçoğunda olan ve mütefekun aleyh olan bu rivayet sahihtir.

43. Hadis

Rasul hazreti aleyhi's-Selam buyurur:

“ من صلى بالليل حسن وجهه بالنهار ”

Eşrefoğlu Rûmi hadisin anlamını şu şekilde vermiştir.

“Kim ki gecede namaz kılsa gündüz onun yüzü gökçek olur.”¹⁵⁷ Günümüz türkçesiyle “Kim gece çok namaz kılsa gündüz onun yüzü güzel (nurlu) olur.” Şeklinde ifade edilebilir.

Bu hadis ilk dönem kaynakları içerisinde sadece İbn Mâce'de geçmektedir. Hadisin şerhinde baktığımız bütün kaynaklarda Kadı Şerik'in sözü olduğu geçmektedir.¹⁵⁸

Şu olay nakledilmektedir; El-Hâkim en- Nisâburi şöyle der: 'Râvi Sabit bin Musa, Kadı Serik bin Abdillâh (v.177/799) 'in yanına girmiş. Şerik bu sırada bir hadîsin metnini senedi ile beraber zikretmek üzere söylüyormuş. Hadisin senedini bitirmiş, sıra

¹⁵⁵ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus,206.

¹⁵⁶ Buhârî, Bed'ul Halk,11. Müslim, Taharet, 26; Tirmizi, Taharet, 24; Beyhakî, Ebu Bekr Ahmed b. el-Hüseyn, es-Sünenü'l-Kübrâ, Thk. Muhammed Abdulkadir Atâ, I-IX, Beyrut, 2003,I,82.

¹⁵⁷ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 209.

¹⁵⁸ İbn Mâce, İkâme,174; Hatib el-Bağdâdi, Tarihûl Bağdat, I,141.

hadisin metnini söylemeye geldiği anda Şerîk, Sabit'in yüzüne bakmış, yüzünün teheccüd namazı nedeni ile nurlu olduğunu belirtmek üzere; "Gece çok namaz kılanın yüzü gündüz güzel ve nurlu olur." demiş. Sabit ise "bu sözün hadis olduğunu zannetmiştir," demiştir.¹⁵⁹

Hadis âlimlerinin "sofilerin birçoğunun bu sözü hadis olarak bilmeyerek naklettiler" şeklindedir. Bu söz *Müdreçtir*. Müdreç hadise örnek verirken İbn Hacer ve Suyûti bu rivayeti örnek vermişlerdir.¹⁶⁰

44. Hadis

Rasul Hazreti Aleyhi's-Selam buyurur:

”قم الليل ولو قدر حلب شاة“

“Bir koyun sağacak miktar dahi olsa, gecede durun ibadet eyleyin.”¹⁶¹

Teheccud namazı ile ilgili olan bu rivayeti araştırdığımız kaynaklarda sadece İbn Ebi Dünya'nın (v.208/896) Teheccüd ve Kıyamu'l-Leyl isimli risalesinde zayıf bir senedle geçmektedir.¹⁶²

Tek bir kaynakta geçen bu rivayet *zayıftır*. İhtiyatla yaklaşmak gerekir

45. Hadis

Rasul hazreti aleyhi's-Selam buyurur:

”من نام حتى يصبح بال الشيطان في اذنيه“

“Kim ki sabah olunca uyusa geceden şeytan gelir, sabah dahi yerinden kalkmadın kulağına şeytan tebevül eder.”¹⁶³

Temel hadis kaynaklarında şu şekilde rivayet edilmiştir:

Abdullah ibn Mes'ûd(ra.) şöyle demiştir: Peygamber'in yanında bir adam anıldı ve bu adam sabaha kadar uykuya dalar; namaza kalkmaz denildi. Bunun üzerine

¹⁵⁹ İbn 'ül Cevzî, Mevzuât, II,413,414; Münâvi, Feyz'ül Kadîr, VI,213; İbn Mâce, İkâme,174.

¹⁶⁰ Kudâi, Müned's-Şihab, 253.

¹⁶¹ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus,210.

¹⁶² İbn Ebi Dünya, Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed b.Ubeyd el-Bağdadi, Teheccüd ve Kıyamu'l-Leyl, Beyrut, 1988, s.34.

¹⁶³ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus,211.

Rasûlullah (sas.): "Öyle ise onun kulağına şeytan bevl etmiştir." buyurdu¹⁶⁴

Bu hadisi Buhâri; Kitâbu't-Teheccüd, Kitâbü Bed-i'l-Halk ve Sifat'ü İblis de; Nesâi ile İbni Mâce de "Namaz" bablarında muhtelif râvilerden tahrîc etmişlerdir.

Buradaki gece namazından kastın farz namaz olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Birçok kaynakta geçen ve müttefeku'n- aleyh olan bu rivayet "*sahihtir.*"

46. Hadis

Rasul hazreti aleyhi's-Selam buyurur:

“تموتون كما تعيشون و تحشرون كما تموتون”

Müzekkin-Nüfûs'ta anlamı geçmemektedir¹⁶⁵.

Hadisin anlamı şöyledir;

“*Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz. Nasıl ölürseniz öyle dirilirsiniz*”.

Bu lafızla araştırdığımız kaynaklarda hadisi bulamadık. Fakat bu anlamda başka sahih hadisler mevcuttur. Müslim'in rivayeti şöyledir:

-Câbir(ra)'den şöyle rivayet edilmiştir: Ben, Peygamber'i (sas.):

“*Her kul öldüğü hal üzere diriltilecektir.*” buyururken işittim¹⁶⁶ demiştir.

Başka bir hadiste, hacda vefat eden bir sahabeyi Rasûlullah'in (sas.) nasıl öldüyse o şekilde dirileceğini bildirmesi şeklindedir.

-İbn Abbas'dan (ra.); rivayet edilmiştir:

Peygamber'e (sas.), hayvanının yere çarpmasıyla ihramlı iken boynu kırılıp ölen bir adam getirdiler. Bunun üzerine Rasûlullah (sas.) şöyle buyurdu:

“*Onu omuzunda ve eteğinde bulunan iki elbisesi içerisinde kefenleyiniz, su ve sidreyle yıkayınız. Sakın başını örtmeyiniz. Çünkü Allah, kıyamet gününde onu, lebbeyk duası okuduğu halde diriltecektir.*”¹⁶⁷

Bu hadis birçok temel eserde başta Buhari, Müslim, Tirmizî ve Nesâi de geçtiğinden "*sahihtir.*"

¹⁶⁴ Buhâri, Teheccüd, 13. Bed'ul Halk,11; Müslim, Müsafirin, 205; Nesâi, Kıyam'ul-leyl, 5.

¹⁶⁵ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus,212.

¹⁶⁶ Müslim, Cennet, 83.

¹⁶⁷ Buharî, Sayd 20, 21, Cenâiz 19-21; Müslim, Hacc 93, 94, 96, 98, 100; Tirmizî, Hac 103; Nesâi, Cenâiz 41, Hac 47, 97-99, 101; İbn Mâce, Menâsik, 89; Dârimî, Menâsik 35.

47. Hadis

Eşrefoğlu Rûmi hadisin aslında salavat olmamasına rağmen başlangıcına salavat eklemiştir.

- اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ

اللهم اني أسألك رحمة من عندك تهدي بها قلبي وتجمع بها شملي وتلم بها شعثي وترد بها الفتن عني -وتصلح بها ديني

وتحفظ بها غائبي وترفع بها شاهدي وتزكي بها عملي وتبيض بها وجهي وتلهمني بها رشدي وتعصمني بها من كل سوء. اللهم انس أسألك ايمانا خالصا يبصر قلبي. وأسألك يقينا صادقا حتى أعلم أنه لن يصيبني الا ما كتبت علي، والرضا بما قسمته لي اللهم أعطني ايمانا صادقا ويقينا ليس بعده كفر ورحمة انال بها شرف كرامتك غي الدنيا والآخرة. اللهم اني أسألك الفوز عند اللقاء والصبر عند القضاء ومنازل الشهداء وعيش السعداء والنصر على الأعداء ومرافقة الأنبياء. اللهم اني أنزل بك حاجتي وان ضعف رأبي وقلت حيلتي وقصر عملي وافتقرت الى رحمتك فأسألك يا كافي الأمور ويا شافي الصدور كما تحير بين البحور أن تجبرني من عذاب السعير ومن دعوة الثور ومن فتنة القبور. اللهم ما قصر عنه رأبي وضعف عنه عملي ولم تبلغه نيّتي وأمنيّتي من خير وعدته أحدا من عبادك أو خير انت معطيه أحدا من خلقك فاني أرغب اليك فيه وأسألكه يا رب العالمين. اللهم اجعلنا هادين مهتدين غير ضالين ولا مضلين حربا لأعدائك وسلما لأولياك نحب بحبك من أطاعك من خلقك، ونعادي بعداوتك من خالفك من خلقك. اللهم هذا الدعاء وعليك الاجابه، وهذا الجهد وعليك التكلان . وانا لله وانا اليه راجعون , ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم. اللهم ذا الحبل الشديد والأمر الرشيد أسألك الأمن يوم الوعيد والجنة يوم الخلود مع المقربين الشهود والركع السجود الموفين بالعهود انك رحيم ودود وأنت تفعل ما تريد. سبحان الذي لبس العز وقال به, سبحان الذي تعطف بالمجد وتكرم به سبحان الذي لا ينبغي التسبيح الا له , سبحان ذي الفضل والنعم . سبحان ذي الجود والكرم , سبحان الذي أحصى كل شيء بعلمه. اللهم اجعل لي نورا في قلبي ونورا في قبوري ونورا في سمعي ونورا في بصري ونورا في شعري ونورا في بشرتي ونورا في دمي ونورا في عظامي ونورا بين يدي ونورا من خلفي ونورا عن يميني ونورا عن شمالي ونورا من فوقي ونورا من تحتي

. اللهم زدني نورا واعطني نورا واجعل لي نورا¹⁶⁸

Allah'im! Muhammed'e ve ailesine salat ve selam olsun.

Hadisin anlamı şöyledir;

İbn Abbâs'den (ra.) rivayete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah'ın (sas.) gece namazından sonra şöyle dediğini işittim:

“-Allah'im! Elbette senden merhamet diliyorum. Bununla kalbimi doğru yola kılavuzlamayı, beni ve işlerimi derleyip toplamanı, ülfetime karşılık vermeni dinimi ıslah etmeni, gıyabımda da beni korumanı şahitliğimi yükseltmeni, işlerimi arındırıp

¹⁶⁸ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus,213.

temizlemeni, yüzümü ak etmeni, bütün kötülükleri bana bildirmeni istiyorum. Allah'ım! Bana şüphesiz, doğru bir iman ver ki ondan sonra küfür olmasın ve şerefe ulaşacağım bir rahmet ver ve dünya ve ahiret de iyilik ve yücelik ver. Allah'ım! Kazada başarı ve şehitlerin yerlerine ulaşmasını ve mutluların yaşamını ve düşmanlara karşı zaferi ve nebilerin arkadaşlığını istiyorum. Allah'ım! Senden hacetimi diliyorum ve görüşümde kusurum, işlerimde zayıflık varsa rahmetine ihtiyacım var ve işlere hüküm edici, gönüllere şifa verici olan Allah! Denizlerden kurtardığın gibi beni cehennem azabından ve kovduklarının davetinden ve kabir fitnesinden kurtar. Allah'ım! Ondan görüşüm kusurlu olursa ve işimde zayıflık olursa iyi niyetime ve emniyetime onu ulaştırma, sen kullarına va'd ettiğin cezayı yaratılmışlarına verirsin. Ben senden bunu istiyorum ve ey âlemlerin rabbi Allah'ım! Yoldan sapmışların ve sapıtılmışların dışında doğru yolda gidenlerin yoluna kılavuzla, düşmanlarına harbi ve evliyelerine da barışı ve insanları senin sevginle sevmeyi ve yaratılmışların sana muhalif olanları, senin düşmanlığıyla kin tutmamamızı sağla. Allah'ım! Bu duaya cevap vermek ise sana aittir. Bu çabaya vekil olmak size aittir. Allah'tan başka güç ve kudret yoktur. Kuvvetli söz ve iş sahibi olan Allah'ım! Bayram gününde(kıyamet gününde) güvenilir olmayı, ebedi günde cenneti, sana yakın olan şehitlerle rükû ve sücutta olanlarla ve sözlerini yerine getirenlerle beraber olmayı istiyorum. Şüphe yok ki sen esirgeyensin ve sevensin ve istediğini yaparsın ve ayıp ve kusurlardan arı, pak olan, izzet ile sıfatlanmış olan, soylu ve iyilik sahibi, tesbih ancak ona ait olan fazilet ve nimet sahibi ve cömertlik ve kerem sahibi, her şeyi ilmiyle hesaplayan Allah, tesbih edilen Allah'ım! Kalbimi nurlandır, işitemi, görmemi aydınlat, arkamı, sağımı, solumu, üstümü ve altımı nurla kapla. Allah'ım! Nurunu arttır ve bir nur ver. Ey merhametlilerin en merhametlisi rahmetinle beni nurlandır.”¹⁶⁹

Araştırdığımız kaynaklarda hadisi sadece Deylemî(v.509/1115) ve Tirmizî rivayet etmiştir.

Tirmizî; “Bu hadis “garib” olup sadece İbn Ebî Leylâ'nın rivayetiyle bu şekliyle bilmekteyiz” demektedir. Dolayısıyla zayıf bir rivayettir.

---

¹⁶⁹ Tirmizî, Deavât,30. Deylemî, Müsned, I, 452.

48. Hadis

” نوم العالم خير من عبادة الجاهل “

Müzekk'in-Nüfûs'ta anlamı geçmemektedir. Hadisin anlamı şöyledir:

“*Âlimin uykusu cahilin ibadetinden hayırlıdır.*”¹⁷⁰

Hadis ilk dönem kaynaklarında geçmemektedir. Deylemî¹⁷¹ ve Ebû Nuaym¹⁷² (v.430/1039) rivayet etmişlerdir.

El-Albânî rivayetleri incelemiş ve birçok râvinin durumlarının bilinmemesinden ve bazılarının cerh edilmesinden dolayı hadisin senedinin *zayıf* olduğunu belirtmiştir.¹⁷³

---

¹⁷⁰ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus,214.

¹⁷¹ Deylemî, Ebu Şuca Hemedânî, Şireveyh b. Şehridar b. Şireveyh, Müsnedü'l-Firdevs bi Me'sûri'l-Hitâb, I-V,Beyrut,1986, IV, 247.

¹⁷² Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullah el-İsbehânî, Hilyet'ul-Evliya ve Tabakâtu'l Asfiya, I-XI, Dâru'l Fikir, Kahire,1996, IV, 385.

¹⁷³ el-Albânî, Silsilu'l-Ehadis'd-Daife ve'l-Mevdua, X, 230.

4. FASIL; UZLETİN FAYDASI VE HALKA KARIŞMANIN ZİYANINI, RİYÂYI VE İHLASI BİLDİRİR.

Bil ki şimdi ey kardeş, halktan uzlet edip kesilmek gerekir. Zira halktan uzlet edip kesilmeyen kişi dilini, dinini, karnını ve gözünü saklayamaz. Bütün azaların şerre yönelmesine bu halk sebeptir. Kişi halka karışırsa, elbette onlara uyacaktır. Eğer sen onlara uymaz muhalefet edersen hepsi sana düşman olurlar. Seni rahat bırakmazlar ve incitirler. Bu sebepten bunlardan uzak durmak gerektir. Nice nice afetler vardır ki hepsinin sebebi halkın içine girmektir.

Eşrefoğlu Rûmi Riyâyı ve İhlâsı İse Şu Şekilde Açıklamıştır:

Şimdi sen iyi bil ki hak yolunun haramileri de vardır. Bunların vazifesi din ve imani yağma etmektir. Bu yolun hırsızları da ihlâs ve sadakati çalarlar. Kişiyi dünyadan ahirete imansız uğurlarlar. Bunların reisi ve baş tâcı riyâdır. Bütün şirkin ve riyânın başı ve menşei de dünyayı sevmektir. İnsanın amellerini tamamen kaldıran ve insanı dünyadan ahirete eli boş gönderen şey riyâdır. Riyâyâ baş sebep, dünya ve dünyayı sevmektir. Dünyanın izzetini, hürmetini ve şehvetini sevmektir. İnsana düşen bunların tamamından nefsinin kurtarıp ihlâs üzere bulunmaktır. İhlâsın manası ise; işlenen her şeyin Hakk'ın rızası için işlenmesi demektir. Ne zaman işlediğin şeyden hiçbir şey beklemezsen işte o zaman işlediğin o şeyi sırf hak rızası için işlemiş olursun. Riyâ girmez ve ihlas üzere olur.¹⁷⁴

Eşrefoğlu Rûmi konunun önemine kısaca değinip ayet ve hadislerden deliller getirerek geniş açıklamaya geçmiştir.

---

¹⁷⁴ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 216.

49. Hadis

Bu kötü zaman ne zaman gelecektir Efendimiz şöyle cevap vermiştir:

” فسياتي زمان كثير خطباؤه قليل علماؤه كثير سؤاله قليل معطوه الحديث ”¹⁷⁵

“Ol vaktin olurlar kim ilme yeltenenler nefsi hevâsı için yani dünya ululuğu için izzet ve mansıp için veya kadı olup kazaya uğramak için veyahut müderris olup sadre geçip tene’um etmek için ve dahi okuyalar ilmi nefislerine alet edeler Allah kapısına varmağa sebep etmeyeler. Belki dünya beyleri kapısına varmağa vesile edeler. Ol ol zamanın beyleri dahi bu sebepten ehli ilmi hor göreler. Ol zamanın âlimlerinin gayet dindarız diyenleri ilmi dünyaya satarlar. Fukaraya şefkatleri olmaya mescitler yolu ve mescitler halvet ola, ve meyhaneler yolu ve meyhaneler ve fiskhaneler kalabalık ola.”¹⁷⁶

Eşrefoğlu Rûmi arapça olarak verdiği hadisi açıklarken yorumlamayla birlikte açıklamış ve hadiste olmayan lafızları da içerisine katmıştır. Hadisi açıklamasıyla birlikte ele aldığımızda hadisi hiçbir kaynakta bütünüyle bulamadık.

Arapça ibareyi esas aldığımızda birçok kaynakta geçmektedir.

” أن رسول الله قال ;

إنكم أصبحتم في زمان كثير خطباؤه ، قليل فقهاؤه ، كثير من يسأل ، قليل من يعطي ، العلم فيه خير من العمل

Rasulullah (sas.) şöyle buyurdu: *Öyle bir zaman gelecek ki hatipler çoğalacak; fakihler ise azalacak, soran çoğalacak fakat uygulayan az olacak, ilim amelden hayırlı olacak.*¹⁷⁷

Hadisin çok farklı rivayetleri içerisinde yukarıda geçen rivayet “sahihtir”.

¹⁷⁵ Heysemî, Mecmeu’z-Zevaid, I, 127.

¹⁷⁶ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki’n-Nufus, 216.

¹⁷⁷ Buhâri, Edeb’ul Müfred,422; İbn-i Hacer, Ebu’l Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalani, Fethu’l Bâri bi Şerhi Sahihi’l Buhâri, I-XV, Beyrut, 1993, X,510; Hâkim, Müstedrek, V, 504.

50. Hadis

” من خلط الناس داراهم ومن داراهم رايا هم ومن رايا هم شرك “

Eşrefoğlu Rûmi anlamını vermemiştir. Hadisin anlamı şöyledir; “*İnsanların arasına karışan onlara güler yüz gösterir. Güler yüz gösterince ikiyüzlülük yapar. İkiyüzlülük yapınca da şirke düşer.*”¹⁷⁸

Araştırmamızda bu şekilde bir hadise rastlamadık. Bu anlama yakın bir hadisin anlamı şöyledir:

Ebû Hüreyre' den (ra.) bir rivâyete göre, Resûlullah(sas.) şöyle buyurmuştur:

"Kıyamet gününde, Allah nazarında en kötü olanlardan bir kısmını da ikiyüzlülerin teşkil ettiğini göreceksiniz. Bunlar bazılarına bir yüzle, diğer bazılarına da başka bir yüzle giden insanlardır."¹⁷⁹ Müttefekun aleyh olan bu rivayet *sahihtir*.

51. Hadis

” انا غني الشركاء عن الشرك “

“Ben ganiyim, şirkten uzağım.”¹⁸⁰

Müslim'de ve İbn Mâce'de geçen rivayet şu şekildedir:

"... Ebû Hüreyre (ra)'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (sas.)şöyle buyurmuştur: Allah (cc.) buyurdu ki: -*Ben ortak edinmekten müstağniyim (yâni hiçbir varlığı zatıma ortak etmeye ihtiyacım yoktur). Artık kim benden başkasını bana ortak ettiği bir ibadeti ile ilişkim yoktur ve o ibadet ortak ettiği kimseyedir.*"¹⁸¹.

Zeylinde şöyle denilmiştir: “Bunun senedi sahih olup ravileri güvenilir zatlardır.” denilmiştir.¹⁸²

¹⁷⁸ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus,217.

¹⁷⁹ Buhârî, Edeb 52; Müslim, Fedâil 199; Tirmizî, Birr 78; Ebû Dâvud, Edeb 39.

¹⁸⁰ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 217.

¹⁸¹ Müslim, Zühd, 4; İbn Mâce, Zühd, 21.

¹⁸² Haydar Hatipoğlu, Sünen-i İbni Mâce Tercemesi ve Şerhi, I-X,Kahraman Yayınları, İstanbul, 1992, 10/474-475.

52. Hadis

“الرياء اخفى من دبيب النملة السوداء في الليلة المظلمة على المسح الاسود”

“*Riya o kadar gizlidir ki kara karıncanın karanlık gecede kara kayışın üzerinde yürüdüğünden daha gizlidir.*”¹⁸³

Eşrefoğlu Rûmi anlamını vererek açıkladığı bu hadis kaynaklarda bulunamamıştır.

Bu rivayet riyanın ne kadar gizli olduğunu karınca benzetmesinden istifade edilerek anlatmıştır. Riya konusunda anlatılan bu rivayete yakın bir anlatım hadislerde şirkle ilgili olarak şu şekilde rivayet edilmiştir:

Ma’kıl ibni Yesar’dan rivayet edilmiştir. Rivayet şöyledir:

-Ebû Bekir (ra.) ile birlikte Peygamber’e (sas.) gittim. Peygamber buyurdu:

“الشرك في أمي أخفى من دبيب النمل على الصفا”

-“*Yâ Ebû Bekir, şirk sizde karıncanın deprenişinden daha saklıdır.*”

Ebû Bekir dedi ki:

- *Şirk, Allah ile başka bir ilâh tanıyanın hali değil midir?*

Peygamber (sas.) buyurdu:

-“*Nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, gerçekten şirk, karıncanın deprenişinden daha gizlidir. Sana bir şey göstereyim mi ki, onu söylediğin zaman, şirkin azını ve çoğunu senden gidersin.*”

De ki: “اللهم اني اعوذبك ان اشرك بك و انا اعلم و استغفرك لما لا اعلم”

“*Allah’ım, bildiğim halde sana şirk koştuktan sana sığınırım ve bilmediğim şeyden de, senden mağfiret dilerim.*”¹⁸⁴

Bu hadîs Kütüb-i Sitte’de yoktur. Hadis Buhari’nin Edebu’l-Müfred ve Ebû Ya’lâ’nın (v.307/919) Müsned’inde “*zayıf*” bir senedle rivayet edilmiştir.

¹⁸³ Ebu Nuaym, Hilyet’ul Evliya, III, 36.

¹⁸⁴ Buhâri, el-Edeb’u’l Müfred, 716; Ebu Ya’lâ, Ahmed b. Ali el-Musenna el-Mevsilî Musned, Thk. Hüseyin Selim Esed, I-XIV, Beyrut,1989, I,61; Ebû Nuaym, Hilyet’ul- Evliya, III,36.

53. Hadis

-Resul Hazreti Aleyhi's-Salêtü ve's-Selam:

-“Sadakayı şöyle gizlice verin sağ elinizle verdiğinizi sol eliniz duymasın” dedi.¹⁸⁵

Bu lafızda rivayet uzun bir hadisin son bölümünde yer almaktadır.

-Ebû Hüreyre ve Ebû Saîd(ra)'dan rivâyete göre, Rasûlullah(sas.)şöyle buyurmuştur:

“Allah kendi gölgesinden başka gölge bulunmadığı bir günde yedi kişiyi kendi gölgesinde gölgelendirecektir.

-Adaletli devlet başkanı,

-Allah'a ibadetle yetişip büyüyen genç,

-Mescitten çıktığında tekrar döneceği saate kadar kalbi mescide bağlı olan kişi,

-Allah için birbirini seven bu sevgiyle bir araya gelip bu sevgiyle ayrılan iki kişi,

-Kendi başına olduğu halde Allah'ı zikrederek gözünden yaşlar akıtan kimse,

-Güzel ve soylu bir kadının kendisini çağırması üzerine; ben, “Allah'tan korkarım” diyerek o kadına yaklaşmayan kişi,

-Sadaka veren verdiği sadakada sağ elinin verdiği sol eli bilmeyecek kadar gizli davranan kişi.”¹⁸⁶

□ Eşrefoğlu Rûmi'nin bir bölümünü aldığı bu rivayet başta Buhari ve Müslim'de geçmektedir ve sıhhati konusunda Tirmizî *“hasen sahihtir”* hükmünü vermektedir.

¹⁸⁵ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus,221.

¹⁸⁶ Buhâri, Ezan 36, Zekât, 16, Rikâk 24, Hudûd 19; Müslim, Zekât, 91; Tirmizî, Zühd,53; Nesâî, Kudât, 1; Mâlik Ebu Abdillâh Mâlik b. Enes,el-Muvatta, I-II, Thk. Muhammed Fuad Abdalbâki, I-II, Dâru'l Hadis, Kahire, Tsz., Şı'r, 14.

54. Hadis

Resul Hazreti Aleyhi's-Salât-ü ve's-Selam şöyle buyurur:

” نعوذ بالله من غرور حسن الاعمال ”

Eşrefoğlu Rûmî hadisin anlamını vermemiştir. Hadisin anlamı şöyledir;

“Güzel amellerle gururlanmaktan Allah'a sığınırız.”¹⁸⁷

Kibir ve ucb ile ilgili hadisleri araştırdığımızda bu anlamda ya da bu anlama yakın bir hadis bulamadık.¹⁸⁸ Dolayısıyla Eşrefoğlu Rûmî'nin kullanmış olduğu bu rivayete ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

55. Hadis

Resul Hazreti Aleyhi's-Salât-ü ve's-Selam şöyle buyurur:

” فلما اخاف عليكم الشرك الاصغر ”

Eşrefoğlu Rûmî hadisin anlamını vermemiştir. Hadisin anlamı şöyledir:

“Gerçekten de beni, sizin için korkutan şey, küçük şirke düşmenizdir.”

Hadisin devamı yazılmamıştır.

Efendimiz (sas.) riya ve gösterişi küçük şirk olarak da vasıflandırmaktadır. Bir defasında Nebiyy-i Ekrem (sas.) Efendimiz şöyle buyurdular:

- "Sizin hakkınızda en çok korktuğum şey küçük şirktir."

Ashab-ı Kiram dediler ki:

- "Ya Resûlallah, küçük şirk nedir?"

Resûlullah (sas.): - "Riyadır." ¹⁸⁹

Eşrefoğlu Rûmî hadisin devamında Allah Azze ve Celle buyuruyor ki diyerek hadisin diğer bölümünü de vermiştir. Rivayet şöyledir;

”يوم تجاز العباد باعمالهم اذهبوا على الذين كنتم تراءون في الدنيا ، فانظروا هل تجدون عندهم خيرا“

Allah Azze ve Celle Buyuruyor ki:

"Dünyada kendileri için gösteriş yaptığınız kimselere gidin. Bakın bakalım onların yanında size verecekleri bir şey bulabiliyor musunuz?"

¹⁸⁷ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus,222.

¹⁸⁸ Bakınız; Çağrı Mustafa, Kibir Maddesi, DİA, XXV,562-563.

¹⁸⁹ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus,223.

Hadis bütün olarak Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde şu şekilde geçmektedir:¹⁹⁰
Mahmud b. Lebîd'den (ra.) rivâyet olunduğuna göre, Rasûlullah (sas.) şöyle buyurmuştur:

"Sizin için en çok korktuğum şey, küçük şirktir. Sahâbe:

Ey Allah'ın elçisi! Küçük şirk nedir? dediler.

Rasûlullah (sas.)“ *küçük şirk, riyadır, gösteriştir. Şüphesiz ki Allah (cc), kullara amellerinin karşılığının verileceği günde kıyamet gününde, şöyle diyecektir: Dünyada iken, kendileri görsün diye gösteriş yaptığınız kişilerin yanına gidin, bakın, onların yanında herhangi bir karşılık bulacak mısınız?*”¹⁹¹ buyurdu.

Ayrıca hadisi Münzîrî'de (v.656/1256) Terhib ve Terğib'de aynı şekilde rivayet etmiştir.¹⁹²

El-Albânî, Silsiletu'l-Ehâdisi's-Sahîha' da hadisi inceleyerek “*sahih*” olduğunu belirtmiştir.¹⁹³

56. Hadis

“ المرء ينادى يوم القيامة بأربعة أسماء ”

“*Kıyamet günü mürâî (riyakâr) dört isimle çağrılır.*” Bu isimler; *Kâfir, Hâsir, Fâsık ve Fâcirdir.*¹⁹⁴

Hadiste geçen dört isim farklılık göstermiştir. Eşrefoğlu Rûmî'nin söylediği şekilde bir rivayete rastlamamıştır. İhya'yı Ulum'id-Din hadislerini tahrir eden Irâkî hadisi şu şekilde rivayet etmiştir¹⁹⁵.

Hz Peygamber (sas.) şöyle buyurmuştur;

¹⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 429.

¹⁹¹ Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 429.

¹⁹² Münzîrî, Ebû Muhammed Zekiyyuddin, et-Terğib ve't-Terhib, Thk. Mustafa Muhammed Ammâre, I-IV, Beyrut, Ty, I, 32.

¹⁹³ El-Albânî, Silsiletu'l-Ehâdisi's-Sahîha, II, 634.

¹⁹⁴ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 226.

¹⁹⁵ Haddad, Ebi Abdullah Mahmud b. Muhammed, Tahrir-i Ehadis-i İhya'yı Ulum, s. 1974, hadis no:3117.

“Riyakâra, kıyamette 'Ey fâcir! Ey hileci! Ey riyakâr! Senin amelin boşa gitti. Ecrin yanıp kül oldu. Git, kime amel ediyor idiyse ondan ecrini ve mükâfatını al” denir.

İrâkî, bu hadisin tahririnde İbn Ebi'd-Dünyâ'nın(v.281/894) zayıf bir senedle, Ebu'l-Leys Semekandi'nin(v.373/983) uzun bir hadisin içinde bu kısmı da rivayet ettiğini belirtmiştir.

Dolayısıyla hadisin senedi “zayıftır”.

57. Hadis

Birisi Rasulullah'(sas.)'e gelerek

-Bu riyadan kurtulma yolu nedir? diye sorar.

Efendimiz (sas.) şöyle buyurur:

“İnsanlar riyadan ancak amellerini ihlaslı yaptıkları zaman kurtulurlar. Ameller yalnız Hak Teâlâ için ve O'nun rızası gözetilerek yapılırsa o zaman ameller hak için olur. İnsan insanlar için bir nefes dahi alıp vermemelidir.”¹⁹⁶

Temel hadis kaynaklarında rastlayamadığımız bu rivayeti sadece, Heysemi (v.807/1404) Mecmeu'z-Zevaid'de zayıf bir senedle rivayet etmiştir ve rivayetinde “İnsan insanlar için bir nefes dahi alıp vermemelidir” ifadesi yoktur.

Ayrıca senedinin zayıf olduğunu da belirtmiştir.¹⁹⁷

58. Hadis

Eşrefoğlu Rûmî ihlas nedir? Sorusuna şu hadisi rivayet ederek cevap verir:

Huzeyfetu'l Yemanî (ra) anlatıyor. Rasulullah (sas.) 'e ihlasın ne olduğunu sordum.

Efendimiz (sas.) , Cebrâil'e sorduğunu, Cebrâil'in de Allah'a sorduğunu söyledi.

¹⁹⁶ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 226.

¹⁹⁷ Heysemi, Mecmeu'z-Zevaid, X, 222.

Allah Teâle buyurdu ki:

” هو سر من اسرارى استودعته قلب من احببت من عبادى ”

“O sırlarımdan bir sırdır. Onu kullarımdan sevdiğimin kalbine koydum” dedi.¹⁹⁸

Hadisi, Ebu'l Kâsım Kuşeyrî(v.376/986) Risalesinde *zayıf* bir senedle Hz. Ali'den, Radyüddîn Kazvîni(v.590/1194) Müselselât'ta Huzeyfetü'l Yemanî'de rivayet etmişlerdir¹⁹⁹.

Rivayeti Irâkî de tahrir ederek *zayıf* bir senedle geldiğini belirtmiştir²⁰⁰.

59. Hadis

-Hz. Ömer bir gün mescide girdiğinde Muâz b. Cebel'in ağladığını görünce

-*Ya Muâz niçin ağlarsın?* Diye sorar,

Muâz şöyle der:

-Resulullah (sas.) in şöyle dediğini işittim:

“*Riyanın azı çoğu şirktir. Müşrikin yeri cehennemdir. Sakının riyanı ki muttakilerden (sakınanlardan) olasınız. Hak Teâla muttakileri sever*”.

Ashab onlar kimlerdir Ya Rasullah dediklerinde ise;

“*Bunları hiç kimse bir mecliste övmez ve övülmeyi istemez. Filan kimse burada yok demezler. Meclise geldiğinde bu kimdir diye sorulmaz. Onların gönülleri Hakkın nuru ile dolup onların nazarında uzak ve yakın birdir. O kimseler cennet ehlidirler.*”²⁰¹

Kaynaklarda hadis şu şekilde geçmektedir:

Zeyd b. Eslem'in babasından rivayet ettiğine göre Ömer b. Hattab, bir gün Mescidi Nebeviye girmişti. O sırada Muaz b. Cebel'i Rasulullah(sas.) 'ın kabrinin başında ağlar vaziyette gördü ve

-*Ya Muâz! Seni ağlatan şey nedir?* diye sordu.

Muâz da: *Bu kabrin sahibinden işittiğim bir şey vardı, işte o beni ağlatıyor,* dedi.

Hiz. Ömer: *Nedir? o işittiğin* deyince,

¹⁹⁸ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 231.

¹⁹⁹ El-Albânî, Silsiletu'l-Ehâdisi's-Sahîha, II, 92.

²⁰⁰ Haddad, Ebi Abdullah Mahmud b. Muhammed, Tahric-i Ehâdis-i ihya'yı Ulum, sf 2403, hadis no:3832.

²⁰¹ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 232.

Muâz Peygamberimiz'in(sas.)“*Riyanın en basiti bile şirktir. Kim Allah'ın veli kuluna düşmanlık ederse Allah'a karşı harb ilan etmiş olur. Allah muttaki ve gösterişsiz gizli amel işleyen iyi kullarını sever. Ki onlar ortada yok iken hiç kimse tarafından sorulup araştırılmaz. Eğer bir topluluğun yanında iseler çağrılıp fikirleri alınmaz. Onlar tanınmazlar. Kalbleri hidayet lambalarına benzer. Bütün muğlak ve müşkil işlerin altından çıkarlar, uhdesinden gelirler*” buyurduğunu işitim” der.

Yukarıdaki metni Hâkim, Müstedrek’inde nakletmiştir.²⁰² İsnadının sahih olduğunu belirtmektedir. Hadis, İbn Mâce, Ebû Nuaym ve Beyhâki tarafından da sened ve metinde çok az değişikliklerle rivayet edilmiştir.²⁰³

Eşrefoğlu Rûmî'nin rivayet ettiği bu hadis *sahihtir*.

---

²⁰² Hâkim, Müstedrek, IV, 328.

²⁰³ İbn Mâce, Fiten, 16; Ebû Nuaym, Hilyet’ül Evliya, I, 15; Beyhâki, Şu’abu’l İman, V, 328.

5. FASIL; ALLAH TEÂLÂ'NIN ZİKİRİ

Bil ey aziz kardaşım, Allah Teâla'ya zikir etmek her mümine farzdır. Zikir üç mertebedir.

- 1- Gönül gâfil olduğu halde sadece dil ile zikirdir. Bu zikir halk tabakası olan avâmın zikridir.
- 2- Hem dil, hem gönül ile zikirdir. Bu havâssın zikridir.
- 3- Hem gönül hem dil, hem bütün âza ile yapılan zikirdir. Bu zikir ehass-ı hâsın zikridir.²⁰⁴

Eşrefoğlu Rûmî zikrin nasıl ve ne şekilde olması gerektiğine dair birçok ayet ve hadisten deliller getirerek konuyu açıklamıştır.

60. Hadis

” ان اهل الجنة كل اشعث ذى طمرين لا يؤذل به “

“ *Muttakiler ehli cennettir. Saçı dağınık sakalı karışık olur. Yüzü tozlu elbisesi eski olur ve halk içinde hiç itibarı yok kimse anı hesaba saymaz ve lâkin Hak Teâlâ onların sözlerini hiç reddetmez kabul eyler.*”²⁰⁵

Eşrefoğlu Rûmî önce hadisin arapça kısmını verip daha sonra anlamını vermiştir.

Kaynaklarda bu anlama en yakın hadis Tirmîzi tarafından şu şekilde rivayet edilmiştir;

انس بن مالك قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم

وكم من أشعث أغبر ذي طمرين لا يؤبه له لو أقسم على الله لأبره منهم البراء بن مالك

Enes b. Mâlik (ra)'den rivâyete edildiğine göre; Rasûlullah (sas.) şöyle buyurmuştur:

- *Nice saçı başı dağınık toza toprağa bulanmış paçavra gibi elbiseliler vardır ki: Kendileriyle ilgilenilmez. Fakat bu tip kimseler Allah'a yemin etseler Allah onlar yeminlerinde yalancı çıkarmaz. Berâ b. Mâlik 'te onlardandır.*²⁰⁶

²⁰⁴ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 232.

²⁰⁵ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 232.

²⁰⁶ Tirmîzi, Menakıb, 55.

Tirmîzi bu hadisin değerlendirmesinde bu şekliyle “*sahih hasendir*” demektedir.

61. Hadis

Enes b. Mâlik (ra.) den Rasulullah (sas.)şöyle buyurmuştur:

لا اله الا الله كلمة عظيمة كريمة عز وجل من قالها مخلصا استوجب من قالها كاذبا حقت ماله ودمه و -
الجنة كان مصيره الى النار²⁰⁷

Hadisin anlamı şöyledir; “*La ilahe illallah ulu ve yüce Allah üzerine söylenmiş azim ve kerim bir kelimedir. Kim ki onu ihlasla söylerse cennet o kişiye vacip olur ve kim ki hakikate yalan derse, malı alınır, kanı helal olur ve döneceği yer de cehennemdir.*”

Temel hadis kaynaklarında bu şekilde bir hadis bulunamamıştır. Fakat yakın anlamda başka hadisler vardır. Müslim’in *Sahih*’inde geçen rivayet şöyledir:

“*Kim ‘lâ ilâhe illallah’ der ve Allah’tan gayrı her türlü ma’budu inkâr ederse, mal ve kanı masumdur, hesabı ise Allah’a aittir.*”²⁰⁸

Sahihayn de geçen başka bir rivayette şu şekildedir:

“*Sadece O’nun rızasını ve hoşnutluğunu düşünerek ‘La ilahe illallah’ derse Allah ona cehennemi haram kılar.*”²⁰⁹

Bu hadisi Buhârî, *Sahih*’inde uzun ve kısa metinlerde ondan fazla yerinde rivayet etmiştir.

Bu son iki hadis “*muttefekun aleyh*” olduğundan “*sahihtir.*”

62. Hadis

Eşrefoğlu Rûmî önce hadisin arapça kısmını verip daha sonra anlamını açıklamıştır.

Peygamber Hazreti Aleyhi’s-Selam buyurur:

²⁰⁷ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki’n-Nufus, 234.

²⁰⁸ Müslim, İman, 37,38.

sahih hasen:

²⁰⁹ Buhârî, Salat, 46, Et’ime,15; Müslim, Mesâcid, 47.

” لكل شئ صقاله و صقاله القلوب لاله الا الله محمد رسول الل ”

”Her nesnenin bir cilası vardır gönün cilası ‘La ilahe illallah’ demektir ve dahi zikrullah etmek gönül âleminde karanlığını giderir, basiret gözünü açar ve bu zikrullahın özellikleri çoktur.”²¹⁰

Hadis kaynaklarında Eşrefoğlu Rûmî’nin rivayetine en yakın rivayet sadece Beyhâki’nin *Şu’bu’l- İmân*’da zayıf bir senedle gelmiştir ve şu şekildedir:

Hiz. Peygamber (sas.) şöyle buyurdu;

”Her şeyin bir cilası vardır; kalplerin cilası da Allah’ı zikretmektir. İnsanı Allah’ın azabından koruyacak şey, ancak zikrullahıdır.” Yanında bulunanlar;

”Allah yolunda cihad da mı zikirden hayırlı değil?” dediler.

Hiz. Peygamber(sas.)

”-Hayır, kesilinceye kadar vuruşsa dahi” dedi.²¹¹

Başka hiçbir muteber hadis kaynağında yer almayan bu rivayet “zayıftır.”

63. Hadis

Rasulullah Aleyhi’s-salet-u ves-selam buyurur: Ebû Hureyre (ra) rivayet eder:

”الذكر خير من الصدقة و الذكر خير من الصيام”

Eşrefoğlu Rûmî hadisin anlamını şu şekilde vermiştir:

”Allah’a zıkr etmek sadaka vermektan efdaldır, oruç tutmaktan efdaldır.”²¹²

Hadis kaynaklarda sadece Deylemî’nin Müsned’inde geçmektedir.²¹³

El-Albânî, hadisin tahricini yaparak ravilerinden bir kısmının metruk, kezzâb olduğunu açıklayıp, hadisin “mevzu” olduğunu belirtmiştir.²¹⁴

Dolayısıyla bu rivayete ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

²¹⁰ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki’n-Nufus, 235.

²¹¹ Beyhâki, Ebu Bekr Ahmed b. el- Hüseyin, Şuabu’l-İman, I-VIII, Beyrut, 1410, II, 62, Hadis no: 519.

²¹² Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki’n-Nufus, 235.

²¹³ Deylemî, Müsned, II, 248.

²¹⁴ El-Albânî, Silsilu’l-Ehadis’d-Daife ve’l-Mevdua, VIII, 119, hadis no:3628.

64. Hadis

Rasulullah Aleyhi's-Salât'u ve's-Selam buyurur:

Muaz b. Cebel (ra.) rivayet eder:

الا انبؤكم بخير اعمالكم و ازكيا عند مليكم و ارفعها فى درجاتكم و خيرلكم من اعطاء الذهب و الورق و خيرلكم و ان تلقوا عدوكم فتضربوا و يضربوا رقابكم قالوا بلا يا رسول الله قال ذكر الله عز و جل

-“*Haber vereyim mi size bir hayırlı amelden kim ol sizi cemi'i günahınızdan arıda ve derecelerinizi yücelte. Altını ve gümüşü sadaka vermekten daha hayırlıdır. Kâfirlerle karşılaşp siz onların, onlarda sizin boynunuzu vurmaktan daha hayırlıdır.*”

Buyurun ya Rasulullah dediler; Peygamberimiz (sas.)buyurdular ki:

*O Allah Teâlâ'yı zikretmektir.*²¹⁵

Hadis birçok temel kaynak eserde geçmektedir. Eşrefoğlu Rûmi'nin râvisiyle beraber rivayet ettiği bu hadis Mâlik b. Enes'in (v.179/795) Muvatta'nda ve Tirmîzi ve İbn Mâce'nin Sünen'lerinde şu şekilde geçmektedir:

Ebü'd-Derdâ (ra.)'den rivâyete göre, Peygamber (sas.)şöyle buyurdu:

“-Size amellerinizin en hayırlısını, derecelerinizi en fazla yükseltecek olanını, Allah katında en temiz olanım ve sizin için altın ve gümüş infak etmekten, düşmanınızla muharebe meydanında karşılaşp boyunlarınızı vurmanızdan ve onların da sizin boyunlarınızı vurmasından daha hayırlı amelleri haber vereyim mi?” dedi. Ashab:

“-Evet.” deyince:

“-Allah Teâlâ'yı zikretmektir” dedi.

Abdurrahman'ın babası Muaz b. Cebel: “*Âdemoğlunun Allah'ı zikirten başka yapacağı hiç bir amel onu Allah'ın azabından kurtaramaz.*” dedi.²¹⁶

Ebü'd-Derdâ'in (ra.) hadisini; Tirmizi, Hâkim, Ahmed, Mâlik, Beyhakî ve Tabarâni de rivayet etmişlerdir. Bu hadîsin sonunda bulunan Muâz bin Cebel'in (ra.) sözü hadîsin senedine bağlıdır. Râvisi Ziyâd bin Ebî Ziyâd' dır. Tuhfê yazarının beyânına göre bu durum Mâlik'in rivayetinde belirtilmiştir. Buradaki rivayete göre

²¹⁵ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 235.

²¹⁶ Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 195; Mâlik b. Enes, Muvatta, Kuran, 24; Tirmizi, Da'avât, 6; İbn Mace, Ebed, 53.

Muâz'in (ra.) rivayet ettiği parça onun sözüdür, yâni Peygamber'in (sas.) buyruğundan değildir. Fakat Ahmed b. Hanbel, Beyhaki ve İbn-i Abdilberr bu parçayı merfû olarak, yâni Peygamber'dan (sas.) rivayet edilmiş şekilde nakletmişlerdir.²¹⁷

Eşrefoğlu Rûmi hadisin son bölümünde yer alan Muâz b. Cebel'in(ra.) rivayetini genelleyerek bütünü O'nun rivayeti şeklinde vermiştir. Hâlbuki kaynaklarda rivayet Ebû'd Derdâ'den (ra.) gelmiştir.

Birçok temel hadis kaynaklarında geçen rivayet “*sahihtir.*”

65. Hadis

Eşrefoğlu Rûmi yukarıdaki hadisin devamını başka bir hadis gibi nakletmiştir.

Muâz b. Cebel (ra.) den merfu olarak gelen bu hadisin arapça ibaresini vererek anlamını aktarmıştır.

ما عمل ادم عملا انجاله من عذاب الله من ذكر الله تعالى-

“*Âdem oğlanlarını hiçbir amel yoktur otdan kurtarıcı zikrullah gibi.*”²¹⁸

Hadis kaynaklarda Muâz b. Cebel'in (ra.) sözü olarak da rivayet edilmiştir.

Yukardaki hadisin devamı olduğundan sıhhat derecesi *sahihtir.*

Muâz b. Cebel dedi ki: “*Âdemoğlunun Allah'ı zikirten başka yapacağı hiç bir amel onu Allah'ın azabından kurtaramaz.*”²¹⁹

66. Hadis

Peygamber Efendimiz(sas.) buyurdu:

"Mi'rac gecesi gökte bir şehir gördüm. Nurdan idi. Bin defa bu dünyadan büyüktü. Nurdan zincirler ile asılı idi. O şehrin yüz bin kapısı var idi. Hepsi de nurdandı. Kapıların önünde bahçeler, bağlar, her bağda kasırlar, her kasırda da yetmiş hücre vardı. Hepsi de nurdandı. Her hücrenin kapısının bir kanadı altından bir kanadı da gümüşten idi. Önünde nurdan bir taht vardı. Her taht üzerinde yetmiş döşek vardı.

²¹⁷ Haydar Hatipoğlu, Sünen-i İbn Mace Şerhi ve Tercümesi, IX, 584.

²¹⁸ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 235.

²¹⁹ İbn Mace, Edeb, 53.

Her döşek ipekten ve üzerinde bir huri oturmaktadır. Bu huriler nurdandı. Eğer bu hurilerden birisi serçe parmağını bu dünyadakilere göstermiş olsa bütün dünyada ayın ve güneşin ışığı ve nuru belirsiz olurdu. Ben dedim ki:

İlahi, bu ne azametli makamdır. Hangi peygamberindir?

Hak Teâlâ buyurdu:

*Bu makam sıdk ve ihlas ile bir kere La İlahe İllallah diyen kullarımındır.*²²⁰

Eşrefoğlu Rûmi bu hadisi “ من قال لا اله الا الله خالصا مخلصا دخل الجنة ” hadisinin esbab-ı vürudu olarak vermektedir. Hadisin geçtiği temel kaynakları incelediğimizde miraçta Hz. Peygamber’in (sas.) böyle bir olayı geçmemektedir. Başvurduğumuz temel hadis kaynaklarında bu şekilde bir hadis yoktur. Dolayısıyla bütün olarak ele aldığımız bu rivayete ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

67. Hadis

Eşrefoğlu Rûmi yukarıdaki hadisin devamı şeklinde bu hadisi nakletmiştir.

“ من قال لا اله الا الله خالصا مخلصا دخل الجنة ”

Eşrefoğlu Rûmi hadisin anlamını şu şekilde vermiştir:

*“Her kim ihlas ile La ilahe illa’llah deye ol cennete gire demektir.”*²²¹

Hadisle aynı anlamlara gelen sahih hadisler temel kaynaklarımızda geçmektedir. Buhâri ve Müslim’de geçen rivayet şöyledir:

*“Sadece O’nun rızasını ve hoşnutluğunu düşünerek ‘La ilahe illallah’ derse Allah ona cehennemi haram kılar.”*²²² Bu hadis Buhârî’de ondan fazla yerde rivayet edilmiştir.

Müttefek’un aleyh olan rivayet *sahihtir*.

²²⁰ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki’n-Nufus, 236.

²²¹ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki’n-Nufus, 236.

²²² Buhârî, Salat, 46, Et’ime,15; Müslim, Mesâcid, 47; İbn Huzeyme, Sahih, III, 77.

68. Hadis

“من شهد ان لا اله الا الله حرم الله جسده على النار و واجب الجنة”²²³

Eşrefoğlu Rûmi hadisin arapça ibaresini söyledikten sonra “*Zikrulaha devam edenlere beşaret eder*” ifadesini kullanmıştır.

Hadisin anlamı ise şöyledir; “*Her kim ‘La ilahe illa’llah’ diye şehadet ederse Allah onun bedenini cehennem ateşini haram eder ve cenneti vacip kılar.*”

Hadis ile aynı anlama gelen pek çok rivayet başta Buhari ve Müslim olmak üzere birçok temel hadis kaynağında geçmektedir.

Buhari’de geçen rivayet şöyledir:

Zuhrî şöyle rivayet etmiştir:

İtbân ibn Mâlik el-Ensârî’den işittim; Rasûlullah (sas.) gün yükseldiği zaman benim yanıma geldi. İki rek’at nafil namaz kıldırdıktan sonra şöyle buyurdu;

“*Kıyamet gününe Lâ ilahe illallah tevhidini söyleyerek ve bununla da sırf Allah’ın rızasını isteyerek ulaşan mü’min kula, Allah muhakkak ateşi haram kılacaktır*”²²⁴

Müslim’de şu şekilde rivayet edilmiştir: Kuteybe ibn-ü Said rivayet etmiştir.

-Ubâde ibnü’s-Sâmit’in yanına girdim. Kendisi Ölüm hâlinde idi. (Bunu görünce) ağladım.

-*Dur bakalım, niçin ağlıyorsun? Vallahi benden şahitlik istense senin için mutlaka şahitlik ederim. Bana şefaathakı verilse senin için mutlaka şefaatte bulunurum. Gücüm yetse sana mutlaka faydalı olurum,* dedi. Sonra şunları söyledi:

-*Vallahi Resûlullah(sas.)’den, içinde sizin için hayır bulunan hiç bir hadis işitmemişimdir ki onu sizlere rivayet etmiş olmayayım. Yalnız bir tek hadis müstesna! Onu da sizlere bu gün, son demimi yaşarken söyleyeceğim. Ben Resûlullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem’i:*

-“*Her kim Allah’dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed’in Resûlullah olduğuna şehâdet getirirse Allah o kimseye cehennemini haram kılar.*” buyururken işittim.²²⁵ Tirmizi’de de geçen rivayet te aynı şekildedir. Tirmizi hadisin “*hasen sahih*” olduğunu belirtmiştir. Hadis birçok sahih kaynakta geçtiğinden “*sahihtir*”²²⁶.

²²³ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki’n-Nufus, 238.

²²⁴ Buhârî, İman, 42, Rikak, 6.

²²⁵ Müslim, İman, 47; İbn Mâce, Zühd, 35.

²²⁶ Tirmîzi, İman, 17.

69. Hadis

(انس الله عنه) يقول الله عز و جلّه يوم القيامة قريبا يا اهل لا اله الا الله من ظل عرشى فانى احبكم
”رضي“

Eşrefoğlu Rûmi hadisin arapça ibaresini verip manasını açıklarken, eklemeler yaparak en sonunda hadisin anlamını vermiştir.

Kıyamet gününde yerlerin demir, göklerin bakır olduğu o dehşetli günde, beyinlerin kazan gibi kaynadığı vakit Hak Teâlâ:

“*Ya ehli Lâ ilâhe illallah! Gelin benim arşım gölgesine oturun. Sizler benim dostlarımsınız*” buyurmuştur.²²⁷

Hadisin kaynağını araştırdığımızda sadece Deylemi'nin Müsned'inde²²⁸ zayıf bir senedle geçmektedir. Ayrıca ilk dönem kaynaklarından olmayan Ali el-Muttaki'nin Kenz'ul Ummal'inde²²⁹ geçmektedir.

Temel hadis kaynaklarında bulunmadığı için ve Deylemi'de zayıf bir senedle geçtiğinden *zayıf* hükmünde değerlendirilir.

70. Hadis

-Resul Hazreti Aleyhi's-Selam'a sordular:

-*Evliyâullah kimdir?*

Efendimiz buyurdular;

“اداموا ذكر الله ” *“Daim Allah'ı zikredendir.”*²³⁰

Temel hadis kaynaklarında bu şekilde bir hadis rastlayamadık. En yakın anlamda bir hadis Ebû Nuaym Hilyet'ul-Evliya da rivayet etmiştir.

-Hz. Peygambere (sas.)soruyorlar “-*Yâ Rasullah Allah'ın veli kulları kimlerdir?*

Hz. Peygamber cevaben:

“- *Görüldüklerinde Allah'ı hatırlatanlardır*” buyurmuştur. ²³¹

Hadis-i Kudsi olarak Eşrefoğlu Rûmi'nin rivayet ettiği bu hadise ihtiyatla yaklaşılmalıdır.

²²⁷ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 238.

²²⁸ Deylemi, Müsned, V, 345, hadis no:8115.

²²⁹ Ali el-Muttaki, Kenz'ul Ummal, I, 65, hadis no:234.

²³⁰ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 238.

²³¹ Ebû Nuaym, Hilyet'ul Evliya, I, 6.

71. Hadis

Rasul'üs Sakaleyn Aleyhisselam buyurdular:

امرت ان اقاتل الناس حتى يقولوا لا اله الا الله فانها كلمة التوحيد و التنزيه عن الشرك و الفارق بين
” الكفر والايمان ”²³²

Eşrefoğlu Rûmi hadisin anlamını vermeden diğer bir hadisi rivayet etmiştir. Hadisin anlamı şöyledir; “*İnsanlarla ‘La ilahe illallah’ deyinceye kadar harp etmekle emrolundum. Çünkü kelime-i tevhid şirkten tenzih ve küfürle imanın arasını ayırt edicidir.*”

Hadisin birinci bölümü olan “*İnsanlarla ‘La ilahe illallah’ deyinceye kadar harp etmekle emrolundum.*” Temel hadis kaynaklarında geçmekle beraber diğer kısmı farklılıklar arz etmektedir.

Buhari ve Müslim’de geçen rivayetler şöyledir.

İbn Ömer’den (ra.) rivayet edildiğine göre Rasûlullâh (sas.) şöyle buyurmuştur:

“*Allah’tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğuna şahitlik edinceye, namaz kılincaya ve zekât verinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Şayet bunu yaparlarsa (İslâm’ın hakkı hariç) kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar, hesaplarını görmek ise Allah’a aittir.*”²³³

Ebu Hureyre’den (ra.) nakledilen diğer bir rivayette ise şöyle geçer:

“*Bana ‘Lâ ilâhe illallah’ deyinceye kadar insanlarla savaşmak emredildi. Artık her kim ‘Lâ ilâhe illallah derse (İslâm’ın hakkı müstesna) malını ve canını benden korumuş olur. Artık onun hesabı Allah’a aittir.*”²³⁴

Eşrefoğlu Rûmi’nin rivayet etmiş olduğu hadisin birinci bölümü temel hadis kaynaklarında geçtiğinden “*sahihtir*”. İkinci kısmı ise hiçbir hadis kaynağında bulunamamıştır.

²³² Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki’n-Nufus, 238.

²³³ Buhârî, Kitabu’l-ıman, 17, Salat, 28; Müslim, Kitabu’l-ıman, 20.

²³⁴ Müslim, Kitabu’l-ıman, 21; Dârimi, Siyer: 10; İbn Mâce, Fiten: 1.

72. Hadis

”مفتاح الجنة لا اله الا الله“

Eşrefoğlu Rûmi hadisin anlamını vermemiştir. Hadisin anlamı şöyledir;

“*La ilahe illallah cennetin anahtarıdır*”.²³⁵

Hadis Buhari’de şöyle geçmektedir:

" Rasûlullah(sas.), Muâz'ı (ra.) Yemen'e vâli gönderirken:

"*Ey Muâz, Yemen'e vardığında yanına Kitap ehli kimseler gelip sana muhakkak: Cennetin anahtarı nedir?* diye soracaklardır. Sen onlara cevaben:

“ *Lâ ilahe ille 'ilallah cümlesidir. Lâkin bu Tevhit kelimesi, cennetin dışsız bir anahtarıdır. Eğer sen cennetin kapısı önüne dışlı bir anahtarla gelirsen cennet sana açılır; yoksa açılmaz,*” diye cevap verdi.”²³⁶

Hadisi Buhârî et-Târîh'te, Ebû Nuaym da el-Hilye'de mevsûlen rivayet etmişlerdir. Beyhakî Sünen'inde Muâz ibn Cebel'den merfûan da rivayet etmiştir.

Hadis merfudur. *Sahihtir.*²³⁷

73. Hadis

”افضل الذكر لا اله الا الله“

Eşrefoğlu Rûmi hadisin anlamını vermemiştir. Sadece arapça metnini vererek konunun anlatımına devam etmiştir. Hadisin anlamı şöyledir;

“*Zikrin en faziletlisi 'Lâ ilâhe illallah 'tır.*”²³⁸

Hadis temel kaynakların birçoğunda geçmektedir. İbn Mâce, Tirmîzi, Nesâî, İbn Hibban ve Hâkim'in Müstedrek'inde rivayet edilmiştir.²³⁹

Tirmîzi'ye göre bu rivayet “*hasen garib*” derecesindedir. Hâkim ve Suyutî isnadın “*sahih*” olduğunu belirtmişlerdir.²⁴⁰

Dolayısıyla rivayetin *sahih* olduğu anlaşılmaktadır.

²³⁵ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 238.

²³⁶ Buhârî, Cenâiz, 1; Ebu Dâvud, Cenâiz 20; Hâkim, el-Müstedrek, I, 351; Heysemî, Mecmeuz-Zevaid, I, 18; Aynî, Umdetu'l-Kârî, VIII, 3.

²³⁸ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 238.

²³⁹ İbn Mâce, Edeb, 55; Tirmîzi, Deavât, 9; Nesâî, Sünenul Kübrâ, VI, 208; İbn Hibban, Sahih, III, 126; Hâkim, Müstedrek, I, 676.

²⁴⁰ Tirmîzi, Deavât, 9; Hâkim, Müstedrek, I, 676; Suyutî, Câmiu's-Sağir, I, 79.

74. Hadis

” لا تقوم الساعة حتى لا يقول في الارض الله الله “

Müzekki'n-Nufüs'ta anlamı geçmemektedir. ²⁴¹

Temel kaynaklarımızdan olan Müslim'de “*Ahir Zamanda İmamın Elden Gitmesi*” bâbı'nda şu şekilde geçmektedir:

وعن أنس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص ع م) : لا تَقُومُ السَّاعَةُ عَلَى أَحَدٍ يَقُولُ: اللَّهُ اللَّهُ

Hz. Enes (ra.) anlatıyor: "Resulullah (sas.) buyurdular ki:

“*Kıyamet Allah Allah diyen bir kimsenin üzerine kopmayacaktır.*”²⁴²

Şu şekilde de anlam verilebilir;

“*Allah Allah diyen hiç bir kimsenin üzerine kıyamet kopmaz.*”²⁴³

Tirmizî bu rivayet için “*hasendir*” diyerek sıhhat derecesini söylemiştir.

Hasen Hadis: Adalet ve zabt sıfatı tam olmayan bununla beraber hadisi münker sayılmayan bir kimsenin rivayet ettiği, şazz ve muallel olmayan hadistir.²⁴⁴”

75. Hadis

Rasulullah Aleyhi's-Salêtü ve's-Selam buyurur:

” رفع القلم عن ثلاث عن الصبي حتى يخلتم و المجنون حتى افاق و النائم حتى يتيقظ “

Eşrefoğlu Rûmi hadisin anlamını vermeden diğer bir hadise geçer. Anlamı ise şöyledir:

“*Üç kişiden kalem kaldırıldı: Ergen oluncaya kadar çocuklardan, iyileşinceye kadar delilerden, uyanıncaya kadar uyuyandan.*” ²⁴⁵

Hadis birçok kaynakta geçmektedir. Ebu Dâvud, Nesâî ve başkalarının sahih isnadla rivayet etmiş olduğu şu hadis-i şeriftir:

²⁴¹ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 238.

²⁴² Müslim, İman,6, 64; Tirmizî, Fiten, 35.

²⁴³ Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim'in Terceme ve Şerhi, II, 234.

²⁴⁴ A. Aydın, Hadis İstılahları Sözlüğü, 110.

²⁴⁵ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 241.

عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ رَفَعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثٍ عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ وَعَنِ الصَّغِيرِ حَتَّى يَكْبُرَ وَعَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَعْقِلَ أَوْ يُفِيقَ

Hız. Aişe'den (ra.), Peygamber Efendimiz'in (sas.) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

*“Kalem (sorumluluk), ergenlik çağına ulaşınca kadar çocuktan, uyanıncaya kadar uyuyandan ve akıllanıncaya ya da ayılınca kadar deliden kaldırılmıştır.”*²⁴⁶

Temel hadis kaynaklarında birçoğunda geçen bu rivayet *“ sahihtir.”*

76. Hadis

Eşrefoğlu Rûmi yukarıdaki hadisin devamında başka bir hadis rivayet eder:

Unutup hata eden için dahi buyurur:

“ رفع القلم عن اثنان الخطاء و النسيان ”

Hadisin anlamı şöyledir; *“İki sınıftan kalem kaldırıldı; Unutarak ve yanlışlıkla hata eden kimselerin günahları yazılmaz.”*²⁴⁷

Kaynaklarda bu anlama en yakın iki rivayet İbn Mâce'de zayıf bir senedle geçmektedir ve rivayet şöyledir:

Ebû Zerr-i Ğifârî'den (ra.) ve Abdullah bin Abbas'dan (ra.) rivayet edildiğine göre; Resûllulah (sas.) şöyle buyurdu:

*“Ümmetimin yanılmasını, unutmasını ve zorlandığı şeyin günahını Allah Teâlâ şüphesiz affetmiştir.”*²⁴⁸

“Zevâid'de şöyle denilmiştir:

Âlimler, Ebû Zerr-i Ğifârî'nin senedinde bulunan râvi Ebû Bekir et-Hüzelî'nin zayıflığı üzerinde ittifak ettikleri için bu sened zayıftır.

Eşrefoğlu Rûmî'nin rivayetine anlam olarak en yakın bu hadislerin senedleri zayıftır.

²⁴⁶Buhâri, Hudud, 22, Talak, 11; Ebû Davud, Hudud, 17; Nesâi, Talak, 21; İbn Mâce, Talak, 15; Ebu Hanife, Müsned, Hudud, 5; Tirmîzi, Hudud, 15; Darîmî, Sünen, Hudud, 1.

²⁴⁷Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 241.

²⁴⁸Haydar Hatipoğlu, Sünen-i İbn Mâce Tercümesi ve Şerhi, V, 574.

77. Hadis

Enes b. Malik'den (ra.) rivayet edildiğine göre bir mecliste Cebrâil(as.) geldi ve Rasulullah'a(sav.) dedi ki:

-“Ya Rasulullah senin ümmetinin fakirleri ganilerden beş yüzyıl önce cennete girse gerektir” dedi. Bu sözleri işiten Hz. Peygamber:

“-Şâd olup içinizde şiir okur varımdır? buyurunca bir bedevi yerinden doğru gelip “-Ya Resulallah ben okurum” dedi.

Resulullah hazreti “oku” dedi. Bedevi bu beyitleri okudu:

”قد لسعت حية الهوا كبدى/ فلا طيب لها ولا راى

الا الحبيب الذى شغفت به / فعنده رقيتى و ترياقي

“Nefis ve arzu yılanı ciğerimi soktu / Ne tabibi var ne de efsuncusu

Ancak kendisine âşık olduğum sevgili / Odur benim doktorum ve tiryakım.”

Resulullah ayağa kalktı ashab ta ayağa kalktı. Rasulullah o kadar hareket etti ki ve safaya geldiler mubarek ridası üzerinden düştü. Ne zaman ki fariğ oldular her biri yerlerine oturdular.

Muâviye b. Ebu Süfyan “Ne güzel oyununuz var ya Rasulullah” dedi.

Rasulallah “Böyle şeyleri bırak Yâ Muâviye Dostun zikrini işitince yerinde durup ürpermeyen kerim olabilir mi? diye cevap verdi. Abası kendine verildi. Almadı ve şöyle buyurdu:

“ Semâ ve vecd halinde düşen, sahibinin değil yaranındır.” Buyurdu. Abası dört yüz kadar parçaya bölündü, Çünkü orada o kadar sahabe vardı. Onlara birer parça verdiler.²⁴⁹

Rivayeti zayıf ve mevzu hadisleri toplayan kitaplarda bulmak mümkündür.²⁵⁰

El-Albânî bu hadisin “mevzu” olduğunu belirtmiş ve şu şekilde açıklamıştır:

İbn Teymiye (v.728/1328) Risâle-i Müniriye isimli eserinin “Sema ve Raks” konusunu işlerken bu rivayetle ilgili olarak şöyle der:

“Meşhur olan bu rivayet ilim ehlinin ittifakıyla bu haliyle yalan ve uydurma olduğudur. Bununla beraber bazıları bunu rivayet etmişlerdir. Bu rivayeti aktaranlar,

²⁴⁹ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 246.

²⁵⁰ Zehebi, Mizan, III, 164 hadis no:5982.

*Rasulullah(sas.)ve ashabının hallerini bilmeyenlerdir. Aynı zamanda islam ve iman hakkında cahil olanlardır. Anlatılan kıssa da hurafedir” demektedir.*²⁵¹

78. Hadis

قال رايت النبي انا و زيد فقال لزيد انت مولاي قال فحجل وهو نوع نم الرقص فقال لجعفر انت اشبهت خلقي فقال فحجل فقال لي انت منى فحجبت (قال أحمد ابن حنبل و هذه الحديث دال على جواز الرقص عند طيبه الباطن

Hz. Ali (ra) buyurmuşlardır ki(Bir gün, Cafer ve Zeyd ile Rasulullah'in (sas.) huzuruna vardım.) Efendimiz(sas.) , Zeyd'e:

-“*Sen benim kölemsin*” buyurdu.

-Zeyd, sevinç ve memnuniyetten hemen raksa başladı. Sonra Cafer'e:

-“*Sen de surette ve ahlakta bana benzersin*”, buyurunca o dahi raksa başladı.

Sonra bana hitap buyurdu.

-“*Sen de bendensin*”.

-Ben da şevkimden raksa başladım.²⁵²

Eşrefoğlu Rûmi'nin rivayeti bütünüyle hiçbir kaynakta bulunamamıştır. Hadis kaynaklarında bu rivayetin belli kısımları, parçalar halinde geçmektedir. Buhari'de ve diğer kaynaklarda geçen rivayetler şu şekildedir:

Hz. Peygamber(sas.) Hudeybiye anlaşmasından sonra sahabeleriyle birlikte Mekke'den çıktı.

Bu sırada Hz. Hamza'nın kızı Peygamber'e:

-*Yâ ammî, yâ ammî!* diye feryâd ederek arkalarına takılmıştı. Ali ona uzandı ve eliyle tuttu da (mahfede bulunan) Fâtıma'ya hitaben:

-*Amcamın kızını al!* deyip, onu mahfeye yükledi.

Medine'ye geldikten sonra Hamza'nın kızının misafirligi hakkında Afî, Zeyd ibn Harise, Ca'fer çekiştiler. Afî:

-*O, benim amcamın kızıdır. Onun terbiyesine ben herkesten fazla hak sahibiyim,* dedi.

²⁵¹ El-Albânî, Silsilu'l-Ehadis'd-Daife ve'l-Mevdua, II, 34, hadis no:558. Geniş açıklama için bkz; Ahmet Yıldırım, Tasavvufun temel öğretilerinin hadislerdeki dayanakları, TDV. Yay. 2009, s.370.

²⁵² Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 247.

Ca'fer de:

-*O, benim amcamın kızıdır. Teyzesi de benim nikâhım altındadır. (Terbiyesi bana düşer), demişti.*

Zeyd ibn Harise de:

- *O, benim (ahdî) kardeşimin kızıdır, diyordu.*

(Bu dava kendisine arz edilince) Peygamber (sas.), Hamza'nın kızının teyzesine ait olduğuna hükmetti ve:

- *“Teyze, terbiye hususunda ana derecesindedir”* buyurdu. Sonra Ali'ye hitaben:

- *“Sen bendensin, ben de sendenim (yani sen bana neseb bağı ile bağlısın, ben de sana bağlıyım)”* diye naziklik gösterdi.

Ca'fer'e de:

- *“Sen de yaratılışım bakımından ve ahlâkım bakımından bana benzedin”* dedi.

Zeyd ibn Hârise'ye de:

- *“Sen bizim kardeşimiz ve dostumuzsun”* dedi.²⁵³

Yukarıdaki hadisin Buhari'de geçen sahabenin fazileti babında her bir sahabe için ayrı ayrı rivayeti şöyledir:

-Peygamber (sas.) Ali'ye hitaben: *“ Ya Ali! Sen bendensin, ben de sendenim”* buyurmuştur.²⁵⁴ Bunu duyan Hz. Ali sevincinden sallanmıştır.²⁵⁵

-Peygamber (sas.), Ca'fer'e hitaben: *“Sen hilkatın ve ahlâkın yönünden bana benzedin”* buyurmuştur.²⁵⁶ Bunu duyan Ca'fer-i Tayyar sevincinden sallanıp raks etmiştir.²⁵⁷

-Peygamber'in (sas.) Zeyd'e hitaben: *“Sen bizim kardeşimiz ve dostumuzsun”* buyurduğunu söylemiştir.²⁵⁸

Sühreverdî (v.632/1234) bu rivayetleri semânın mübahlığı konusunu işlerken zikretmiştir.

Yukarıda ki hadislerin son kısımlarına sonradan ilaveler yapıldığı açıktır. Bütün olarak bu hadisi ele aldığımızda mutasavvıfların sema'nın mübahlığını belirtmek için yaptıkları bir *müdrektir*.

²⁵³ Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 108; Buhâri, Sulh, 6; Ebu Davud, Talak, 7; Hâkim, Mustedrek, III, 120; El-Albânî, Sahiha, III, 178.

²⁵⁴ Buhâri, Fezâlu's-Sahabe, 9.

²⁵⁵ Sühreverdî, Ömer b. Muhammed Avârif, terc. Hasan Kâmil Yılmaz- İrfan Gündüz, İstanbul,1990, 234.

²⁵⁶ Buhâri, Fezâlu's-Sahabe, 10.

²⁵⁷ Sühreverdî, Avârif, 179.

²⁵⁸ Buhâri, Fezâlu's-Sahabe, 17.

79. Hadis

Hz. Resul Sallahu Teâle Aleyhi ve Sellem buyurdu:

“Kim ki dostunun ismini işitip yerinden doğrulup harekete geçmezse o kimse kerim değildir.”²⁵⁹

Eşrefoğlu Rumi'nin sadece anlamını verdiği ve hadis olarak ifade ettiği cümle 78. Hadis'in içerisinde geçen bir cümledir. Kaynaklarda bulunamayan bir sözün hadis olduğu söylenemez. *Mevzu'* bir rivayettir.

80. Hadis

- Hz. Resul Sallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu:

“Miraç gecesinde bir bölük avratlar gördüm ki her birinin ellerinde ateşten makaslar vardı. Kendilerinin etlerini durmadan keselerdi. Cebrail'e sordum ki bunlar kimlerdir? Cebrail buyurdu:

Bunlar şunlardır ki zinadan oğlan doğuran kadınlardır”²⁶⁰ dedi.

Araştırdığımız hadis kaynaklarında²⁶¹ miraç ile ilgili rivayetlerde bu şekilde bir ibareye rastlamadık. İhtiyatla bakılması gereken bir rivayettir.

81. Hadis

Eşrefoğlu Rûmi “ölmezden önce ölenlerin makamıdır” diyerek hadisi rivayet etmiştir.

“موتوا قبل ان تموتوا”²⁶²

Hadisin anlamı şöyledir: “Ölmeden önce ölünüz ”

Temel hadis kaynaklarında geçmeyen bu hadis, Aclûnî (v.1162/1749) Keşfü'l Hafâ'da şu şekilde rivayet etmiştir;

“ Ölmeden önce ölünüz ” sözü, Peygamberimiz'in (sas.) sözü değildir. Nitekim meşhur hadis âlimi Hafız İbn Hacer; “bu sözün hadis olmadığı sabittir” demektedir. Aclûnî, ise bu sözün sofilerin sözü olduğunu, “hakiki ölüm gelmeden önce şehvî

²⁵⁹ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 249.

²⁶⁰ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 250.

²⁶¹ Buhâri, Salat, 8. Bed'ul Halk, 6; Müslim, İman,75; Timizi, Cehennem, 11.

²⁶² Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 251.

arzulara uymamak ve nefsi gemlemek suretiyle mecazen ölmek” şeklinde anlaşılması gerektiğini belirtmiştir.²⁶³

Aliyyu’l Kârî ise bu sözün Hz. Ali’ye aid olduğunu belirtmiştir. ²⁶⁴

Eşrefoğlu Rûmi’nin bu rivayeti *hadis değildir*.

---

²⁶³ Aclûnî, Keşfu’l Hafâ, II, 291.

²⁶⁴ Aliyyu’l Kârî, Nureddin Ali b. Muhammed b. Sultan, el- Masnu’ fi Marifeti’l-Hadisi’l-Mevzû, Uydurma Olduguna İttifak Edilen Hadisler, Thk, Abdulfettah Ebu Ğudde, Trc. Halil İbrahim Kutluay, İnkîâb Yay. 2011, 279.

6. FASIL; ŞEYHİ KÂMİLİN MÜRİDİ OLMAK HAKKINDADIR.

Eşrefoğlu Rûmi bir şeyhi kâmilin müridi olmanın önemini şu şekilde açıklar:

‘Hak yolunda sulûk etmek isteyen kimseye ilk önce şeyh-i kâmil gerekir. İnsana Allah-ü Teâlâyı ancak kâmil bir müşid sevdirebilir. Allah Teâla’yı sevmeyen, O’na tâlib olamaz. Müşid-i kâmil o kimsedir ki insanda istek husule getire. Yani Hak Teâla’yı insana sevdire. Yalnız bizim Allah Teâla’yı sevmemiz kâfi değildir. Hak Teâla da bizi sevmesi gerekir.’²⁶⁵

Bu açıklamadan sonra hadislerle konunun ehemmiyetini belirtir.

82. Hadis

-Resul Hazreti Sallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

"والذى نفس محمد بيده ان احب عباد الله الى الله الذى يحبون الى عباده و يحبون عباد الله الى الله و يمشون فى الارض بالنصيحة"

Hadisin manası; *Şol Tanrı hakkı için Muhammed(sas.) in ruhu O'nun kudreti kabzasındadır. Allah'ü Teâlâ'nın sevgili kulları şunlardır ki; Onlar Allah'ü Teâlâ'yı kullarına sevdireler ve kullarını Allah Teâlâ'ya sevdireler.*²⁶⁶

Eşrefoğlu Rûmi hadisin arapça ibaresini verdikten sonra manasını açıklamıştır. Fakat manasının tamamını vermemiştir.

Hadisi, İbn Ebi'd-Dünya Hasan Basrî'den nakille “*Rasulullah'ın ashabından birisi şöyle buyurdu*” şeklinde belirterek ashaptan birinin sözü olduğunu ifade etmiştir.²⁶⁷

Ayrıca başka hadis kaynaklarında geçmeyen bu rivayete en yakın metinler, Heysemî'de(v.807/1405) ve Beyhaki'de(458/1066) geçmektedir.

Heysemî'de geçen rivayet şöyledir:

Ebu Said el Hudri'den (ra.) Hz. Peygamber(sas.) şöyle buyurmuştur;

²⁶⁵ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 252.

²⁶⁶ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 252.

²⁶⁷ İbn Ebi'd-Dünya, Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd el-Bağdadi, Kitabu'l Evliyâ, Kütüb's-Sekafiyye, Beyrut, 1993, s.20.

“Ben öyle insanlar biliyorum ki onlar peygamber ya da şehit değildirler, fakat kıyamet gününde nebiler ve şehitler onlara imrenirler. Muhakkak ki Onlar, Allah’ı sever ve halkı Allah’ın emirlerini emretmeleri ve yasaklarını nehy etmeleri ile de Allah’ı sevdirecekler”²⁶⁸

Onlar yeryüzünde nasihat ederler. Biz dedik;

“Ey Allah’ın Resulü Allah’ın kulları nasıl insanları Allah’ı sevdirecekler.”

Allah Resulü(sas.):

“Allah’ın sevdiğini emrederler ve yasakladıklarını nehy ederler böylece Allaha itaat ederler ve Allah da onları sever.” buyurmuştur.²⁶⁹

Beyhaki’nin rivayetinde ilavelerle aynı mana ifade edilmiştir.

Heysemî ve Beyhaki rivayetini değerlendirmesini yaparak “zayıf” olduğunu belirtmiştir.

83. Hadis

Rasul Hazreti Aleyhi ve Sellem Hak Teâla Hazretinden şöyle buyurur:

إذا كان الغالب عبدى الاشتغال بى جعلت همه و الذته فى ذكرى عشقنى و عشقته رفعت الحجاب فى ما بينى و بينه لا يسهوا ان سهى الناس اولائك كلامهم كلام الانبياء اولائك الابطال حقا اولائك الذين اذا اردت باهل الارض عقوبة او عذابا اذكرهم فيه فصرفته عنهم (صدق الله العظيم و صدق رسوله الكريم)

Hadis-i Kudsinin manası şöyledir:

“Benim kullarımın benimle meşguliyetleri diğer meşguliyetlerine galebe çalsa o kimsenin himmetini, kastını, fikrini ve lezzetini benim zikrimde olur. O zaman, o bana bende ona âşık olurum. Onunla kendim arasında olan perde ve hicapları kaldırırım. Halk unuttuğunda onlar unutmazlar. Onlar, enbiya sözü söylerler. Onlar benim bahadır kullarımdır. Onlar benim abid kullarımdır. Dünya halkına bir musibet göndermek istesem bu kullarımı anar ve göndermek istediğim musibetten vazgeçerim.”²⁷⁰

²⁶⁸ Heysemî, Mecme’uz-Zevaid, I,168, hadis no:524.

²⁶⁹ Beyhaki, Şuabu-l İman, II,12, hadis no:405

²⁷⁰ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki’n-Nufus, 253.

Eşrefoğlu Rûmî'nin rivayet ettiği bu hadis sadece Ebu Nuaym el-İsfehânî (v.430/1038)'nin Hilyetu'l-Evliya'sında geçmektedir. Daha sonraki derleme eserlerden Ali el-Müttakî el-Hindî'nin (ö. 975/1567) Kenzü'l-Ummâl adlı eserinde geçmektedir.²⁷¹

Ebu Nuaym, hadisin sıhhati ile ilgili olarak, rivayetin sonunda “ *zayıf* ” olduğunu belirtmiştir.

84. Hadis

Eşrefoğlu Rûmî elbette kişiye şeyh gerek olduğunu beyan babında şu hadisi nakleder; Rasul Hazreti Aleyhi ve Sellem Hak Teâla Hazretinden şöyle buyurur:

" أَلنَّاسُ نِيَامُ فَلَا بَدَّ مِنْ مَنبِهِ "

Anlamını şöyle vermiştir; “*Bu halk uyurlar, elbette bunlara bir uyarıcı gerektir.*”²⁷²

Eşrefoğlu Rûmî'nin rivayetini başvurduğumuz kaynaklarda bulamadık.

Dolayısıyla bu rivayete ihtiyatla bakmak gerekir.

85. Hadis

Rasul Hazreti Aleyhi ve Sellem şöyle buyurur:

" اصْحَابِي كَالنَّجْمِ بَابِهِمْ اِقْتَدَيْتُمْ اهْتَدَيْتُمْ "

Eşrefoğlu Rûmî hadisin arapça ibaresini verdikten sonra manasını şu şekilde açıklamıştır:

“ *Benim yârenlerim yıldızlar gibidir. Eğer bunlara uyarırsanız hidayet bulursunuz.*”²⁷³

Temel kaynaklarda geçmeyen bu hadisi Kudâî ve Aclûnî rivayet etmişlerdir.²⁷⁴

Rivayet ile ilgili olarak çeşitli değerlendirmeleri yapan El-Albânî, İbn Hacer(v.807/1448) ve İbn Hazm(v.456/1064)'ın hadisin râvileri hakkında meçhul ve

²⁷¹ Ebû Nuaym, Hilyet'ul Evliya, V I, 165. Ali el-Muttaki, Kenz'ul Ummal, I, 433, hadis no:872.

²⁷² Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 254.

²⁷³ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 254.

²⁷⁴ Aclûnî, Keşfu'l Hafâ, I, 136 Kudâî, Müsnedü's-Şihâb, II, 275.

kezzâb kimseler olduğundan belirterek “bu söz yalan ve uydurmadır, hiçbir şekilde rivayeti sahih olamaz.” demişlerdir.²⁷⁵ Rivayet “Mevzudur.”

86. Hadis

Rasul Hazreti Aleyhi ve Sellem şöyle buyurur:

"علماء امتي كانبيا بني اسرائيل"

“ Ümmetimin âlimleri beni israilin peygamberleri gibidir.”²⁷⁶

İlk dönem temel hadis kaynaklarında geçmeyen bu hadisi Aclûnî rivayet etmiştir. Açıklamasında Suyuti'nin “hocam İbn Hacer bu rivayetin aslı yoktur” dediğini belirtmiştir.

Bu rivayete yakın anlamda iki hadisi yine açıklama olarak vermiştir.

Birincisi: “İbn Abbas(ra)tan rivayetle “insanların enbiya ya en yakın olanları âlimler ve cihat edenlerdir.”

İkincisi: “Kur'an'nın hamelelerine ikram ediniz. Neredeyse onlar enbiya olacaktı. Ancak onlara vahiy gelmez.”²⁷⁷

Son derece meşhur bir hadis gibi görünse de gerçekte Hz. Peygamber(sas.) 'e aidiyeti oldukça şüphelidir. El-Albânî bu rivayetin, hadis âlimlerinin ittifakıyla “mevzu” olduğunu ve Kadiyani'lerin peygamberliğin devam ettiğini ispatlamak için kullandıklarını deliller arasında olduğunu belirtmiştir.²⁷⁸

Eşrefoğlu'nu rivayet ettiği bu hadis âlimlerinin ittifakıyla “Mevzu'dur.”

87. Hadis

Hazreti Resul Sallallahu aleyhi ve Sellem şöyle buyurur:

قال خط رسول الله لنا خطأ فقال هذا سبيل الله ثم خط خطوطا عن يمينه و عن شماله و قال هذا سبيل عن شيطان يدعوا اليه و قرا و ان هذا صراطى مستقيما فاتبعوا و لا تتبع السبل فتفرق بكم عن سبيله" "كل سبيل منها

²⁷⁵ El-Albânî, Silsilu'l-ehadis'd-Daife ve'l-Mevdua, I, 144, hadis no:58. Ayrıca bkz. Nuri TUĞLU, Mâturidî Kelâm Ekolü Çerçevesinde Kelâmî Hadislerin Değerlendirilmesi, 259, (Basılmamış doktora tezi)

²⁷⁶ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 254.

²⁷⁷ Aclûnî, Keşfu'l Hafâ, II, 64.

²⁷⁸ El-Albânî, Silsilu'l-ehadis'd-Daife ve'l-Mevdua, I, 679, hadis no:466.

Abdullah İbni Mes'ûd(ra)'tan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir:

-Bir gün Resûl Hazreti bizim için bir çizgi çizdi ve buyurdu ki:

“Bu Allah’ın yoludur.” Sonra o çizginin sağına ve soluna bir takım çizgiler daha çizdi ve ; “bunlar da yollardır. Her yolun başında bir şeytan bulunur ve insanları bu yollara çağırır.” buyurduktan sonra:

“Şüphesiz bu, benim dosdoğru yoluma uyun. (Başka) yollara uymayın. O yollarlar sizi Allah’ın yolundan ayırır. İşte sakınmanız için Allah sizlere bunları emretti”²⁷⁹ mealindeki ayeti okudu.²⁸⁰

Ayetin anlaşılması için Hz. Peygamber’in (sas.) hem göstererek hem de anlatarak olayı canlandırması en etkili öğretim yöntemlerindedir.

Temel hadis kaynaklarımızdan olan İbn Mâce ve Dârimî’de geçen bu rivayet “Sahihdir.”²⁸¹

88. Hadis

Rasul Hazretinden Sallallahü Aleyhi ve Sellem şöyle buyurur:

" قال ان الله تعالى يبعث لهذه الامت علي راس كل مائة سنة من يجدد لها دينها " ²⁸²

Eşrefoğlu Rûmi hadisin anlamını vermeden konuyu anlatmaya devam etmiştir.

Hadisin anlamı şöyledir:

Ebu Hureyre (ra) den rivayet edilmiştir: Rasûlullah (sas.)şöyle buyurmuştur;

“Allah-ü Teâla bu ümmete her yüz senenin başında bu dini yenileyip ihya edecek bir müceddid gönderir.”

İnsanlar arasında cehaletin arttığı, bid'atların çoğaldığı, sünnetlerin unutulmaya yüz tuttuğu her yüz yılın nihayetinde veya başında, Cenabı Allah, Kur'an ve Sünneti bilen, ilmiyle amel eden kişiler yaratacak ve bu zatlar unutulmuş ya da unutulmaya yüz tutmuş sünnetleri ihya edecekler, bid'atleri ortadan kaldıracaklar ve İslam'ı aslı saflığına döndürmeye çalışacaklardır. Diğer âlimler arasında ilmiyle, faziletiyle ve ameliyle seçkinleşen bu zatlara müceddid denilir. Geçmiş devirler için çeşitli âlimler tarafından

²⁷⁹ En'âm 6/153.

²⁸⁰ İbni Mâce, Mukaddime, 11; Dârimî, Mukaddime, 23.

²⁸¹ İbni Mâce, Mukaddime, 11; Dârimî, Mukaddime, 23.

²⁸² Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 255.

bazı isimler, yaşadıkları devrin müceddidi olarak takdim edilmektedir. Bu belki mümkün olabilir. Ancak müceddidliği yalnız onlara has kılmak ve başka müceddidin olmadığını söylemek yersiz olur. Onlardan başka müceddidler de gelip geçmiştir. İleride de daha birçok âlim gelecek ve İslam esaslarının unutulmamasına, İslam'a sokulan bid'atların ayıklanmasına zulmün ve müstevli hâkimiyetinin yok edilip İslam'ın hayata hâkim kılınmasına çalışacaklardır.²⁸³

Ebu Davud'un rivayet ettiği bu hadisin râvileri şeyhaynden Müslim'in şartlarında olduklarından hadis *sahihtir*.²⁸⁴

89. Hadis

” لولاك لولاك لما خلقت الافلاك ”

“ *Sen olmasa idin hiçbir nesne yaratmaz idim.* ”²⁸⁵

Erken dönem hadis kaynaklarında rastlanmayan bu hadis hakkında, Aclûnî “*mevzudur*” dedikten sonra: “ *Her ne kadar hadis sahih değilse de manası sahihtir* ” der.²⁸⁶

Bir sözün manasının sahih olması onun hadis olduğu anlamına gelmez. El-Albânî de hadis hakkındaki görüşleri aktardıktan sonra “*bu mana ile ilgili rivayetin zayıflığı konusunda tereddüdüm yok* ” der ve rivayeti *mevzu* olarak kabul eder.²⁸⁷

90. Hadis

Peygamberimiz miraca çıkarken Cebrail kendi makamına kadar götürdü ve şöyle dedi:

“-*Ya Muhammed, ben kendi makamıma kadar geldim, bundan öte bir adım daha atarsam yanarım.*” Dedi. Rasûlullah(sas.)

²⁸³ Ebu Davud, Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi,(tercüme ve şerh: Necati Yeniçel, Hüseyin Kayapınar) Şamil Yayınevi, I-VII, İstanbul, 1990, XIV, 412-415.

²⁸⁴ El-Albânî, Silsilu'l-Ehadis'us-Sahihah, II,48, Hadis no:599.

²⁸⁵ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 255.

²⁸⁶ Aclûnî, Keşfu'l Hafâ, II, 328 hadis no:2489.

²⁸⁷ El-Albânî, Silsilu'l-ehadis'ud-Daife ve'l-Mevdua, I, 450,451, hadis no:282.

“Nereye gideceğimi bilmem, ben ne yaparım” dedi. Sonra bir melek geldi, onu aldı ve ileri gitti, tâ “ *kâb-ı kavseyni ev ednâ* ” makamına vardıklarında o iki cihan fâhrine niceleri mürşid oldu.²⁸⁸

Eşrefoğlu Rûmî'nin bu rivayeti herkese bir şeyh gerektiğini anlatmak için söylemiştir. Bu lafızlarla araştırdığımız kaynaklarda böyle bir hadise rastlamadık. Bu rivayete yakın anlamda miraç olayını anlatan birçok hadiste parça parça da olsa bu olay anlatılmıştır.

Buhari'de geçen rivayet şöyledir:

“*Sonra Cibril beni tâ Sidretü'l-Müntehâ'ya varıncaya kadar birlikte götürdü. Sidre 'yi öyle acîb renkler kaplamıştı ki, onlar nedir bilemem. Sonra cennete girirdim ki içinde birçok inci dizileri vardı toprağı da misk idi.*”²⁸⁹

Müslim'de geçen rivayet şöyledir:

Abdullah b. Mes'ud (ra)'den rivâyete göre, şöyle demiştir:

*Rasûlullah (sas.) , Mirac'a çıkarıldığında Sidret-ül Münteha'ya kadar ulaştı o altıncı semadadır. Aşağıdan çıkanlar oraya ulaşır. Yukarıdan indirilenler de yine oraya ulaşır. Ve oradan kabz olur.*²⁹⁰

Temel hadis kaynaklarından Buhari ve Müslim'de geçen bu hadisler *sahih*dir.

91. Hadis

Hak Teâlâ gönüller hakkında bize şöyle der;

“*ما وسعني ارضى ولا سمائي ولا كرسي بل وسعني قلب عبد مؤمن من نقي تقى*”

Hak Teâlâ buyurur: “*Yerlere göklere kürsüye sığmadım. Mümin kulunun gönlüne sığıdım. Zira o kimselerin gönüllerinde benden başkası yoktur.*”²⁹¹

Aclûnî hadisi naklettikten sonra tahricini şu şekilde yapmıştır;

Rivayeti İmam Gazzali İhya'nın bir yerinde “*Yere ve göğe sığmadım, yumuşak ve sakın olan mü'minin kalbine sığıdım*” şeklinde zikreder.

²⁸⁸ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 256.

²⁸⁹ Buhârî, Salat, 1.

²⁹⁰ Müslim, İman: 76; Tirmizî, Tefsirü'l Kur'an, 54.

²⁹¹ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 260.

Irakî ise hadisin tahririnde “aslını göremedim” der. Ayrıca İbn Teymiyye’nin “O İsrailiyyat içerisinde mezkûrdur, Rasûlullah’dan (sas.) rivayet edildiğine dair herhangi bir isnadı yoktur” demiştir.²⁹²

Tasavvuf kaynaklarında çok meşhur olan rivayet "mevzu"dur.

92. Hadis

Peygamberimiz (sas.) şöyle buyurur: Hak Teâlâ haber verir ve buyurur ki;

"كنت له سمعا وبصرا و لسانا و يدا في يسمع و بي يبصر و ينطق و بي يبطن "

Böyle kimselerin işiten kulağı olurum. Gören gözü, söyleyen sözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Benimle dinler, işitir, konuşur ve çalışırlar.”²⁹³

Buhari’de geçen rivayet şöyledir;

Ebû Hureyre (ra.) şöyle demiştir: Rasûlullah (sas.)şöyle buyurdu:

*"Allah(cc.) şöyle buyurdu; Her kim beni tanıyan ve ihlâs ile bana ibadet eden bir kuluma düşmanlık ederse, ben de ona harp ilân ederim. Kulum bana, kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevgili olan bir şeyle yaklaşamaz. Kulum bana nafile ibadetlerle de yaklaşmaya devam eder. Nihayet ben onu severim. Ben kulumu sevince de artık onun işitir kulağı, görür gözü, tutar eli, yürür ayağı mesabesinde olurum (ve bu organlarıyla meydana gelmesini arzu ettiği bütün dileklerini veririm). Diliyle de her ne isterse muhakkak onları da kendisine ihsan ederim. Bana sığınmak isteyince de muhakkak kulumu sığındırır, korurum. Ben yapmasını dilediğim hiçbir şey hakkında, mü 'minin ölümü karşısındaki tereddüdüm gibi tereddüt etmedim. Fakat bunda kulum ölümden hoşlanmıyordu, ben de kuluma acı gelen şeyi sevmiyordum "*²⁹⁴

Eşrefoğlu Rûmî’nin rivayet ettiği hadis, Buhari’de geçen rivayetin bir kısmıdır. Anlatmak istediği konuyla ilgili bölümü alıp kalan bölümünü rivayet etmemiştir.

El-Albânî, pek çok tarikle nakledilen bu hadisin râvilerinin bir kısmında cerh

²⁹² Haddad, Ebi Abdullah Mahmud b. Muhammed, Tahric-i Ehadis-i ihya’yı Ulum, s, 1541, hadis no:2369; Aclûnî, Keşfu’l Hafâ, II, 195, hadis no:2256.

²⁹³ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki’n-Nufus, 261.

²⁹⁴ Buhârî, Rekaik, 38.

olmasına rağmen çok farklı tariklerle geldiğinden muhaddislerin sahih hükmünü verdiğini açıklamıştır.²⁹⁵ Dolayısıyla hadis *sahih* tir.

93. Hadis

Rasulullah (sas.) buyurur:

*“Bu âlemin yıkılmasına ve bu dinin harap olmasına sebep üç taifedir. Biri cahil sofiler ve biri fasık âlimler ve biri dahi zalim beylerdir.”*²⁹⁶

Hadis olarak kaynağı bulunamamıştır. Metne baktığımızda cahil sofiler ibaresi de bu sözün *hadis olmadığını* göstermektedir.

Çünkü Hz. Peygamber(sas.) zamanında sofiler yoktu. Hicri üçüncü asırdan sonra tasavvufun gelişmesiyle beraber oluşan bir kavramın önceden kullanılması mümkün değildir.

---

²⁹⁵ El-Albânî, Silsilu'l-ehâdisu's-Sahîha, III,184, Hadis no:1640.

²⁹⁶ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 261.

7. FASIL; TEVBE HAKKINDADIR.

Tevbeden maksat; nefsin kötü sıfatlarını iyiye döndürmektir. Nefs-i emmareyi levvamelîğe, mülhimeliğe, mutmeinneliğe döndürmektir. İrcî hitabına kabiliyet kesbettirmektir. İhlas ile tevbe, amel-i salih ile meşgul, riyazete ve mücahedeye devam etmelidir. Zikrullah yapmalıdır. Çünkü bunların özelliği nefs-i emârenin kötü sıfatlarını iyiye tebdil etmektir.²⁹⁷

Eşrefoğlu Rûmi, bu açıklamadan sonra hadislerle konunun ehemmiyetini belirtir.

94. Hadis

Rasul Hazretinden Sallallahü Aleyhi ve Sellem şöyle buyurur:

" هلك المسوفون سوف اتوب "

*"Tövbe edeyim deyip de tövbeyi geciktirenler helak oldular."*²⁹⁸

Hadis kaynaklarında sadece Ebu'l Leys es- Semerkandi (v.373/1007)'nin Tenbihu'l Ğâfilin isimli eserinde şu şekilde geçmektedir:

عن ابن عباس رضي الله عنها عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال هلك المسوفون و المسوف من يقول سوف اتوب

İbn Abbas'dan (ra.) rivayet edilmiştir. Nebi (sas.) şöyle buyurmuştur:

*" Erteleyenler helak olmuştur.(zarardadır) Çünkü o kimseler sonra tövbe ederim der."*²⁹⁹

Hadisin tahrirci ise; ravilerden ikisi mecruh olduğu için hadis " zayıf " kabul edilmiştir. Ayrıca başka bir kaynaktan tesbit edilemediğinden de *zayıf* olarak nitelendirilebilir.

Ebu'l Leys es-Semerkandi'nin hadisin geçtiği eseri olan Tenbihu'l Ğâfilin isimli eseri hadis dalında yazılmış bir eser olmadığından hadis konusunda da kaynak olarak alınmamalıdır.

İrâkî bu hadis için " kaynağını bulamadım " demiştir.³⁰⁰

²⁹⁷ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 275.

²⁹⁸ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 275.

²⁹⁹ Ebu'l-Leys es- Semerkandî, Nasr ibn Muhammed el- Hanefi, Tenbih'ul Ğâfilin, Müessese'tu-l Eham, Kahire, 1997, (Âhir'it- Tevbe Bâbı) 82, hadis no:162.

³⁰⁰ Haddad, Ebi Abdullah Mahmud b. Muhammed, Tahrir-i Ehadis-i ihya'yı Ulum, IV, 12.

95. Hadis

Rasul Hazretinden Sallallahü Aleyhi ve Sellem şöyle buyurur:

” ما اضر من استغفر وان عاد في اليوم سبعين مرة “³⁰¹

“*Günah işleyip te günahına istiğfar eden kimse, günde yetmiş kere günah işlese dahi günahları üzerinde kalıcı değildir.*”

Ebu Davud’ geçen rivayet şöyledir; Ebû Bekir es-Sıddîk’den (ra.); demiştir ki:

Resullülâh (sas.) şöyle buyurmuştur:

”*İstiğfar eden kimse, günde yetmiş kere (günahı) tekrar etse bile, günahıta ısrar etmiş sayılmaz.*”³⁰²

Bu rivayet hakkında Tirmizi “ isnadı sağlam değil ” demiştir. El-Albânî’de hadisin senedinin “zayıf” olduğunu açıklamıştır.³⁰³ Dolayısıyla Eşrefoğlu’nun bu rivayeti zayıf bir rivayettir.

96. Hadis

Rasul Hazretinden Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

-Beni İsrail zamanında bir kişi vardı ona Kifil derlerdi. Türlü türlü günahlar işledi. Bir yıl gayet kıtlık oldu. Kimse de buğday bulunmadı. Bir gün bir hatun ona buğday almaya geldi.

-“*Bana buğday sat*” dedi.

-Kifil: “*Ey hatun gel halvete gidelim bana dilediğim ver. Sana buğday vereyim*” dedi.

Hatun rıza vermedi. Evine geldi.

Kocası:

- *Ey hatun buğday buldun mu?* dedi.

Hatun başından geçenleri bir bir anlattı.

Eri:

“- *Oğlancıklarımız acıktılar. Pazarda ise buğday bulunmaz, var git ferman senindir*” dedi.

Hatun gelip Kifil’e:

³⁰¹ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki’n-Nufus, 275.

³⁰² Ebu Dâvud, Vitr, 26; Tirmizi, Deavat, 107; Kudâi, Mûsned’ş-Şihab, II, 13.

³⁰³ El-Albânî, Silsilu’l-ehadis’us-Sahihâ, IX, 457, Hadis no:4474.

Beyim bana “Oğlancıklarımız gayet acıktılar pazarda da tahıl bulunmaz var ki; Kifl’e ferman senindir, dilersen sat akçe al, dilersen muradın neyse al” dedi.

Kifil hatunu alıp halvete girdi. Elini hatuna uzatınca hatun titredi. Kifil hatuna:

-“Ne acep titrersin” dedi. Hatun:

-“Ey Kifil Allah Teâlâ’nın azabı katîdir. Ben Allah’tan korkarım” dedi.

Kifil: - “ Öyleyse niçin geldin?

Hatun: - “Açlıktan oğlancıklarımız bizar kaldılar onun için geldim” dedi.

Kifil: -“Sen bu hatunluğun ile Allah’tan korkarsın ben erliğimle niçin korkmam” dedi.

Elini haramdan çekti. Hemen ol saat tevbe eyledi. Hatuna altmış altınlık buğday verdi.

Allah için o hatun buğdayı aldı. Kifl’e çok dualar etti.

“Sen beni azat ettin, Allah Teâlâ da seni azat eylesin dedi. O gece Kifil öldü.

Kapısında şu yazıyı yazılmış buldular:

Zinayı terk ettiği için biz Kifil’i bağışladık.

³⁰⁴ (غفرنا للكفل لترك الزناء)

Tövbenin önemine dair olan bu hadis Tirmîzî’de şu şekilde geçmektedir:

- İbn Ömer’den (ra.) rivayete göre, şöyle demiştir; Rasûlullah’dan (sas.) bir hadis işittim ki, onu bir, iki, üç, beş yedi ve yediden çok fazla işittim böyle çok işitmeseydim onu size aktaramazdım Rasûlullah’dan (sas.) şöyle buyurduğunu işittim:

“İsrail oğullarından Kifl adında biri vardı günah işlemekten çekinmezdi. Bir kadın ona geldi ve cinsel ilişki kurmak için altmış dinar verdi. Bir kocanın karısına hazırlanması gibi o kadına Kifl hazırlık yapınca kadın titremeğe ve ağlamağa başladı.

Kifl:

“Neden ağlıyorsun seni bu işe zorladım mı?” dedi. Kadın:

“Hayır! Fakat bu iş hiç yapmadığım bir iştir ve beni bu işe zorlayan da sadece bir ihtiyaçtır dedi. Bunun üzerine Kifl şöyle dedi:

“Sen titriyorsun ve daha önce de bu işi yapmış değilsin, o halde git ve o altmış dinar da senin olsun.” Kifl dedi ki:

“Hayır! hayır!” Vallahi bundan sonra bir daha Allah'a isyan etmeyeceğim.”

Kifl, o gece öldü sabahleyin Kifl’in kapısı üzerinde “Allah, Kifl’i bağışladı!” yazılı idi.”

³⁰⁴ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki’n-Nufus, 276.

Tirmizi'nin rivayeti Eşrefoğlu Rûmî'nin rivayeti ile biraz farklılık olsa da aynı anlamı ifade etmiştir. Tirmizî: Bu hadis “*hasendir*” demıştır.³⁰⁵

El-Albânî hadisin isnadını incelemiş ve senedin “*garip*” olduğunu belirtmiştir.³⁰⁶

97. Hadis

Rasul Hazretinden Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

“*عجلوا بالصلوة قبل الفوت و عجلوا بالتوبة قبل الموت*”

“*Namaz vakti girince vakti geçirmeden namazı kılmak hususunda acele ediniz.*

Ölüm gelmeden önce tövbe de acele ediniz.”³⁰⁷

Hadis kaynaklarında rastlayamadığımız bu rivayet için El-Albânî, hadisin “*mezvu*” olduğunu manasının ise sahih olduğunu belirtmiştir.³⁰⁸ Dolayısıyla rivayet olarak değerlendirdiğimizde *mezvu hadis* sınıfında olduğu görülmektedir.

98. Hadis

Enes radiyallahu anh'den rivayet edilmiştir: Rasul Hazretinden Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

ما من صوت احب الى الله تعالى من صوت عبد مذنب تائب اذ قال يا رب فيقول من فوق عرش ليبيك يا

عبدى سل تغطه انت عندي كبعض ملائكتي³⁰⁹ ”

“*Allah Teâlâ katında günahkâr müminin tövbe sesinden daha sevimli bir ses yoktur. O kul yâ Rabbi diye nida ettiğinde Hak Teâlâ arşın ötelерinden buyurur:*

“*Buyur ey kulum! Sen benim katımda bazı melekler gibisin. Benden ne diler sen dile.*”

³⁰⁵ Tirmizî, Kıyame, 48.

³⁰⁶ El-Albânî, Silsiltu'l-ehadis'ud-Daife ve'l-Mevdua, IX, 83, hadis no: 4083.

³⁰⁷ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 276.

³⁰⁸ El-Albânî, Silsiltu'l-Ehadis'ud-Daife ve'l-Mevdua, I, 174, hadis no: 75; Sagâni, Mevzuat, 2

³⁰⁹ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 276.

Tövbenin önemine dair olan bu rivayet temel hadis kaynaklarında geçmemektedir. Rivayete benzer bir hadis, *Ebu Nuaym'ın Hilyetu'l- Evliya*'sında ve *Deylemî'nin Müsned*'inde şu şekilde geçmektedir:

Enes b. Malik'den Rasulullah (sas.) şöyle buyurmuştur:

“Allah katında Allah'a en sevimli ses, günah işledikten sonra Allah korkusuyla kulun “Ya Rabbi” demesidir.”³¹⁰

Temel kaynakların hiç birinde geçmeyen bu hadis ile ilgili, Ebu Nuaym ve Deylemî değerlendirme yapmamıştır. *Zayıf* bir rivayettir.

99. Hadis

Rasul Hazretinden Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

قال الله تعالى ; يا ابن ادم عليك التوبة و علي القبول و عليك الجهد و علي الهداية عليك الدعاء و علي الاجابة عليك السؤال و علي العطاء عليك الشكر و علي الزيادة عليك التوكل و علي الكفاية عليك التفويض و علي الحفظ و العناية (حديث قدسى³¹¹)

Hak Teâlâ buyurur ki “*Ey Âdemoğlu!*

-*Senden tövbe, benden kabul etmek,*

-*Senden cehd, benden hidayet vermek,*

-*Senden dua, benden kabul etmek,*

-*Senden istek, benden vermek,*

-*Senden nimetlerime şükretmek, benden nimetlerimi artırmak,*

-*Senden bana tevekkül etmek, benden sana kefil olmak,*

-*Senden bana yönelmek, benden seni korumak, muhafızın, yardımcın olmaktır.*

Eşrefoğlu Rûmî hadisin sadece arapça bölümünü rivayet ederek anlamını vermeden nasihatlerine devam etmiştir. Hadis bu şekilde kaynaklarda geçmemektedir.

Bu rivayete yakın anlamda Heysemî'de geçen rivayet şu şekildedir:

Rasulullah (sas.) şöyle buyurmuştur:

Allah Tebâreke ve Teâlâ âdemoğlu için şöyle buyurur:

“ *Ey âdemoğlu üç şeyden birincisi benim, diğeri senin ve üçüncüsü ikimiz arasındadır. Benim üzerime olan ise, senin yaptığın amellerin karşılığını vermek ve bağışlamak, çünkü ben çok bağışlayan ve çok merhamet edenim. Senin üzerinde olan*

³¹⁰ Ebû Nuaym, *Hilyet'ul Evliya*, VIII, 216; Deylemî, *Müsned-i Firdevs*, IV, 344.

³¹¹ Eşrefoğlu Rûmî, *Müzekki'n-Nufus*, 276.

vazife ise bana hiçbir ortak koşmadan ibadet etmelidir. Aramızda olan ise, senin dua etmen ve benim bu duayı kabul edip bol bol vermemdir.”

Bezzâr rivayetin *zayıf* olduğunu belirtmiştir.³¹²

Dolayısıyla rivayet olarak değerlendirdiğimizde *zayıf hadis* sınıfında olduğu görülmektedir.

100. Hadis

Rasul Hazretinden Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

“ المرء على دين خليله فالينظر احكم مع من يخالك ”

Eşrefoğlu Rûmî anlamının bir kısmını vererek nasihatlerine devam etmiştir.

Anlamı ise şöyledir:

“Kişi arkadaşının dini üzerindedir. Herkes baksın ve görsün ki kiminle arkadaşlık ve dostluk etmektedir.”³¹³

Ebu Davud ve Tirmîzi de geçen rivayet şu şekildedir:

Hz.Ebu Hureyre'den (ra.), Peygamber (sas.) şöyle buyurmuştur:

“Kişi arkadaşının dini üzeredir. Öyleyse her biriniz,kiminle arkadaşlık ettiğine dikkat etsin.”³¹⁴

Temel kaynaklarda bulunan bu rivayeti Tirmîzi, “ *hasen gariptir* ” olarak nitelendirmiştir. Dolayısıyla hadis *hasen* bir rivayettir.

101. Hadis

Rasul Hazretinden Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

“ من كثر سواد القوم فهو منهم ”

Eşrefoğlu Rûmî anlamını şu şekilde vermiştir:

³¹² Heysemi, Mecmeu'z-Zevaid, X,163, Hadis no: 17211.

³¹³ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 277.

³¹⁴ Ebu Davud, Edeb,16; Tirmîzi, Zühd, 45; Ahmed b. Hanbel, II, 334.

“Yani kim ki bir kavme karışıp onlarla beraber olursa, o kimse onlardan olur.”³¹⁵

Aclûnî hadisin açıklamasını şu şekilde yapmıştır:

Ebu Ya’la, Kitâb’ut-Tâat’de İbn Mesud’ dan (ra.) rivayet etmiştir.

Bir adam düğününe İbn Mesud’ı (ra.) davet etmiştir. Düğüne gelen İbn Mesud şarkı (لهوا) söylendiğini görünce içeri girmemiş ve Rasûlullah’ın (sas.)

“Kim bir topluluktan razı olursa yaptıklarının ortağı olurlar.” dediğini işittiğini söylemiştir.³¹⁶

Deylemî bu sözün İbn Mesud’tan (ra.) mevkuf olarak rivayet etmiştir.³¹⁷

Bu hadisin anlamını teyid eden ve hadisin şâhitlerinden olan başka rivayetler vardır. Tirmizî’de şu şekilde bir rivayet vardır: Rasûlullah (sas.) şöyle buyurdu:

“Bizden başkalarına benzemeye çalışanlar bizden değildir. Yahudi ve Hristiyanlara benzemeyin. Çünkü Yahudilerin selamlaşmaları parmak işaretiyledir. Hristiyanların selamlaşmaları ise el ile işaret etmekten ibarettir.”³¹⁸

İbn Hacer el-Askalânî’nin (v.852/1449) Metâlibü’l-Âliye isimli eserinde hadisi rivayet etmiş, fakat hükmüyle ilgili bir açıklamada bulunmamıştır.³¹⁹

Tirmizî, bu hadisin senedinin *zayıf* olduğunu söylemiştir.

Kısaca hadis ma’nâ olarak başka rivayetlerle teyid edilmektedir. Lafız olarak ise temel kaynaklarda geçmediğinden, *zayıf* rivayetlerdendir.

102. Hadis

Hadiste Rasullah (sas.) buyurur:

“مثل الجليس السوء كمثل القين ان لم يحرفك بشرره علق بك من ريحه”

Eşrefoğlu Rûmî hadisin anlamını şu şekilde vermiştir:

³¹⁵ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki’n-Nufus, 277.

³¹⁶ Aclûnî, Keşfu’l Hafâ, II, 276, hadis no:2588.

³¹⁷ Deylemî, Müsned’ul Firdevs, III, 519.

³¹⁸ Tirmizî, İsti’zan,7.

³¹⁹ İbn Hacer el-Askalânî, Ebu’l Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, El-Metâlibü’l-Âliye Bizevâidi’l Mesânîdi’s-Semâniye, Dâru’l Âsîme, Riyad, LIXX, 1998, VIII, 319.

*“Kötü arkadaşın hali, demircinin haline benzer. Onun dükkânında otursan, kıvılcımları seni yakmazsa da onun çirkin kokuları ve siyah tozları seni bırakmaz.”*³²⁰

Temel hadis kaynaklarında hadisin tamamı şu şekilde geçmektedir:

Hz. Peygamber (sas.) şöyle buyurmuştur:

*“İyi arkadaşla kötü arkadaş misk taşıyan kimse ile körük üfüren kimse gibidir. Misk taşıyan ya sana onu ikram eder yahut sen ondan (miski) satın alırsın ya da ondan güzel bir koku duyarsın. Körük üfüren kimse ise ya elbiseni yakar ya da ondan kötü bir koku duyarsın!”*³²¹

Kudâî, Müsnedu’ş-Şihâb’da bütün bu rivayetleri alarak tahririni yapmıştır. Muttefekun aleyh olan ve birçok temel kaynaktan geçen bu rivayet *sahih*dir.³²²

103. Hadis

Rasul Hazreti Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

“ من اشترى ثوبا بعشرة دراهم و فى ثمنه درهم من حرام لا يقبل الله منه صرفا و عدلا ”

*“ Bir kimse on akçeye bir giyecek alsın, o on dirhemden bir dirhem de haram olsa, Hak Teâlâ O kimsenin eda edeceği farzlarını kabul etmez, nafilelerini de kabul etmez.”*³²³

Ahmed b. Hanbel’de bu rivayet şu şekilde geçmektedir:

Abdullah bin Ömer’den (ra.) şöyle rivayet olunmuştur:

*“Bir kimse on dirheme bir elbise satın alsın ve onun içinde bir dirhem haram para bulursa, o elbise bu kimsenin üzerinde bulunduğu müddetçe Allah, onun hiçbir namazını kabul etmez.”*³²⁴

Abdullah bin Ömer(ra) bunu söyledikten sonra iki parmağını kulakları içine sokarak sözlerine şu ifadeyle devam etti:

*“Peygamber (s.a.v.)i böyle söylerken işitmediysem (ey kulaklarım) sağır olun.”*³²⁵

Suyuti ve Irâkî bu hadisin, senedinin zayıf olduğunu söylemişlerdir.³²⁶

Dolayısıyla rivayet zayıftır.

³²⁰ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki’n-Nufus, 277.

³²¹ Buhârî, Zebâih,31, Buyu’,38; Müslim, Birr, 146.

³²² Kudâî, Müsned’uş-Şihâb, II, 287.

³²³ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki’n-Nufus, 279.

³²⁴ Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 98

³²⁵ Deylemi, Müsned, III, 611.

³²⁶ Münâvî, Feyzu’l Kadir, VI, 64.

104. Hadis

Rasul Hazreti Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

“ (عن عمر ر ع) ان اردت ان تلقى صاحبك فرقع قميصك و اخصف نعلك و اقصر املك و كل دون الشبع ”

Hz. Peygamber(sas.) Ömer b. Hattab'a (ra.) dedi ki;

*“Sen benimle buluşmak istersin. Şu halde gömleğini, na'lınını yemeğini gereği gibi yap. Emellerini kısalt. Doyuncaya kadar yemek yeme.”*³²⁷

Araştırdığımız kaynaklarda hadis olarak geçmemektedir. Ebu'l- Leys es-Semerkandî (v.373/1007)'nin Tenbîhu'l Ğâfilin isimli eserinde, Hz Ali'nin Hz Ömer'e karşı söylediği söz olarak geçmektedir.³²⁸

Dolayısıyla hadis kaynaklarında bulunamayan bu rivayet *hadis* değildir.

105. Hadis

Rasul Hazreti Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

“من ترك ثوب جمال وهو يقدر علي البسه الله تعالى من حل الجنة ”

*“Kim ki kadir olduğu halde güzel giyeceği terk etse Allah Tealâ o kimseye cennet hüllesi giydirir.”*³²⁹

Eşrefoğlu Rûmî bu rivayeti, sofilerin şöhrete meyletmemeleri ve tevazu içerisinde bulunmalarının önemini belirtmek için getirmiştir.

Hadis kaynaklarından, Tirmîzî'de ve Ahmed b. Hanbel'de bu rivayete yakın anlamda şöyle bir hadis vardır:

Muâz b. Enes el-Cühenî'den (ra) rivâyete göre, Rasûlullah (sas.) şöyle buyurmuştur:

*“Her kim gücü yettiği halde (Allah için tevazu göstererek) pahalı ve kıymetli elbiseler giymeyi terk ederse Allah, kıyamet gününde herkesin önünde onu çağırarak iman elbiselerinden hangisini dilerse giymesini için onu serbest bırakacaktır.”*³³⁰

³²⁷ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 279.

³²⁸ Ebu'l-Leys es-Semerkandî, Tenbih'ul Ğâfilin, (Hırs ve Tûl-u Emel Bâbı), 168, hadis no:281

³²⁹ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 280.

Tirmizî bu “*hadis hasendir.*” demiştir. Dolayısıyla *hadis hasen* bir rivayettir.

106. Hadis

Rasul Hazreti Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

“نوروا قلوبكم بلباس الصوف فانه مثله في الدنيا و نور في الاخرة و اياكم ان تفسدوا دينكم بحمد الناسوتائهم”

“*Abalar giymek suretiyle gönüllerinizi nurlandırın. Zira aba giymek dünyada horluk ve ahirette nurdur. Halkın sizi övmesiyle ve sena etmesiyle dininizi ifsad etmeyin. Bundan sakının.*”³³¹

Araştırdığımız kaynaklarda bulunamamıştır. Tasavvuf ehlinin dünyaya bakışını gösteren bu ifadenin uydurma olma ihtimalinden dolayı ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

107. Hadis

Rasul Hazreti Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

“من لبس ثوب شهرة في الدنيا البسه الله ثوب منلة يوم القيامة”

“*Bir kimse bu dünyada şöhret elbisesi giyse Hak Tealâ ahirette o kimseye zillet elbisesini giydirir.*”³³²

Bu hadis-i şerif, İbn Mace'nin Sünen'inde;

“*Her kim dünyada şöhret elbisesini giyerse, Allah da onu kıyamet gününde zillet elbisesini giydirir*”³³³ lafızlarıyla rivayet edilmiştir.

Ebu Davud'un Sünen'inde ise bir cümle ilave ile İbn Ömer'den şu şekilde rivayet edilmiştir;

Resullulah (sas.) şöyle buyurmuştur:

³³⁰ Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 338, 339; Tirmizî, Sıfât-ı Kıyame ve Rekâik, 39; Ebu Nuaym, Hilyet'ul Evliya, VIII, 44.

³³¹ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 280.

³³² Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 280.

³³³ İbn Mâce, Libas, 24.

"Kim dünyada şöhret elbisesi giyerse Allah da ona kıyamet gününde benzerini giydirir."

Muhammed b. İsa Ebu Avâne'den rivayet ettiği bu hadise Hz. Peygamber'den naklen şu sözleri de ekledi: *"Sonra onun üzerinde ateşler alevlenir."*³³⁴

Hadisin ravilerden Abbas b. Yezid'in güvenilirliği hakkında ihtilaf olduğundan rivayetin senedi *"hasen"*dir.³³⁵

108. Hadis

Kaab bin Malik (ra)'den rivayet edilmiştir.

-Ben Rasulullah(sas.) 'a dedim ki:

-*"Ya Rasulallah ben tevbe ettiğim için bunun şükrü olarak bütün malımı fukaraya vereyim. Bunu Allah rızası için yapmak istiyorum."*

- Rasul Hazreti (sas.)dahi buyurdular:

- *Ya Malik malının sülüsünü verdiğin yeter.*

Malik dahi malının sülüsünü verdi tevbe etti.³³⁶

Kâ'b b. Mâlik(ra)'ın Tebuk gazvesine katılmaması sonrasında tövbesinin kabul edilmesini anlatan uzunca bir rivayetin bir bölümü olan bu rivayet Buhari'de ve Müslim'de ve birçok kaynakta geçmektedir. Müslim'de geçen rivayetin ilgili bölümü şu şekildedir:

"Kâ'b sözüne şöyle devam etti:

Peygamber Aleyhisselâm'a selâm verdiğimde yüzü sevinçten parıldayarak:

- *"Dünyaya geldiğindenberi yaşadığın bu en hayırlı gün kutlu olsun!"* buyurdu.

Ben de:

- *Yâ Resûlallah! Bu tebrik senin tarafından mıdır, yoksa Allah tarafından mı?*

diye sordum.

- *"Benim tarafımdan değil, Yüce Allah tarafından"*, buyurdu.

Sevindiği zaman Peygamber aleyhisselâm'm yüzü parıldar, ay parçasına benzerdi. Biz de sevindiğini böyle anladık.

³³⁴ Ebu Davud, Libas, 4; Ahmed b Hanbel, II, 139.

³³⁵ Haydar Hatipoğlu, Sünen-i İbn Mâce Tercümesi ve Şerhi, I-X, Kahraman yayınları, İstanbul, 1992, IX, 385-386.

³³⁶ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 283.

Resûl-i Ekrem'in önünde oturduğumda:

– Yâ Resûlallah! Tövbemin kabul edilmesine şükran olarak bütün malımı Allah ve Resûlullah uğrunda fakirlere dağıtmak istiyorum, dedim. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

– “*Malının bir kısmını dağıtmayıp elinde tutman senin için daha hayırlı olur*” buyurdu.

Ben de:

– *Hayber fethinde hisseme düşen malı elimde bırakıyorum, dedikten sonra sözüme şöyle devam ettim. Yâ Resûlallah! Allah Teâlâ beni doğru söylediğimden dolayı kurtardı. Tövbemin kabul edilmesi sebebiyle, artık yaşadığım sürece sadece doğru söz söyleyeceğim.*”³³⁷

Müttefekun Aleyh olan bu rivayet “*sahihtir.*”

109. Hadis

Hadis-i Kudsîde şöyle buyurur:

“ لا اله الا الله حصنى امن من العذابي ”

“*Lailahe illallah kelimesi benim kal'amdır. Her kim benim kal'ama girerse benim azabımdan emin olur ve kurtulur.*”³³⁸

Ebu Nuaym Hilyet'ul Evliya isimli eserinde bu rivayetin başına biraz ilavelerle bu kudsî hadisi şu şekilde nakletmiştir:

Hiz. Ali (ra)'den rivayet edilmiştir. Hiz. Peygamber (sas.) Cibril'dan (as), Allah(cc.) şöyle buyurmuştur;

“*Muhakkak ki benden başka ilah yoktur. İbadet ise sadece bana yapılır. Kim ihlasla kelime-i tevhidi şehadet ederse, benim kal'ama sığınır. Benim kal'ama sığınan da azabımdan emin olur*” buyurmuştur.

Ebu Nuaym bu kudsî hadisin, *sahih ve meşhur* bir rivayet olduğunu belirtmiştir.³³⁹

³³⁷ Buhârî, Tefsir-i Kur'an, 27; Müslim, Tevbe, 17; Tirmizî, Tefsîru sûre, 10.

³³⁸ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 285.

³³⁹ Ebu Nuaym, Hilyet'ul Evliya, III, 192; Deylemi, Müsned, III, 173; Münâvî, Feyz'ul Kadir, III, 192.

110. Hadis

Rasul Hazretinden Sallallahü Aleyhi ve Sellem kâfirlerle gazadan döndükten sonra dedi:

” رجعنا من الجهد الا صغر الى الجهد الاكبر ”

“ Şimdi küçük cihaddan büyük cihada dönmüş bulunuyoruz.”³⁴⁰

Sonraki dönem hadis kaynaklarında geçen bu rivayeti, Suyuti ve Aclûnî şu şekilde rivayet etmiştir;

Hız Peygamber(sas.)“ *Küçük cihattan büyük cihada dönüyoruz* ” buyurunca,

Ey Allah'ın Rasülü! Büyük cihat nedir? diye sordular. O da (sas.) şöyle buyurdu: “ *Dikkat edin o nefis mücahededir.* ”³⁴¹

Irakî, “Bu hadisi Beyhaki'nin Kitâbu'z-Zühd adlı eserinde Hz. Câbir' den (ra.) rivayet ettiğini ve senedinin *zayıf* olduğunu belirtir. ³⁴² Dolayısıyla hadis *zayıf* bir rivayettir.

111. Hadis

Rasul Hazretinden Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

انه ليغان على قلبى و انى لاستغفر الله و اتوب اليه اكثر من سبعين مرة

“Benim kalbime bir perde gelir ben Allah'a tövbe ve istiğfar ederim, yetmiş kere yahut yetmişten ziyadedir.”³⁴³

Eşrefoğlu Rûmi tövbenini önemini anlatırken delil olarak getirdiği bu rivayet temel hadis kaynaklarından Müslim'de ve Ebu Dâvud'da geçen rivayet ile aynıdır.

Diğer kaynaklarda ise “*Bazan kalbimin perdelendiği olur*” bölümü yoktur.

Müzenî (ra), Resûlullah (sas.) 'in şöyle buyurduğunu nakletti:

“*Bazan kalbimin perdelendiği olur. Ama ben Allah'a günde yüz defa istiğfâr ediyorum.*”³⁴⁴

³⁴⁰ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 290.

³⁴¹ Suyuti, el-Câmiu's-Sağir, II, 253.

³⁴² Aclûnî, Keşfu'l Hafâ, I, 424, hadis no: 1362.

³⁴³ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 295.

³⁴⁴ Müslim, Zikir 41. Ebû Dâvûd, Vitir 26.

Buhari’de geçen rivayet ise şu şekildedir:

Ebû Hüreyre (r.a.)’den rivâyet edilmiştir. Muhammed sûresi 19. ayeti nazil olması üzerine: Rasûlullah (sas.) şöyle buyurdu: *Ben hergün Allah’a yetmiş kere istiğfar eder bağışlanmamı isterim.*³⁴⁵

Temel hadis kaynaklarında geçen bu rivayet “*sahihtir*”. Tirmizî “*hasen sahihtir*” hükmünü koymuştur.

112. Hadis

Rasul Hazretinden Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

“ *نجى المخفون و هلك المتقلون* ”

“*Hafif yüklüler kurtuldu, ağır yük sahipleri ise helak oldular.*”³⁴⁶

Eşrefoğlu Rûmi dünyalıkları terketmenin önemini anlatırken rivayet ettiği bu hadis, kaynaklarda sadece birinci bölümü, aynı anlama gelen şu lafızla (*فا ز المخفون*) şeklinde geçmektedir.

Aclûnî bu hadisin tahricini şu şekilde yapmıştır:

“*Yükleri hafif olanlar kurtulmuşlardır*” şeklinde Hâkim’den sahih bir senedle gelmiştir. “*İsnadı sahihtir*” demiştir.³⁴⁷

Bu rivayeti içine alan başka bir hadis ise şu şekilde nakledilmiştir:

Taberani’nin Ümmü’d-Derda’dan sahih bir senetle rivayetinde diyorki: Ebu’d Derdâ’ya “ *Falan kimseler gibi niçin misafirlerine ikram etmiyorsun*” dedim.

Ebu’d Derdâ, Rasulullah (sas.)bir gün Ebu Zer’in elini tutarak;

“ *Ya! Ebu Zer sen biliyor musun önümüzdeki engelleri ancak hafif yüklü olanlar aşabilir*” buyurur. (Bunu duyan) bir adam;

Rasulullah(sas.) ’e;

Yâ! Rasulullah ben (muhaffiflerden),yükü hafif olanlardan mıyım? Ya da (musakkallerden), yükü ağır olanlardan mıyım? Diye sordu.

Rasulullah(sas.)“ *yanında bir günlük yiyeceğin varmı* ”? Deyince;

Adam; “*-Evet var*”, deyince Rasulullah(sas.) ;

“*-İki günlük yiyeceğin varmı*”? Şeklinde sordu.

³⁴⁵ Buhârî, Deavat: 27; İbn Mâce, Edeb, 17; Tirmizî, Tefsîr 47.

³⁴⁶ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki’n-Nufus, 303.

³⁴⁷ Aclûnî, Keşfü’l Hafâ, II, 84, hadis no: 1821.

Adam; tekrar “-evet var, fakat üçüncü gün için yiyecek bir şeyim” yok, deyince; Rasûlullah(sas.) “ şayet yanında üç günlük yiyeceğin olsaydı (musakkallerden) yükü ağır olanlardan olacaktın ” buyurdu.³⁴⁸

Aliyy’ul Kâri, Ebu’d Derdâ(ra.) rivayetinin manasının " نجى المخلفون و هلك المتقلون " ” şeklinde rivayet edildiğini belirtmiştir.³⁴⁹

Temel hadis kaynaklarında geçmeyen bu rivayet mevzudur ve Aclûnî “ lafzı sabit değil fakat manası sahih demiştir.”³⁵⁰ Dolayısıyla hadis mevzu bir rivayettir.

113. Hadis

Usame b. Zeyd’den rivayet edilmiştir. Rasul Hazreti Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

" ما تركت بعدي فتنة اضر على الرجال من النساء "

"Benden sonra erkekler için kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım."³⁵¹

Eşrefoğlu Rûmi, dünya için çalışmanın zemmini anlatırken;

"Mallarınız ve evlatlarınız sizin için birer fitnedir, onlardan kaçınınız."³⁵² ayetini açıklamış ve yukarıdaki hadisi delil olarak getirmiştir.

Hadis temel kaynakların birçoğunda geçmektedir. Buhari’ de şu şekilde rivayet edilmiştir:

Usâme ibn Zeyd(ra)'den Peygamber (sas.) :

"Benden sonra erkeklere kadınlardan daha zararlı hiçbir fitne bırakmadım" buyurmuştur.³⁵³

Müslim’ de ve Tirmîzî’de ise:

Zeyd b. Amr b. Nüfeyl’den rivayetle Resûlullah (sas.) 'den şöyle rivayet edilmiştir;

"Kendimden sonra insanlar içinde erkeklere kadınlardan daha zararlı bir fitne

³⁴⁸ Sahâvî, Şemşeddin Ebu’l Hayr Muhammed bin Abdurrahman bin Muhammed, Makâsıdu’l Hasene fi Beyani Kesiri min Ehadişi’l Müştehira ale Elsine, Dâru’l Kitabu’l Arabi, Beyrut,1985, Makâsıdu’l Hasene, I, 478.

³⁴⁹ Sahâvî, a.g.e. I, 478.

³⁵⁰ Aclûnî, Keşfu’l Hafâ, II, 85.

³⁵¹ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki’n-Nufus, 304.

³⁵² Teğâbun sûresi, 14.

³⁵³ Buhâri, Nikâh, 17.

*bırakmadım.*³⁵⁴

Tirmîzî rivayeti “*hasen sahih*” demiştir.

Kısaca temel hadis kaynaklarının pek çoğunda geçen bu hadis *sahih* tir.

Hadis-i Şerif’te geçen “fitne” kelimesi günlük dilde anlam kayması sonucu zihnimize çağrıştırdığı olumsuz anlamda kullanılmamıştır. Bu kelimenin orijinal manasının dilimizdeki karşılığı “imtihandır.”

Kur’an-ı Kerim’de de bu anlamda kullanıldığı yerler vardır. Örneğin:

-“Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, kusurlarını başlarına kakmaz, hoş görür ve bağışlarsanız, bilin ki Allah çok bağışlayan çok merhamet edendir.”
-“Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır. Büyük mükâfât ise Allah’ın yanındadır.”³⁵⁵

Türkçe’ye “Mallarınız ve çocuklarınız ancak birer imtihandır...” şeklinde aktarıldığında doğru manaya ulaşılmış olur.

Buna göre söz konusu Hadis de- “Benden sonra erkekler, en fazla kadınlar konusundaki sınavda kayba uğrayacaklardır” şeklinde anlaşılmalıdır.

İslâm inancına göre, kadın ne fitnedir, ne de fêsattır. Kadın ve erkek Allah katında aynı derecede vahye muhatap olmuştur. Her ikisi de mükâfât ve cezada eşittirler. İman edip salih amel işleyen her kim olursa olsun kadın erkek ayrımı yapmadan cennetle müjdelenmiştir. Hadisin anlaşılması hususunda ise erkekler için eşleri birer imtihan vesilesi olduğu gibi kadınlar için de kocaları birer imtihan vesilesidir.

³⁵⁴ Müslim, Zikir, 97, 98; Tirmîzî, Edeb, 3; İbn Mâce, Fiten, 13.

³⁵⁵ Teğabun, 64/ 14, 15.

114. Hadis

Resul hazreti buyurdu:

“ Benim vefatımın iki yüz yılından sonra sizin hayırlınız ehli ve evladı olmayandır.”³⁵⁶

Temel hadis kaynaklarında bulunmayan bu rivayeti Aclûnî ³⁵⁷ ve Ali el-Muttaki³⁵⁸ rivayet etmiştir.

Bu hadis ile ilgili olarak, Aclûnî, senedinin zayıf olduğunu ve Sağâni (650/1252)'nin rivayetteki “ehli olmayan” tabirinin zamanla “zevci olmayan” şeklinde meşhur olduğunu belirtmiştir.

Dolayısıyla hadis zayıf bir rivayettir.

115. Hadis

Rasul Hazreti Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

“ الدنيا حرام على اهل الاخرة و الاخرة حرام على اهل الدنيا و هما حرمان على اهل الله تعالى ”

“Dünya ahiret ehline haramdır, ahirette dünya ehline haramdır. Hak Teâla ehli olan kimselere ise her ikisi de haramdır.”³⁵⁹

Temel hadis kaynaklarında bulunmayan bu rivayet, Aclunî ³⁶⁰, Suyutî ³⁶¹ ve Deylemî de ³⁶² geçmektedir.

Rivayetin senedinde bulunan ravileri inceleyen Münâvî, senedinin “zayıf” olduğunu belirtmiştir.³⁶³ Dolayısıyla hadis zayıf bir rivayettir.

³⁵⁶ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 304.

³⁵⁷ Aclûnî, Keşfu'l Hafâ, I, 390.

³⁵⁸ Ali el-Muttaki, Kenzü'l Ummal, XI,222 hadis no:44492, XVI, 285, hadis no:31302.

³⁵⁹ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 305.

³⁶⁰ Aclûnî, Keşfu'l Hafâ, I, 410.

³⁶¹ Suyutî, Câmiu's- Sağir, hadis no:4229.

³⁶² Deylemî, Müsned-i Firdevs, II, 354.

³⁶³ Münâvî, Feyzu'l Kadir, III, 544.

116. Hadis

Hucurat suresi 2. Ayet nazil olunca, Sabit b. Kays, “ihtimal ki; bu ayet benim için nazil olmuştur” diye çok üzüldü ve ağladı.

Bu hali öğrenen Resulullah onu çağırttı ve tövbesinin kabul edildiğini bildirerek şöyle buyurdu:

-“Ya Sabit, dünyada said yaşamaya razı değil misin? Şehid olup cennete girmek istemez misin”? dedi.

Sabit;

-“Razıyım Ya Rasullah, artık sizin katınızda yüksek sesle konuşmayacağım” dedi.³⁶⁴

Eşrefoğlu Rûmî'nin rivayet etmiş olduğu bu hadis Buhârî'de şu şekilde geçmektedir:

Enes ibn Mâlik'den (ra.) rivayet edilmiştir. Peygamber (sas.), Sabit ibn Kays'ı kaybetti (göremedi). Sahâbîlerden bir adam (ki Evsliler'in seyyidi Sa'd ibn Muâz'dır):

- *Yâ Rasûlallah! Ben Sâbit'le ilgili bilgiyi Senin için öğrenirim*, dedi ve Sâbit'e gitti.

Onu evinde, başını aşağıya eğmiş olarak oturur hâlde bulmuş ve ona:

-*Hâlin nedir?* diye sormuş. O da:

-“*Hâlim şerlidir, kötüdür. Sabit, sesini Peygamber'in sesinden fazla yükseltir bir kimsedir. Onun şimdiye kadar işlediği ibâdet ve ameli boşa gitmiştir. Artık Sabit cehennem ehliindedir*” şeklinde cevâb vermiş.

Bu adam da Peygamber'e gelip, Sabit şöyle şöyle dedi diye haber vermiştir.

Râvî dedi ki: O sahâbî İkinci defa Sâbit'in yanına büyük bir müjde ile dönüp gitmiştir.

Şöyle ki, Peygamber o sahâbîye:

-“Sâbit'e git de ona: *Sen cehennemlik kişilerden değilsin. Lâkin sen cennet ehliindensin! de*” buyurmuştur.³⁶⁵

Diğer bir rivayette de de, Resulullah(sas.)haber gönderip getirtti, Sabit, sordu.

-*Ya Resulullah!* dedi; *Allah Teâlâ sana bu âyeti indirdi, benim ise sesim kuvvetli, korkarım amelim yok olur.*

Peygamber (sas.)buyurdu ki:

³⁶⁴ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 313.

³⁶⁵ Buhârî, Kitabu Tefsîri'l-Kur'ân, 49; Müslim, Kitabu'l-İman, 52; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/137.

-Hayır, sen hayır ile yaşayacak, hayır ile öleceksin.

Taberânî ve Hâkim'in rivayetlerine göre;

Resulullah(sas.)ona: *Razı olmaz mısın, Allah'a hamd ederek yaşayasın, şehit olarak öldürülesin ve Cennet'e giresin!* Buyurdu.

O da: *Razıyım ve artık sesimi peygamberin sesinin üstüne kaldırmam."* dedi.³⁶⁶

Müttefekun aleyh olan bu rivayet *sahihtir*.

117. Hadis

Rasul Hazreti Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

“اتركوني ما تركتم فاذا احدتكم فخذوا عني فانما هلك من كان قبلكم بكثرة سؤالهم واختلافهم على ابنائهم”

“Ben sizi terkedip size bir şey emretmediğim müddet, siz de beni terkedip benden bir şey sormayın. Ne zaman ki ben size bir şey söylersem, onu benden alın ve kabul edin. Çünkü sizden evvel gelenler peygamberlerinden çok sual sorup onlarla ihtilaf ettikleri için helak oldular.”³⁶⁷

Eşrefoğlu Rûmi'nin rivayet ettiği bu hadis başta Buhari ve Müslim'de ve Tirmîzi'de geçmektedir.

Rivayet şu şekildedir:

Ebû Hüreyre'den (ra.) rivâyete göre, Rasûlullah (sas.) şöyle buyurdu:

“Sizi kendi halinize bıraktığım sürece siz de beni bırakınız. Size bir şeyler duyurduğumda onu benden alınız. Çünkü sizden öncekiler peygamberlerine çok soru sormaları ve peygamberlerinin buyrukları üzerinde ihtilaf etmelerinden dolayı helak olup gitmişlerdir.”³⁶⁸

Müttefekun Aleyh olan bu hadis sahihtir. Tirmîzi bu hadis için “hasen sahihtir” demiştir.

³⁶⁶ Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Azim Yay. I-X, İstanbul,1998, IV, 2398.

³⁶⁷ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 315.

³⁶⁸ Buhâri, İ'tisam, 3; Müslim, Hac, 73. Fedâil, 43; Tirmizi, İlim, 17; Nesâi, Hac,1; İbn-i Mâce, Mukaddime, 1.

GÜZEL AHLAK VE MERTEBELERİNİ BEYAN EDER.

Eşrefoğlu Rûmi güzel ahlakın neler olduğunu maddeler halinde sıralayarak anlatmış, bazen hadislerden bazen de menkıbelerden de örnekler getirerek konuyu işlemeye çalışmıştır.

118. Hadis

Rasul Hazreti buyurur:

“ اول ما يوضع في الميزان حسن الخلق ”

“Mizana ilk konulacak şey, güzel ahlaktır.”³⁶⁹

Eşrefoğlu Rûmi güzel ahlakın öneminden bahsederken açıkladığı bu hadisi, Tirmîzi, Ebû Dâvud, Taberâni ve Ebû Nuaym'da şu şekilde rivayet edilmiştir;

Ebû'd Derdâ'den (ra.) rivâyete göre, Peygamber (sas.)şöyle buyurmuştur:

“Kıyamet günü mü'minin mizanında hiçbirşey güzel ahlaktan daha ağır değildir. Allah kaba ve ahlsız kişileri asla sevmez.”³⁷⁰

Tirmizî, Bu konuda Âişe, Ebû Hüreyre, Enes, Üsâme b. Şerîk'den de hadis rivâyet edilmiş olup, bu hadis hasen sahihtir. Demiştir.

Tirmizî'de geçen başka bir rivayette şu şekildedir:

Ebû'd Derdâ (ra.) şöyle demiştir: Rasûlullah'den (sas.) işittim şöyle diyordu:

“Mizana koyulan hiçbir şey güzel ahlaktan daha ağır değildir. Güzel ahlak sahibi kimse bu güzel ahlakıyla namaz kılan oruç tutan kimselerin sevâbına ulaşır.”³⁷¹

Temel hadis kaynaklarında geçen bu rivayet “sahihtir”.

³⁶⁹ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 323.

³⁷⁰ Ebû Davud, Edeb, 7; Taberâni, Mucemu'l Kebir, XXIV, 253; Tirmizî, Bîrr, 62.

³⁷¹ Tirmizî, Bîrr, 62.

119. Hadis

Rasul Hazreti Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

“من قضى لآخيه المسلم حاجة قضى الله له سبعين حاجة”

“Kim bir Müslüman kardeşinin ihtiyacını giderirse Allah Teâlâ da o kimsenin kıyamet gününde yetmiş ihtiyacını giderir.”³⁷²

Eşrefoğlu Rûmî'nin rivayet ettiği bu hadis, kanaklarda iki hadisin içerisinde bir bölüm olarak geçmektedir.

Müttefekun aleyh olan rivayet şu şekildedir:

Ebû Hüreyre (ra)'den rivâyete göre, şöyle demiştir; Rasûlullah (sas.) şöyle buyurdu:

“Her kim bir mü'minin dünya sıkıntılarında bir sıkıntısını giderirse Allah ta onun ahiretteki sıkıntılarında bir sıkıntısını giderecektir. Her kim de Müslümanın bir ayıp ve kusurunu örterse Allah ta dünyada ve ahirette o kulunun ayıbını örter. Kul kardeşinin yardımında oldukça Allah ta o kimsenin daima yardımında olur.”³⁷³

Diğer bir rivayette şu şekildedir:

Sâlim'in (ra.) babasından rivâyete göre, Rasûlullah (sas.) şöyle buyurdu:

“Müslüman, Müslüman'ın din kardeşidir. Ona haksızlık edip zulmetmez. Müslüman, Müslüman'ı tehlikelerde de terk etmez. Her kim Müslüman kardeşinin bir ihtiyacını giderirse; Allah'ta onun bir sıkıntısını giderir. Her kim de bir Müslüman'ın bir sıkıntısını kaldırırsa Allah'ta onun kıyamette bir sıkıntısını kurtarır. Her kim dünyada, bir Müslüman'ın ayıp ve hatasını örterse Allah'ta onun bir hata ve kusurunu kıyamette örter, görmezden gelir.”³⁷⁴

Tirmizî bu hadis için “hasen sahihtir” demiştir. Dolayısıyla *sahih* bir rivayettir.

120. Hadis

Rasul Hazreti Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

“اللهم احيني مسكينا و امتنى مسكينا و احشرنى فى زمرة المسكين”

³⁷² Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 325.

³⁷³ Buhârî, Mezâlim, 3; Müslim, Birr, 58.

³⁷⁴ Ebû Dâvûd, Edeb, 38,60; İbn Mâce, Mukaddime, 17; Tirmizî, Hudut, 3; Nesâî, Recm.

“Ey Allahım! Beni miskin olarak dirilt ve miskin olarak öldür ve miskinlerle beraber haşret.”³⁷⁵

Eşrefoğlu Rûmi'nin rivayet ettiği bu hadisi, İbn Mâce ve Tirmizî'de geçmektedir.

İbn Mâce'de ki rivayet şöyledir:

Enes'den (ra.) rivâyete göre, Rasûlullah (sas.) şöyle buyurmuştur:

“Allah'ım beni yoksul olarak yaşat ve yoksul olarak canımı al ve kıyamet gününde de yoksullar arasında haşret.”

Âişe (ra.)

- Niçin Ey Allah'ın Rasûlü? diye sordu.

Rasûlullah'de (sas.) şöyle buyurdu:

-Çünkü onlar zenginlerinden kırk yıl önce Cennete gireceklerdir. Ey Âişe! Yoksulu yarım hurmayla da olsa boş çevirme bir şeyler ver. Ey Âişe! Yoksulları sev onlara yakın ol Allah'ta seni kıyamet günü Cennetine yakın eder.”³⁷⁶

Tirmizî'de geçen rivayet ise şöyledir:

Ebû Saîd-i Hudrî'ten (ra.) şöyle rivayet edilmiştir:

-Miskinleri seviniz. Çünkü ben Resûlullah'i (sas.) duasında şöyle derken işittim:

“Allahım! Beni miskin olarak yaşat, miskin olarak öldür ve beni miskinler zümresi içinde hasret.”³⁷⁷

Hadiste geçen “miskin olarak yaşat” yoksulluk olarak anlaşılması gerekir. Çünkü Hz. Peygamber başka hadislerinde fakirlikten, yoksulluktan Allah'a sığınmıştır ve başkasına muhtaç olmamak içinde dua etmiştir.³⁷⁸

Rasûlullah'ın, Rabbinden istediği miskinliğin fakirlik değil, tevazu, mahviyet, zühd ve kanâat ahlâkıdır. Allah Teâlâ O'na hitaben “Ve seni yoksul iken zengin etmedi mi?”³⁷⁹ buyurmuştur. O'nun zenginliği kendisinin ve aile ferdlerinin bir yıllık nafakasını

³⁷⁵ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 325.

³⁷⁶ İbn Mâce, Zühd, 6.

³⁷⁷ Tirmizî, Zühd, 37; İbn Mâce, Zühd, 7; Münâvî, II, 152.

³⁷⁸ Buhârî, Deavât, 39; Müslim, Zikir, 49, 72; Tirmizî, Deavât, 72; Nesâî, İstiâze, 17; İbn Mâce, Dua, 2-3.

³⁷⁹ Duhâ,93/8.

dan fazla değildi. Asıl zenginliği de Rabb'na güvenerek beslediği gönül zenginliği idi. Diğer taraftan O, Allah'tan gafil olmaya sebep olacak fakirlikten ve azdıracak zenginlikten hoşlanmıyarak Allah'a sığınmıştır. Bundan çıkan sonuç şudur ki, gerek zenginliğin ve gerekse fakirliğin yerilen birer tarafı vardır. Bu itibarla hadîsler ancak bu şekil yorum yapmakla bütünleşmiş olur ve aralarında görülen çelişkinin zahirî olup özde olmadığı anlaşılabilir olur, demiştir.³⁸⁰

Hadis sahihtir.

121. Hadis

Hadis-i kudside buyurur:

“ انا جليس من ذكرنى ”

Eşrefoğlu Rûmi anlamını şu şekilde vermiştir: “*Beni zikredenle ben beraberim.*”

381

Ali el-Muttaki Kenzû'l Ummal'de bu cümlemin içinde olduğu bir rivayeti şu şekilde nakletmiştir:

-Hz Musa “*Ey Rabbim senden necât istediğimde bana yakınmışın? Yahut sana nidâ ettiğimde bana uzak mısın? Muhakkak ben senin sesini hissetmek istiyorum seni göremiyorum sen nerdesin?*” dediğinde Allah (cc) O'na dedi:

“ *Ben arkanda, önünde, sağında ve solundayım* ” *Ey Musa! Kulum beni zikrettiğinde zikredenlerle otururum, bana dua ettiğinde yanında olurum* ” buyurdu.³⁸²

Temel hadis kaynaklarında geçmeyen bu rivayetin sıhhati ile ilgili ihtiyatlı olmak gerektir. Anlam olarak aynı manada başka sahih hadisler olduğundan bu rivayet *zayıftır*. Sahih olan hadislerden³⁸³ birisi şu şekildedir:

İbn Mâce'deki rivayet şöyledir:

Ebû Hüreyre'den (ra.); Peygamber (sas.) şöyle buyurmuştur:

Allah (cc.) buyuruyor ki: *Kulum beni andığı ve dudakları benim zikrimle teprendiği zaman ben onunla beraberim.*³⁸⁴ ”

³⁸⁰ Haydar Hatipoğlu, Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi ve Şerhi, X, 397,399.

³⁸¹ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 335.

³⁸² Ali el-Muttaki, Kenzû'l Ummal, I, 433. Hadis no:1871; Aclûnî, Keşfu'l Hafâ, I, 201.

³⁸³ Buhârî, Kitâbu't-Tevhid, 35; Müslim Zikir,1; Tirmizi, Zikir,1.

³⁸⁴ İbn Mâce, Edeb, 53.

122. Hadis

Efendimiz zamanında gönül ehlerinden bir sahabi vefat etti.

Ashab:

- *Ya Rasulallah! Buyurun da mevtayı yıkayalım*, dediler.

Hz. Ömer:

- *Ben yıkayayım*, dedi.

Enes, Ebu Derdâ ve birçokları aynı sözü söyleyip bu zâkiri yıkamak istediler.

Resulallah razı olamadı ve dedi ki:

- *“Bunun da ehli vardır. O ehli olanlar yıkasın. Selman-ı Farisi’yi çağırın.”*

“O, şimdi zikirle meşguldür” dediler.

Vardılar ve dediler ki:

Ya Selman! iki cihanın fahri sizi ister.

Selman geldi. Rasulullah, kendisi gibi bu mevtanın da zikir ehlerinden olduğu için yıkamasını teklif etti.

Selman yıkayacağı zaman, Efendimiz(sas.)buyurdu:

- *Ya Selman! Halvet bir yerde yıka. Bunun hayatında kimse haline aşına değildi.*

*Mematında da öyle olmak lazımdır. Ölümünden sonra ehli zikrin âdetine muhalif bir şey olmaması gerekir.*³⁸⁵

Eşrefoğlu Rûmi konuyu daha dikkat çekici bir şekilde sunmak için hikâyeleştirdiği bu rivayetin hadis olmadığı âşikardır. Başvurduğumuz hadis kaynaklarında böyle bir rivayete rastlayamadık. Dolayısıyla bu rivayete ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

123. Hadis

Rasul Hazreti Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

“المؤمن لا يموتون بل ينقلون من دار الفناء الى دار البقاء ”

*“Müminler ölmezler, belki fani olan dünyadan baki olan ahirete intikal ederler.”*³⁸⁶

Eşrefoğlu Rûmi’nin hadis olarak vermiş olduğu bu rivayeti, başvurduğumuz kaynaklarında rastlayamadık. Dolayısıyla bu rivayete ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

³⁸⁵ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki’n-Nufus, 338.

³⁸⁶ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki’n-Nufus, 338.

Anlam olarak ta ölüm gerçeği ile ilgili birçok ayet vardır. Hadis şeklinde söylenen bir sözün ayetlerle çelişmesi o sözün hadis olmadığını gösterir. Allah (cc.) ölüm hakikatini şu ayetle ifade etmektedir: "(Habibim) sen de öleceksin, onlar da ölecekler."³⁸⁷

124. Hadis

Rasul Hazreti Sallallahü Aleyhi ve Sellem bir gün otururken buyururdu ki:

يا على غمض عينيك و اسمع ثلث مرات و انا اسمع فقال النبي عليه الصلاة و السلام لا اله الا الله ثلاث
مرات مغمضات عينيه رافعا صوته ثم هكذا

“Ya Ali! İki gözünü kapat, üç defa dinle, sonra dinlediğini sen üç defa tekrarla, ben de dinleyeyim. Bundan sonra Rasulullah (sas.) gözünü kapatıp üç defa Lâilâhe illallah deyip sesini yükseltti. Sonra Hz. Ali (ra.) aynısını tekrarladı.”³⁸⁸

Başvurduğumuz kaynaklarda böyle bir hadis bulunamamıştır.

125. Hadis

Rasul Hazreti Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

“ من اخلص لله اربعين صباحا ظهرت ينابيع الحكمة من قلبه الى لسانه ”

“ Bir kimse kırk gün halisen, Allah için bir yerde halvete girse, o kimsenin kalbinden hikmetler fışkırır ve dilinden zâhir olur. ”³⁸⁹

Eşrefoğlu Rûmî'nin anlamını vererek naklettiği bu hadis, Ebu Nuaym³⁹⁰, İbn Ebî Şeybe³⁹¹, Kudâî³⁹² de geçmektedir.

Aclûnî, Ebû Nuaym'ın zikrettiği, Ebû Eyyüb el-Ensâri rivayetinin senedinin zayıf olduğunu söylemiş, hatta bazı tariklerin mevzu olduğu yönünde açıklamalara yer vermiştir.³⁹³

³⁸⁷ Zümer, 39/30.

³⁸⁸ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 341.

³⁸⁹ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 341.

³⁹⁰ Ebu Nuaym, Hilyetu'l-Evliyâ, V,189; Deylemî, Müsned-i Firdevs, III, 564; İbnu'l Cevzî, Mevzûât, II, 331.

³⁹¹ İbn Ebî Şeybe, Musannef, VIII,80.

³⁹² Kudâî, Müsned-üş Şihab, I,285.

³⁹³ Aclûnî, Keşfu'l Hafâ, II, 292 hadis no:2361.

Suyutî'de Ebû Eyyüb el-Ensâri rivayetinin zayıf olduğu kanaatini belirtmiştir.³⁹⁴

el-Albânî bütün tarikleri incelemiş, senetlerdeki râvilerin durumlarını aktardıktan sonra bu hadisi “zayıf” olarak nitelendirmiştir.³⁹⁵

İbnu'l Cevzî (v.597/1201) Mevzûat'ında naklederek “sıhhati sabit değildir” demiştir.³⁹⁶

Aliyyü'l Kâri ise İbnu'l Cevzî'nin bu rivayeti mevzûat'ına almasını hata olarak nitelemiş ve senedi zayıf olarak Ebû Eyyüb'dan merfû şekilde geldiğini ve Mekhûl'den de mürsel bir senedle rivayet edildiğini belirtmiştir. Böyle bir rivayetin mevzu sayılamayacağını ancak zayıf kabul edilebileceğini belirtmiştir.³⁹⁷

126. Hadis

Rasul Hazreti Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

“ من رأني فقد رأني فان الشيطان لا يتمثل بي ولا بصورة الشيخ اذا كان شيخا تابعا لنبي صلى الله عليه و سلم ”

“ Rüyasında beni gören, gerçekten beni görmüştür. Zira şeytan benim suretime giremez. Şeytan gerçekten Resulullah'ın (sas.) yoluna giren şeyhin suretime giremez.”

398

Temel hadis kaynaklarının pek çoğunda geçen bu rivayet Buharî'de şu şekilde rivayet edilmiştir:

Enes ibn Mâlik (ra.) şöyle demiştir: Peygamber (sas.):

“Her kim ru'yâsında beni görürse, muhakkak o, beni görmüştür. Çünkü şeytân benim kılığım ile hayâle giremez. Mü'minin ru'yâsı, nübüvvetin kırkaltı cüz'ünden bir cüz'dür” buyurdu.³⁹⁹

Yine Buharî'de geçen başka bir rivayet ise Eşrefoğlu Rûmî'nin rivayeti ile aynıdır.

³⁹⁴ Suyutî, Câmiu's- Sağir, II, 510, hadis no:2361.

³⁹⁵ el-Albânî, Silsilu'l-ehadis'd-Daife ve'l-Mevdua, I, 111, 112.

³⁹⁶ İbnu'l Cevzî, Mevzûat, II, 331.

³⁹⁷ Aliyyü'l Kâri, Esrârü'l Merfûa fi'l- Ahbârü'l Mevdûa, 315.

³⁹⁸ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 345.

³⁹⁹ Buhârî, Ta'bir,10; Müslim, Rûya,11; Tirmizi, Rûya, 4; İbn Mâce, Rûya, 2.

Ebû Saîd el-Hudrî'den (ra.) rivayet edilmiştir. Peygamber'in (sas.): "*Her kim ru'yâsında beni görürse, muhakkak o, hakkı görmüştür. Çünkü şeytân benim şekil ve hilkatime giremez*" buyururken işittim.

Müttefekun aleyh olan ve daha birçok kaynaktan geçen bu rivayet *sahih*dir.⁴⁰⁰

127. Hadis

Rasul Hazreti Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

“ *والمخلصون على خطر عظيم* ”

“ *İhlaslı olanlarda büyük bir tehlike içindedirler.* ”⁴⁰¹

Eşrefoğlu Rûmi hadis olarak naklettiği bu rivayet uzunca bir cümlenin son bölümüdür. Aclûnî'nin *Keşfu'l Hafâ* ve Beyhakî'nin *Şu'bu'l İmân* isimli eserinde şu şekilde geçmektedir:

“ *Âlimler mustesna insanların hepsi ölüdür, ilmiyle amel edenler müstesna. Âlimlerin hepsi helak olur; ihlaslı olanlar müstesna. Amel edenlerin hepsi boğulur. İhlaslı olanlar da büyük bir tehlikeyle karşı karşıyadır.* ”⁴⁰²

Aclûnî bazı rivayetlerde “*helak oldular*” bazısında da “*öldüler*” şeklinde rivayet edildiğini belirtmiş ve bu rivayetlerin *mevzu* olduğunu açıklamıştır.

Sagâni aynı kaynaktaki rivayeti nakleder ve şöyle der: “*Bu hadis iftiradır ve fasih değildir*”⁴⁰³ demektedir.

el-Albânî bu sözle ilgili şu değerlendirmeleri yapar:

Bu söz sûfîlerin sözlerine benzemektedir. Sehl b. Abdillâh et-Tusterî (v.273/886)'nin sözü olarak nakleder ki, o şöyle demiştir:

“ *İnsanların hepsi sarhoştur, âlimler hariç. Âlimlerin de hepsi şaşkın ve kararsızdır, ilmiyle amel edenler hariç.* ”

Başka bir sözü de şöyledir:

“ *Dünya bütünüyle cehalet ve ölümdür, ilim hariç. İlim de bütünüyle mazerettir, kendisiyle amel edilmesi hariç. Amel de bütünüyle boştur, ihlâsla olması müstesna. Sonuç ihlâsla bitmedikçe, İhlâs da büyük bir tehlike ile karşı karşıyadır.* ”⁴⁰⁴

⁴⁰⁰ Buhârî, Ta'bir,10; Müslim, Rüya,11; Tirmizi, Rüya, 4; İbn Mâce, Rüya, 2.

⁴⁰¹ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nufus, 348.

⁴⁰² Aclûnî, Keşfu'l Hafâ, II, 29; Beyhakî, Şu'bu'l İmân, IX, 181, Hadis no:6455

⁴⁰³ Sagâni, el- Hasan b. Muhammed, Mevzûât, Thk. Necm Abdurrahman Halef, Beyrut,1985, s. 36.

⁴⁰⁴ El-Albânî, Silsilu'l-Ehadis'd-Daife ve'l -Mevdua, I, 174; Beyhakî, Şu'bu'l İmân, IX, 180.

Beyhakî, Zinnûn Mısırî'nin aynı bağlamda şöyle söylediğini nakletmiştir.

“ İnsanlar, bütünüyle ölüdür, âlimler müstesna. Âlimler bütünüyle uykudadır, ilmi ile âmil olanlar hariç. Âmiller de aldanmıştır, ihlâslılar hariç. İhlâslılar ise büyük bir tehlike ile karşı karşıyadır.”

Nitekim Yüce Allah Ahzâb sûresi 8. ayetinde şöyle buyurmuştur: *“Allah bu sözü doğruları doğruluklarıyla sorumlu kılmak için aldı.”*⁴⁰⁵

Sehl b. Abdillâh et-Tusterî'nin ve Zinnûn-u Mısırî'nin bu sözleri hadis olarak nakledilen cümleye çok benzemektedir. Tasavvuf ehlinin sözü olan bu rivayet, zamanla Rasûllullah'e (sas.) nisbet edilmiştir.

---

⁴⁰⁵ Beyhakî, Şu'bu'l İmân, IX, 181.

NASİHAT

Eşrefoğlu, “nefsin yedi kötü sıfatının bahsi sona erdi” dedikten sonra çeşitli nasihatlerde bulunmuştur. İnsanın elindeki nimetlerin gitmemesi için çalışması gerektiğini belirterek aşağıdaki hadisi rivayet etmiştir.

128. Hadis

Rasul Hazretinin Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

“ من استوى يومه فهو مغبون ”

“İki günü müsâvi olan aldanmıştır.”⁴⁰⁶

Hadis Aclûnî’de şu şekilde geçmektedir:

*“İki günü birbirine eşit olan aldanmıştır. Bugünü dününden kötü olan lanetlenmiştir. Artmayan eksilir. Eksilen için ise ölüm daha hayırlıdır. Cennet’i arzulayan hayırlı işlere koşsun. Cehennem ateşinden korkup çekinen, şehvani işlere uzak olsun. Dünyada zühd içinde yaşayan kimseye musibetlere karşı sabretmek kolay gelir.”*⁴⁰⁷

İrâkî, bu hadisin kaynağı Abdulaziz b. Ruvvâd’ın rüyası olduğu belirtmiştir. Rivayet şöyledir;

Abdulaziz b. Ruvvâd anlatıyor: “ *Rüyamda Rasulullah’i (sas.) gördüm. O’na “bana nasihat edin ey Allah’ın elçisi” dedim. O da bana buyurdu: “İki günü birbirine eşit olan aldanmıştır. Bugünü dününden kötü olan lanetlenmiştir. Artmayan eksilir. Eksilen için ise ölüm daha hayırlıdır. Cennet’i arzulayan hayırlı işlere koşsun.”*⁴⁰⁸

Aliyyü’l-Kâri, bu hadisi “*el-Mevduâtu’l-Kübra*” adlı eserinde yer vermiş ve Abdulaziz b. Ruvvâd’ın rüyası olduğunu belirtmiştir.⁴⁰⁹

Ebû Nuaym, Hilyetu’l Evliya’sında aynı rivayeti senedsiz bir şekilde Hasan Basri’nin rüyası olarak nakletmiştir.⁴¹⁰

⁴⁰⁶ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki’n-Nufus, 349.

⁴⁰⁷ Aclûnî, Keşfu’l Hafâ, II, 233; Deylemî, Müsnedü’l Firdevs, III, 611.

⁴⁰⁸ Haddad, Ebi Abdullah Mahmud b. Muhammed, Tahric-i Ehadis-i ihya’yı Ulum, 2362, hadis no: 3765.

⁴⁰⁹ Aliyyü’l Kârî, Esrârü’l Merfûa fi’l- Ahbârü’l Mevdûa, 316.

⁴¹⁰ Ebu Nuaym, Hilyetu’l-Evliyâ, VIII, 35.

Rivayetlerde kimin rüyası olduğu hakkında bile ihtilaf varken bu cümleyi hadis olarak değerlendirmek yanlış olur.

Hadis rivayet etme yöntemleri arasında rüya yoktur. Dolayısıyla rüya veya keşif yoluyla rivayet makbul görülmemektedir.⁴¹¹ İbrahim Canan bu konu hakkında şöyle bir açıklamada bulunur:

“Bazı kitaplarda rastlanan mükâşefe ve rüya yoluyla Hz. Peygamber(sas.) ’den telakki edildiği söylenen sözlere hadis denemez, onların, dini hiçbir değeri yoktur. Rüyaı sâdıka hak ise de, sîka bir kimse rüyasında Rasulullah’dan (sas.) bazı sözler söylemiş olsa da buna hadis denemez. Rüya sadece gören kimse için değer taşır. Hâlbuki hadis kıyamete kadar, herkes için din ortaya koyar. Bunun yolu da objektif şartlara ve belli kaidelere göre, her zaman kontrolü mümkün olan rivayetten geçer. Bunun aksini söyleyen ve sübjektiviteyi esas alan tek bir sünni muhaddis çıkmamıştır.”⁴¹²

129. Hadis

Rasul Hazreti Sallallahü Aleyhi ve Sellem buyurur:

“ اني لاعلمهم بالله و اشد هم خشية ”

“Ben onlardan daha fazla Allah’ı bilirim ve korkum da o nisbette yüksektir.”⁴¹³

Eşrefoğlu Rûmi, naklettiği bu rivayet uzunca bir hadisin son bölümüdür. Buharî ve Müslim’in ittifakla rivayet ettiği hadis şu şekildedir:

Enes ibn Mâlik’ten (ra.) şöyle derken işitmiştir: Üç kişi Peygamber’in hanımlarının evlerine geldi de, Peygamber’in ibâdetinden soruyorlardı. Bunlara Peygamber’in ibâdeti haber verilince kendileri bu ibâdeti azimsadılar ve:

-Biz nerede, Peygamber nerede? Muhakkak Allah Peygamber’inin geçmiş olan ve gelecekte işlenmesi muhtemel bulunan bütün günâhlarını mağfiret etmiştir, dediler.

İçlerinden biri:

- Bana gelince, ben geceleri dâima namaz kılacağım! dedi. Diğeri de:
- Ben her zaman oruç tutacağım ve oruçsuz olmayacağım, dedi. Üçüncüsü de:
- Ben de kadınlardan ayrı yaşayacağım, hiç evlenmeyeceğim, dedi.

⁴¹¹ Geniş bilgi için bkz. Seyit Avcı, Keşif Yoluyla Hadis Rivayeti Meselesi, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, IV, sayı 4 Aralık,2004, s, 183.

⁴¹² İbrahim Canan, Kütüb-ü Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi, II, 68

⁴¹³ Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki’n-Nufus, 349.

Onlar bu sözleri söylerken Rasûlullah (sas.) onların yanlarına çıkageldi de:

-*"Sizler şöyle şöyle söyleyen kimselersiniz. Dikkat edin! Allah'a yemin ederim ki, ben sizin Allah'tan en çok korkanınız ve en çok takvâlı olanınız bulunuyorum. Bununla beraber ben oruç tutarım, oruçsuz bulunurum, nafile namaz kılarım, (gecenin bir kısmında) uyurum, kadınlarla da evlenirim. (İşte benim sünnetim, hayât yolum budur.) Her kim benim bu sünnetimden yüz çevirirse, o benden değildir"* buyurdu.⁴¹⁴

Eşrefoğlu Rûmî'nin aktarmış olduğu hadisin içinde olduğu başka bir rivayet te şöyledir:

Ebû Seleme'den naklen haber verdi. Ömer, Resûlullah'e (sas.):

- *"Oruçlu bîr kimse öpebilir mi?"* diye sormuş, Resûlullah (sas.):

Ona Ummü Seleme'yi işaret ederek,

- *"Buna sor"* cevabını vermiş. Ümmü Seleme de Resûlullah'in (sas.) bu işi yaptığını ona haber vermiş. Bunun üzerine Ömer (ra.):

- *"Ya Resûlallah, Allah senin gelmiş geçmiş bütün günahlarını affetmiştir."* demiş.

Resûlullah (sas.) Ona:

- *"Dikkat et, Vallahi Allah'a karşı en takvalı olanınız ve ondan en ziyade korkanınız şüphesiz ki benim."* buyurmuşlar.⁴¹⁵

Eşrefoğlu Rûmî *"Allah'e (cc.) karşı marifet ve kurb oldukça havf ve haşyette ziyade olur"* dedikten sonra bu hadisi delil olarak getirmiştir. Hadis, temel kaynaklarda farklı rivayetlerle geçmektedir. Müttefekun aleyh olan bu hadis *sahihtir*.

130. Hadis

Rasul hazreti (sas.) buyurur:

*"İyi ahlak kişiyi dünyada ve ahirette aziz ettiği gibi kötü ahlak ta kişiyi dünyada ve ahirette hor eder."*⁴¹⁶

Başvurduğumuz kaynaklarda böyle bir hadis bulunamamıştır.

Eşrefoğlu Rûmî bu rivayeti büyük bir ihtimalle istifade ettiği kaynakların başında gelen İhya'yı Ulûmî'd-Dîn'den aldığı anlaşılmaktadır. Bu iki hadisi cem ederek rivayet etmiştir. İhya'da geçen hadisler şu şekilde rivayet edilmiştir;

⁴¹⁴ Buhâri, Nikâh, 1; Müslim, Nikâh, 5.

⁴¹⁵ Müslim, Sıyam, 74,79; Malik, Muvatta, Sıyam, 13.

⁴¹⁶ Eşrefoğlu Rûmî, Müzekki'n-Nufus, 352.

، عن أنس بن مالك ، عن النبي ، قال : " إن العبد ليبلغ بحسن خلقه عظيم درجات الآخرة ، وشرف المنازل ، وإنه لضعيف العبادة ، وإنه ليبلغ بسوء خلقه أسفل درك من جهنم وهو عابد "

Enes (ra.) Hz. Peygamber'in (sas.) şöyle dediğini rivayet eder:

*"Muhakkak ki kul, güzel ahlâkının sayesinde âhirette en büyük dereceye ulaşır, konakların en güzeline girer. Oysa ibâdetinde kendisi zayıftır."*⁴¹⁷ *Yine bir kimse abid de olsa kötü ahlakı nedeniyle cehennemde en aşağı derecesine iner.*⁴¹⁸

Irâkî, hadisin senedinin sağlam olduğunu belirtmiştir.⁴¹⁹

عن أنس ، قال : قالت أم حبيبة : " يا رسول الله ، أرأيت المرأة منا يكون لها زوجان في الدنيا ، فتموت ، ويموتان ، فيدخلون الجنة ، لأيهما تكون ، للآخر ؟ قال : " لأحسنهما خلقا كان معها في الدنيا ، يا أم حبيبة ، ذهب حسن الخلق بخير الدنيا والآخرة "

Enes'ten şöyle rivayet ediliyor: Ümmü Habîbe (ra.) Hz. Peygamber'e (sas.) şöyle sordu:

-Kadının dünyada iki kocası olmuşsa, kadın da onlar da ölüp, üçü de cennete giderse, acaba bu kadın cennette hangi kocasına verilecektir?

" - Dünyada iken kadının nezdinde hangisinin ahlâkı daha güzelse ona verilir. Ey Ümmü Habibe! Güzel ahlâk hem dünyanın ve hem de âhiretin hayrını gerektirir."

Hadisin tahrîcini yapan Irakî zayıf bir senedle rivayet edildiğini belirtmiştir.⁴²⁰

Dolayısıyla hadisin senedi "zayıftır".

⁴¹⁷ Taberâni, Mu'cemu'l Kebir, Hadis no:753.

⁴¹⁸ İbn Ebi'd Dünya, Tevazu' ve Hummal, 181.

⁴¹⁹ Haddad, Ebi Abdullah Mahmud b. Muhammed, Tahrîc-i Ehadis-i ihya'yı Ulum, 1584, hadis no:2441.

⁴²⁰ Haddad, Ebi Abdullah Mahmud b. Muhammed, Tahrîc-i Ehadis-i ihya'yı Ulum, 1582, hadis no:2438.

SONUÇ

Asırlardır Türk toplumunun rağbetini kazanan Müzekki'n-Nüfus 852/1448 yılında tamamlanmıştır ve İslamiyetin toplum nezdinde doğru anlaşılıp yaşanmasına büyük bir katkı sağlamıştır. Türk Milleti'nin asırlardır kıymet verip elinden düşürmediği bu eserin hadis ilmi açısından tedkikin yapılması çok önemlidir. Çünkü İslamı anlamada ve yaşamada kendilerine özgü metodları olan mutasavvıfların hadis ilmi açısından tutumlarının mütesâhil olması, ayrıca bu eserin günümüzde de en fazla rağbet gören kitaplar arasında yer alıp sâde ve akıcı bir dil kullanması, tasavvufi eserlerin ilklerinden olması, menkıbe ve kıssalarla anlatımın zenginleştirilmesi gibi özelliklerden dolayı bu çalışmanın önemini artırmaktadır.

Eşrefoğlu Rûmi hadisleri verirken büyük bir kısmının Arapça ibaresini senedsiz olarak aktarmış, bir kısmının sadece sahâbi râvisini zikretmiştir. Bir kısım hadisleri de sadece Türkçe olarak anlamlarını sebab-i vürudıyla beraber hikâyeleştirerek aktarmıştır.

Müzekki'n-Nüfus, vaaz ve irşad türü tasavvufi eserlerin genel özelliklerini taşımakla beraber içerisinde sahih, zayıf, mevzû' ve kaynağını bulamadığımız hadisleri ihtiva etmektedir. Az da olsa mevzu rivayetlerin olması bu eserin okunmaması ya da değerini yitirmesi anlamına gelmemelidir. Çünkü bu tür tasavvufi eserler hadis kaynak kitabı değildir. Amaçları doğrultusunda toplumun ahlâki yönünü ele alıp korku ve sakındırma yöntemleriyle adab ve erkâmı öğretmeyi hedeflemektedirler.

Müzekki'n-Nüfus'un ikinci bölümünde yer alan 130 tane hadisin kaynaklarını ve sıhhat derecelerini tesbit etmeye ve yazarın hangi kaynaklardan yararlanmış olduğunu da tesbit etmeye çalıştık. Eşrefoğlu Rûmi'nin rivayetine anlam itibarıyla benzer rivayetler var ise mümkün olduğu kadar o rivayetleri de belirtmeye çalıştık.

Bu hadislerin 60 tanesi temel hadis kaynaklarında sahih bir senetle kaydedilen rivayetlerdendir. 30 tanesi de zayıf senedli olan hadislerdendir. Geriye kalan 40 tanesi de mevzû kabul edilen ya da kaynağı olmayan rivayetlerden olduğunu tesbit ettik.

Genel olarak Eşrefoğlu Rûmi, Müzekki'n-Nüfus da ayet, hadis, meşâyih söz ve menkıbeleriyle konuları anlatmasından İhyâu Ulûmi'd-din'den etkilendiği anlaşılmaktadır. Çünkü her iki eserin anlatım tarzı birbirine benzemektedir.

Toplum tarafından çokça okunan bu eserin içeriğinde bulunan hadislerin tahririnin yapılması, sahih, zayıf ve mevzu rivayetlerin belirlenmesi, hiç şüphesiz bu eserin bilinçli bir şekilde okunmasına ve insanların doğru hadis bilgisini elde etmesine vesile olacaktır.

KAYNAKLAR

- **Abdurrezzak**, Ebû Bekr Abdurrezzak b. Hemmâm b. Nâfi' el-Hımyerî es-San'ânî (v.211/826), *Musannef*, I-XI, Beyrut,1403/1985.
- **Abdulfettah Ebu Ğudde**, *Mevzû' Hadisler*, trc. Enbiya Yıldırım, İnsan Yay. İstanbul, 2003.
- **Ahmed b. Hanbel**,(v.241/855), *Müsned*, I-VI, İstanbul, 1981.
- **Aclûnî**, İsmail b. Muhammed el-Aclûnî el-Cerrâhî (v.1162/1749) *Keşfu'l-Hafâ ve Müzilu'l-İlbas âmme's- Tehera mine'l-Ehâdis alê Elsineti'n-Nâs*, I- II, Beyrut, 1405.
- **Albâni**, Muhammed Nasiruddin(v.1999), *Silsiltu'l-Ehâdis'd-Da'îfe ve'l Mevzû'a ve Eserha's-Seyyiu fi'l-Umme*, I-XIV, Riyad,1992
----- *Silsiltu'l-Ehâdis's-Sahîha ve Şey'un min Fıkühâ ve Fevâidihâ*, I.VII, Riyad, 2001.
----- *et- Ta'likâtü'l İhsan alê Sahih İbn Hibbân*, I-XII, Cidde,2002.
- **Avcı, Seyit**, *Keşif Yoluyla Hadis Rivayeti Meselesi*, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, IV, sayı 4 Aralık, 2004.
- **Aliyyü'l Kârî**, Nureddin Ali b. Muhammed b. Sultan(v.1014/1605), *el-Esrâru'l Merfû'a fi'l- Ahbâri'l Mevdû'a*, Thk. M. L. es- Sebbâğ, Beyrut, 1986
----- *el- Masnû' fi Marifeti'l-Hadisi'l-Mevzû'*, *Uydurma Olduguna İttifak Edilen Hadisler*, Thk, Abdulfettah Ebu Ğudde, Trc. Halil İbrahim Kutlay, İstanbul, İnkilâb Yay. 2011.
----- *Mirkâtü'l-mefâtih Şerhu Mişkâti'l Mesâbih*, Thk. Cemal Aytânî, I-XII, Beyrut, 2001.
- **Aynî**, Mahmud b. Ahmed(v.855/1451), *Umdetu'l Kârî fi Şerhi Sahihi'l Buhârî*, I-XX, Kahire, 1972.

- **Bağavî**, Ebu Muhammed el- Hüseyin b. Mes'ud (v.516/1122), *Şerhu's-Sünne*, I-XVI, thk. Züheyr eş-Şaviş ve Şuayb el-Arnaut, Beyrut ,(1403/1983).
- **Bağdemir Abdullah**, *Müzekki'n-Nüfûs*, Ankara, 2007, Basılmamış Doktora Tezi.
- **Beyhakî**, Ebu Bekr Ahmed b. el- Hüseyin(v458/1066), *Şu'abu'l -İman*, I-VIII, Beyrut, 1410.
- *Kitâbu'z-Zühdü'l-Kebir*, I, II, Beyrut,1996.
- *es-Sünenü'l-Kebir*, Thk. Muhammed Abdulkadir Atâ, I-IX, Beyrut, 2003.
- Bayri, Mehmet Halid**, “*Eşrefoğlu*” Dergâh Mecmuası, S. II, 1921.
- **Bezzar**, Ebu Bekir Ahmed b. Amr b. Abdulhalık (v.292/905), *Müsned*, I-XV, Beyrut-Medine (1409/1989).
- **Buhâri**, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Cufi (v.256/870) *Sahihu'l-Buhari*, I-VII, Beyrut, 1990.
- *el-Edebü'l-Müfred*, I-III, thk. Muhammed Nasreddin el-Albânî, Riyad,1998.
- Bursalı Mehmed Tahir**, *Osmanlı Müellifleri*, I-III, İstanbul,1974.
- **Bursevî, Abdullah Veliyyuddin**, *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, hazırlayan: Abdullah Uçman, Kitabevi Yay. İstanbul, 2009.
- **Canan, İbrahim**, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, I-XVII, Ankara, 1988
- **Ceylan, Ömür**, *Gül İle Gülü Tartanlar Eşrefoğlu Rûmî*, Kapı Yay. İstanbul, 2007
- **Çelebi, Âsaf Halet**, *Eşrefoğlu Divanı*, İstanbul, 1944.
- **Çetiner, Bedreddin**, *Esbab-ı Nüzul*, Çağrı Yayınları, I-II, İstanbul, 2002.

-**Dârimî**, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahman, (v.255/869), *Sünen*, Dâru'l-Kalem, Şam,1414/1991.

-**Davudoğlu Ahmed**, *Sahih-i Müslim'in Terceme ve Şerhi*, I-XII, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1978.

-**Deylemî**, Ebu Şucâ Hemedânî, Şirveyh b. Şehridar b. Şirveyh (v.509/1115), *Müsnedü'l-Firdevs bi Me'sûri'l-Hitâb*, I-V,Beyrut,1986.

-**Ebû Ya'la**, Ahmed b. Ali el-Musenna el-Mevsilî (v.307/919), *Musned*, Thk. Hüseyin Selim Esed, I-XIV, Beyrut,1989.

-**Ebû Davud**, Süleyman b. El-Eş'as es-Sicistânî (v.275/888), *Sünen*, I-V, Beyrut, 1997/1417.

-**Ebu Nu'aym**, Ahmed b. Abdullah el-İsbehânî,(v.430/1039), *Hilyetu'l-Evliyâ ve Tabakâtu'l-Asfiyâ*, I-XI, Dâru'l Fikr, Kahire,1996.

-**Ebu'l-Leys es- Semerkandî**, Nasr ibn Muhammed el- Hanefi, *Tenbih'ul Ğâfilîn*, Müessesetu'l-Ehram, Kahire, 1997.

-**Elmalılı Hamdi Yazır**, Hak Dini Kur'an Dili, Azim Yay. I-X, İstanbul,1998.

-**Eşrefoğlu Rûmi**, *Müzekki'n-Nüfus*, Neşreden: Kırîmî Yusuf Ziyâ, İstanbul, 1327/1909.

- **Eşrefoğlu Rûmi**, *Müzekki'n-Nüfus*, Hazırlayan: Ali Aslan, Merve Yay. İstanbul, 1996.

- **Eşrefoğlu Rûmi**, *Müzekki'n-Nüfus*, Hazırlayan, Abdullah Uçman, İnsan Yay. 1. Baskı, İstanbul, İstanbul, 1996.

- **Gazzâli**, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed (v.505/1111) *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, Tercüme: Ahmed Serdaroğlu, I-IV, İstanbul, 1974.

- **Güneş, Mustafa**, *İznikli Eşrefoğlu Rûmî Divan ve Menkıbeler*, Hoşgörü Yay. İstanbul,2014
- **Haddad**, Ebi Abdullah Mahmud b. Muhammed, *Tahric-i Ehadis-i ihya'yı Ulum*, I-VI, Riyad, 1986
- Hâkim en-Nisâbü'rî**, Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdillâh, (v.405/1014), *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, I-V, Kahire,1997.
- **Hatib el- Bağdâdî**, Ebu Bekir Ahmed b. Ali 463/1071, *Târihu Bağdad*, I-XVIII, Kitabu'l Ğarbiyye, Beyrut, 2001.
- **Haydar Hatipoğlu**, *Sünen-i İbn Mâce Tercümesi ve Şerhi*, I-X, Kahraman yayınları, İstanbul, 1992.
- **Hanbel, Ahmed b.**, *Müsned*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Dârul-Hadis, I-XX, Kahire, 1416/1995.
- **Halebî, Ali el-Hüsini**, *Mevsuat 'l Ehâdis ve'l Asâri'z-Zaîfe ve'l Mevûza*, I-XV, Riyad, 1999
- **Heysemî**, Ali Ebu Bekir,(v.807/1404), *Mecme'uz-Zevâid ve Menbe'u'l-Fevaid*, I-XII, Darul Kitab'ul İlmiye, Beyrut, 2001.
- İbnu'l Cevzî**, Ebu'l Ferec Abdurrahman (v.597/1201) *Kitâbul'l Mevzûât*, I-IV, Riyad, 1997.
- **İbn Ebi'd-Dünya**, Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed b.Ubeyd el-Bağdadi (v.281/894), *Kitâb'us-Samt ve Âdâbî'l-Lisan*, Beyrut,1990
- *Tevazu' ve Hummal*, Dârul İ'tisam, Kahire, trsz
- *Teheccüd ve Kıyamu'l-Leyl*, Beyrut, 1988
- *Kitabu'l Evliyâ, Kütüb's-Sekâfiyye*, Beyrut, 1993
- **İbn Ebî Şeybe**, Abdullah b. Muhammed el-Kûfî (v.235/849), *el- Musannef fi'l-Ehâdisi ve'l Asâr*, Thk. Muhammed Avvame, I-XXVI, Betrut, 2006.

- **İbn Hacer**, Ebu'l Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalani(v.852/1448),*Fethu'l Bâri bi Şerhi Sahihi'l Buhari*, I-XV, Beyrut, 1993.

----- *el-Metâlibü'l Âliye bi Zevâidi'l Mesânîdi's-Semâniye*, Dâru'l Âsme, Riyad, I,IXX, 1998

- **İbn Hibbân**, Ebû Hâtim el-Bustî,(v.354/965) *el-İhsan fi Takrîbi Sahih-i İbn Hibban bi Tertîbi ibn Belvân*, I-XII, Dârul-Bavzir, ty. Basım yeri yok.

- **İbn Mâce**, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvîni (v.273/886) , *Sünen*, I-III, Kahire, ty.

- **İbn Kesir**, Ebu'l-Fida İsmail, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, çev. Prof. Dr. Bekir Karlığa, Prof. Dr. Bedreddin Çetiner, Çağrı Yayınları, I-XVI, İstanbul

- **İbnü'l-Esîr**, el-Mübârek b. Muhammed (v.630/1233) *en-Nihâye fî Ğarîbi'l-Hadîs ve'l Eser*, I-V,Beyrut, ty.

- **Kadâvî, Yusuf**, *Sünneti Anlamada Yöntem*, Terc. Bünyamin Erul, İstanbul, 2008.

- **Karatay, Fehmi Erdem**, *İstanbul Üniversitesi Basmalar Alfabetik Kataloğu*, (1729-1928), III, İstanbul, 1956.

- **Kufralı, Kâsım**, “*Eşrefîyye*” MEB. İslam Ansiklopedisi, IV. İstanbul, 1964,

- **Kudâ'î**, Ebu Abdullah Muhammed b. Selame b. Ca'fer el-Kudâî (v.454/1062) *Müsnedü's-Şihâb*, I- II, Beyrut, 1985

-**Kara, Mustafa**, *Eşrefoğlu Rûmî*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2010

-**Mâlik** Ebu Abdillâh Mâlik b. Enes, (v.179/795), *el- Muvatta*, I-II, Thk. Muhammed Fuad Abdulbâki, Dâru'l Hadis, Kahire, Ty.

- **Muttaki, Ali**, Ali b. Husamuddin el-Hindi (975/1567), *Kenzu'l Ummal fi Süneni'l-Akval ve'l-Ef'al*, I, XVIII, Betrut, (1405/1985)
- **Mübârekfurî**, Ebu'l Ulâ Muhammed (v.1353/1934), *Tuhfetu'l Ahvezî bi Şerhi Câmiî't-Tirmîzî*, I-X, Daru'l Fikir, ty.
- **Müslim**, Ebu'l-Huseyn Müslim b. El-Haccac el-Kuşeyri en-Nisâbüri (v.261/875), *Sahih*, I-IV, Beyrut, 1983.
- **Münâvi**, Muhammed Abdurrauf el-Münavi, *Feyzü'l Kadir Şerhu'l-Camii's-Sağır*, I-VI, Beyrut, 1972
- **Münzârî**, Ebû Muhammed Zekiyyuddin (v.656/1258), *et-Terğib ve't-Terhib*, Thk. Mustafa Muhammed Ammâre, I-IV, Beyrut, ty.
- **Nesâî**, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali (v.303/915) *Sünen*, (el-Müctebâ mine's-Sünen), I-VIII, Beyrut, 1409/1988.
- **Sağâni**, el-Hasan b. Muhammed (v.650/1252), *Mevzû'ât*, Thk. Necm Abdurrahman Halef, Beyrut, 1985
- **Sahâvî**, Şemşeddin Ebu'l Hayr Muhammed bin Abdurrahman bin Muhammed, *Makasidu'l Hasene fi Beyâni Kesîri min Ehâdîsi'l Müştehira ale Elsine*, Beyrut, 1985.
- **Seyhan, Ahmed Emin**, *Hadislerde Kıyamet Alâmetleri*, Isparta, 2006.
- **Suyûtî**, Ebu'l-Fadl Celaluddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr b. Muhammed eş-Şâfi (v.911/1505), *el-Câmiu's-Sağîr fi Ehâdîsi'l-Beşiri'n-Nezir*, Beyrut, 1410/1990.
- **Şemseddin, Muhammed**, *Yâdigâr-ı Şemsî*, Bursa, H.1332/ M.1913.
- **Taberânî**, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed b. Eyyub (v.360/971) *el-Mu'cemu'l Evsat*, I-X, Kahire, 1405/1985.
- *el-Mu'cemu'l-Kebir*, I- XXV, Beyrut, ty.
- **Tath, Bekir**, *Mimari Hadisler*, Türkiye Diyanet Vakfi Yayınları, Ankara, 2012.

- **Tuğlu, Nuri**, *Türk kùltüründe Hadis*, Rağbet Yay. İstanbul, 2014.
- *Mâturidî Kelâm Ekolü Çerçevesinde Kelâmî Hadislerin Değerlendirilmesi*,
(Basılmamış doktora tezi).
- **Tahâvî**, Ebu Ca'fer Ahmed el-Osmânî, *İ'lâü's-Sünen*, I-XXII, Beyrut, 1415
- **Tirmizi**, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (v.279/819), *el-Camiu 'Sahih (Sünen't-Tirmizi)*, Kahire, 1975.
- **Tokpınar, Mirza** “*Men teşebbehe bi-kavmin fe-hüve minhüm' Hadisi Üzerine Bir İnceleme*”, Hadis Tetkikleri Dergisi (HTD), III/2, 2005.
- Ülken, Hilmi Ziyâ**, *Türk Tefekkür Tarihi*, Galatasaray İkinci Devre Talebesi Neşriyatı, I-II, Matbaa-i Ebuz-Ziya, İstanbul, 1933.
- Vassaf, Hüseyin**, *Sefine-i Evliyâ*, Yayına hazırlayanlar: Mehmet Akkuş - Ali Yılmaz, İstanbul, 1990.
- **Vicdânî, Sâdık**, *Kâdiriyye Silsilenâmesi*, İstanbul, 1340
- **Yardım, Ali**, *Hadis Kıvılcımları*, Damla Yayınevi, İstanbul, 2007.
- **Yıldırım Ahmet**, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2009
- **Yeniçel, Necati, Kayapınar Hüseyin**, *Sünen-i Ebu Davud Terceme ve şerhi*, şamil Yayınevi, I-VII, İstanbul, 1990.
- **Zeylâî**, Cemaleddin Ebû Muhammed Abdullah b. Yusuf b. Muhammed, (v.762/1360) *Nasbu'r-Râye li Ehâdisi'l Hidaye Mea Haşiyetü'l Ma'na fi Tahrici Zeylâî*, IV, Thk: Muhammed Avvâme, Beyrut, 1997
- <https://library.islamweb.net/hadith> erişim tarihi: 21/12/2015

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı: İsa ÖZTÜRK

Doğum Yeri ve Yılı: İZMİR / 1978

Medeni Hali: Evli

Eğitim Durumu:

Lisans Öğrenimi: Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat fakültesi / 2002

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi:

- 1 – Arapça (orta seviye)
- 2 – İngilizce (temel seviye)

İş Deneyimi:

1. Milli Eğitim Bakanlığı / Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni / 2008